

1752

LAPSEN PELOT 6- JA 8-VUOTIAANA

Aulikki Järviluoma

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kasvatustieteen laitos

yhteistyössä Chydenius - Instituutin

avoimen yliopiston kanssa

Jyväskylän yliopisto

Kevät 1999

TIIVISTELMÄ

Järviluoma, A. 1999. Lasten pelot 6- ja 8-vuotiaana. Kasvatustieteen laitos yhteistyössä Chydenius - Instituutin avoimen yliopiston kanssa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. 139 s.

Tutkimus on luonteeltaan fenomenologinen ja siinä tarkastellaan 6 - 8-vuotiaiden lasten pelkoja, niiden muuttumista iän myötä sekä lapsen sosiaalisen elämänpiirin muuttuessa. Aihe on yhteiskunnallisesti hyvin tärkeä, sillä nykyisessä postmodernissa yhteiskunnassa turvattomuus, pelot, yksinäisyys, väkivalta ja pahoinvointi ovat lisääntyneet räjähdysmäisesti jo pienillä lapsilla. Lapset ovat uusia media-ajan kasvatteja, joiden on pärjättävä yhä lisääntyvän epävarmuuden, sitoutumattomuuden ja erillisyyden maailmassa.

Tutkimus toteutettiin pienellä, noin 3000 asukkaan maalaispaikkakunnalla. Tutkimuksessa haastateltiin kahdeksaa lasta heidän ollessaan 6-vuotiaita. Samoja lapsia haastateltiin uudelleen 8-vuotiaina. Kun lapset olivat 9-vuotiaita, heitä pyydettiin tulkitsemaan pelkojensa kehitystä heidän kasvaessaan kuudesta vuodesta kahdeksanvuotiaiksi. Haastattelu tapahtui teemahaastatteluna, jonka lisänä käytettiin projektiivista kuvamateriaalia. 8-vuotiailla lapsilla käytettiin lisäksi piirrostehtävää.

Tutkimuksen lähtökohtana on ajatus siitä, että lasten pelkojen, huolien ja murheiden esiin tuominen lapsen omasta näkökulmasta auttaa aikuista paremmin ymmärtämään ja auttamaan lasta. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on lasten subjektiivisten kokemusten esiin tuominen lasten omasta näkökulmasta. Tutkimuksessani käytetty puolistrukturoitu haastattelumenetelmä osoittautui onnistuneeksi keinoksi saada esille lasten pelon kokemuksia. Luottamuksellisen suhteen luominen lapsiin onnistui myös hyvin ja sen tuloksena haastattelumateriaali oli runsas ja monipuolinen.

Yleisimmiksi pelon kohteiksi 6-vuotiailla lapsilla osoittautuivat erilaiset mielikuvitusolennot, kuten möröt, kummitukset. Paljon pelkoa aiheuttivat myös yksinolo, eksyminen, pimeä, ukkonen sekä erilaiset eläimet. Lasten kasvaessa 8-vuotiaiksi koululaisiksi, rosvot ja ryöstäjät sekä erilaiset eläinpelot mainittiin useimmin. 8-vuotiailla tytöillä erityisesti ero vanhemmista ja sen myötä yksin jäämisen pelko oli kasvanut kahdessa vuodessa runsaasti. Pojilla taas erilaiset television sekä videoiden tuottamat pelot olivat lisääntyneet.

Lasten vanhempien ja kasvattajien olisikin tärkeää kiinnittää huomiota lasten turvattomuuteen, etsiä sen syytä lapsia kuuntelemalla, antamalla lapsille aikaa ja pyrkimällä auttamaan lasta jo varhaisessa vaiheessa. Uudet pikkuaikuiset, "mediamaan kasvatit" vaativat turvaa, aikuisen läsnäoloa, huolenpitoa ja valvontaa.

Avainsanat: lapset, pelko, lapsikeskeisyys, lapsitutkimus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	5
1.2 Nykypäivän lapsi muuttuvassa maailmassa	7
2 LAPSEN KEHITYS 6 - 8 VUODEN IÄSSÄ	11
2.1 Kehityksen ominaispiirteet 6-vuotiaana	11
2.2 Kehityssaavutukset 8-vuotiaana	14
3 LAPSEN PELKO	17
3.1 Mitä pelko on ?	17
3.2 Lapsen kehitysprosessit ja pelot	22
3.3 Lasten pelot aikaisempien tutkimusten valossa	27
4 TUTKIMUSMENETELMÄT	34
4.1 Tutkimusongelmat	34
4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	35
4.3 Lasten haastattelu tutkimusmenetelmänä	37
4.4 Haastateltavat lapset ja aineiston keruu	40
4.5 Tutkimusprosessin kulku	44
4.6 Aineiston analyysi	50
4.7 Tutkimuksen luotettavuus	55
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	57
5.1 Lasten pelkoluokat ja pelkojen yleisyys	57
5.2 Mielikuvituspelot sekä nukkumaanmenoon liittyvät pelot	62
5.3 Separatiopelot	67
5.4 Fyysiset vammat ja onnettomuudet	72
5.5 Kuolemanpelko	75
5.6 Luonnonvoimat	76

5.7 Eläinpelot	77
5.8 Televisiopelot	80
5.9 Sosiaaliset pelot	84
6 LASTEN YKSILÖLLISIÄ PELKOPROFIILEJA	94
6.1 Pelkojen paljoutta ja mielikuvitusta sekä vähäistä muutosta iän myötä	96
6.2 Rosvoja, pahoja ihmisiä ja aaveita sekä pelkojen lisääntymistä iän myötä	102
6.3 Pelkojen paljoutta television, videoiden ja tietokoneen maailmasta	107
7 YHTEENVETO	115
8 POHDINTA	120
LÄHTEET	125
LIITTEET	130

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Kuusi- ja kahdeksanvuotiaiden lasten pelkojen, huolien ja murheiden esiintuominen lapsen omasta näkökulmasta auttaa aikuista paremmin ymmärtämään ja auttamaan lasta nykyisessä postmodernissa yhteiskunnassa, jota leimaa epävarmuus, mediamahdi ja muutos ja jossa pienet “mediamaan kasvatit” joutuvat selviytymään peloistaan entistä useammin yksin.

Lapsuudesta tiedetään vielä aivan liian vähän ja suurin osa tietämyksestä ja tutkimuksesta on perustunut aikuisen näkökulmaan asiasta (Lahikainen & Strandell 1988, Alanen & Bardy 1990). Pulkkinen (1996) mukaan kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä traditiossamme on ollut ominaista pitää tutkittavia havainto-objekteina. Erityisesti lapset eivät ole päässeet osanottajan asemaan siten, että heidän näkökulmaansa olisi aidosti tutkittu ja kuultu. Tavoitteenani on saada mahdollisimman monipuolinen kuva lasten yhdestä turvattomuustekijästä, pelosta, pelkojen mahdollisesta muuttumisesta iän myötä sekä lapsen sosiaalisen elämänpiirin muuttuessa. Tutkimustehtävänäni on selvittää, muuttuvatko lasten pelot tai muuttavatko ne muotoaan lapsen kehittyessä ja kasvaessa kuusivuotiaasta esikoululaisesta kahdeksanvuotiaaksi koululaiseksi. Juuri vertailevaa kehitystutkimusta lasten peloista ei ole tehty paljon. Tällä tarkoitetaan uutta lapsitutkimusta, jossa lapsi nähdään kokonaisena organismina, joka ajattelee sosiaalisessa maailmassa ja toimii järkevien mallien mukaan, jotka ovat laadullisesti erilaisia kuin aikuisuudessa ja keskenään. Lapsella on oma kokonainen maailmansa omine rikkauksineen, kokemuksineen ja tulkintoineen. Tutkimuksessani haluan tuoda mahdollisimman paljon esille lapsen omaa näkökulmaa, siten kuin lapset sen itse ilmaisevat. Monesti asiat esitetään aikuisen näkökulmasta ja heidän arvailujensa mukaan, eikä lasten todellisuus ole useinkaan sellainen kuin aikuiset sen näkevät. Lapset elävät juuri nyt, eivätkä menneisyydessä tai tulevaisuudessa. Rödstramin (1992) mielestä monet meistä aikuisista eivät tunne nykyistä uutta maailmaa tarpeeksi hyvin edes omalta osaltaan, saati sitten lasten näkökulmasta.

Sekä koulun että kodin kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota lasten murheisiin ja pelkoihin. Pelkästään jo kuuntelemalla ja keskustelemalla voidaan monen lapsen huolia ja murheita lievittää. Psykologi Lahden (1993) mielestä helpoin tapa vähentää ahdistusta on puhua siitä. Tieto ja asioiden ymmärtäminen on askel turvallisuuteen. Uskaltautuessaan kertomaan peloistaan, lapsi on jo voittanut yhden pelon. Haluan tutkimuksessani kiinnittää aikuisten huomion lapsen tunteisiin. Olen havainnut, että aikuisilla, lasten kasvattajilla, ei ole tarpeeksi tietoa siitä, miltä lapsesta monet asiat todella tuntuvat, millainen on todellinen lapsen maailma. Lastenpsykiatri Solantauksen mukaan (1993) eräässä tutkimuksessa kävi ilmi, että vanhemmilta jää huomaamatta 40% lapsen peloista (Klemetilä 1993, 20). Crosserin (1995a) mukaan vanhemmilla on lisäksi tapana aliarvioida lastensa pelkoja. Lasten tulee saada tukea huoliinsa ja pelkoihinsa aikuisilta, jotta he voisivat tulkita ja työstää kaikkia suuria ja joskus hyvin vaikeita mieltä askarruttavia kysymyksiä. Tutustumalla lapsen maailmaan, voimme todennäköisesti löytää paremmat mahdollisuudet vaikuttaa lasten elämänlaatuun uusissa muuttuvissa kasvuympäristöissä, lisääntyvän teknologian, joukkoviestinnän, vieraantumisen, epävarmuuden ja riskien aikakautena.

Kiinnostukseni aiheeseen virisi myös työni kautta. Toimiessani ohjaavana työntekijänä päivähoitossa, olen huomionut lapsilla useissa yhteyksissä erilaisia pelkoja. Myös hoitajat ovat havainneet pelkoja lapsilla. Jotta osaan ohjata hoitajia keskustelemaan ja auttamaan lapsia pelkojen kohtaamisessa, katson tärkeäksi saada lisää tietoutta sekä lapsen maailmasta että heidän peloistaan. Pelot ovat usein syvällä lapsen sisällä, eivätkä monet aikuiset osaa niitä havaita tai ymmärtää. Crosserin (1995a) mukaan tutkimuksissa on osoitettu, että monet opettajat ovat tietämättömiä lasten mielessään kantamien pelkojen määrästä ja laadusta. Sekä kotona että kouluissa ei useinkaan tule kiinnitettyä huomiota lapsen huoliin ennen kuin ne paisuvat suuremmiksi peloiksi. Lasten pelkojen jatkuva tutkiminen on tärkeää myös siitä syystä, että maailma muuttuu koko ajan. Sosiaalisilla ja kulttuurisilla muutoksilla on todettu olevan vaikutusta lasten pelkoihin. Tämä asettaa tarpeen jatkuvalla tutkimuksella siitä, mitä lapset pelkäävät, sillä huolet voivat muuttua koko ajan. (Robinson III, Robinson & Whetsell 1988, 85.)

Pelot ovat osa jokaisen lapsen kasvua ja kehitystä. Lapselle ne ovat todellisia. Kun lapsi havaitsee, että jokin uhkaa hänen turvallisuuttaan, hän reagoi tavalla, jota voidaan kutsua

peloksi. Pelko on pohjimmiltaan tarkoituksenmukainen reaktio, joka perustuu ihmisen itsesuojeluvaistoon. Yleensä varsinkin lasten peloilla tuntuu olevan suora yhteys vaaraan. Eri teoreetikot selittävät pelkojen syntymistä eri tavalla. Voidaan puhua pelkojen oppimisesta, kehityksellisistä peloista tai synnynnäisistä peloista. Useiden pelkojen voidaan katsoa syntyvän monesta eri syystä. Lasten pelot ovat hyvin yleisiä (Muris, Steerneman, Merckelbach 1996). Wolmanin (1979) mukaan noin 90%: lla lapsista on jonkinasteisia pelkoja. Usein lapset joutuvat selviytymään peloistaan yksin. Siten lasten kanssa ammatikseen toimiville ihmisille olisi tärkeää oppia lasten pelkoja, jotta he voisivat auttaa lasta voittamaan ne.

Lasten pelkojen ulottuvuuksia selvitän lasten ollessa 6-vuotiaita sekä myöhemmin samojen lasten ollessa 8-vuotiaita. Kuusivuotiaiden pelkoja on tutkittu vähän. Kahdeksannen ikävuoden halusin ottaa tarkastelun kohteeksi siitä syystä, että juuri tätä ikävaihetta ei myöskään ole tutkittu paljon. Kouluikäisiä koskevia tutkimuksia on tehty poikkileikkaustutkimuksena lapsen ensimmäisestä, kolmannesta ja kuudennesta kouluvuodesta. Tämä tutkimus toteutetaan lapsille pitkittäistutkimuksena, jossa käytetään avointa temahaastattelua.

1.2 Nykypäivän lapsi muuttuvassa maailmassa

Nykypäivän lapsi elää tänä päivänä hyvinvointivaltion suojassa turvattua elämää vai elääkö hän sittenkään turvassa? Hän ei ole yksi Intian miljoonista lapsityöläisistä, eikä Brasilian tuhansista katulapsista, jonka kohtalona on tulla tapetuksi, eikä myöskään yksi Euroopassa riehuvan sodan uhreista. Suomalaisten lasten aineellinen perusturva on kansainvälisesti huippuluokkaa yhdessä koulutustasomme kanssa. Kaikki näyttäisi päällisin puolin olevan hyvin. (Lautela 1994, 18.)

Suomalainen yhteiskunta on kuitenkin muuttunut. Sen mukana myös lapsuus on muuttunut. Elämme Baumanin (1993) mukaan nykyisin postmodernissa yhteiskunnassa, jossa totuutemme ja varmuutemme murtuu pois. Samalla vastuu kaikesta on tulossa yhteiskunnan ja instituutioiden sijaan ihmiselle itselleen. Yhteiskuntaelämän monimutkaistuesssa, auktoriteettien murtuessa ja suurten instituutioiden kukistuessa perheet joutuvat elämään uudessa kulttuurissa, jossa vapautuu uusia mahdollisuuksia tulkita

itseään. Baumanin (1993) mukaan maailma koottiin aiemmin kestävästä esineistä, nyt ovat vuorossa kertakäyttötuotteet.

Kulttuurimme on modernisoitunut. Aikuisten on yhä vaikeampi tavoittaa lastensa todellisuutta. Kaupunkimainen elämänmuoto on yleistynyt, työmarkkinat ovat epävakaisuneet, perinteinen arvomaailma on hajonnut. Nykyiset lapset elävät tässä todellisuudessa, jonka peruskoordinaatteina ovat kulutus, mediat, kulttuuriteollisuus, teknologia ja kansainvälisyys. (Aittola ym. 1995, 33.) Joukkotiedotusvälineiden ja uuden informaatioteknologian osuus maailmankuvan rakentajana ja sen muokkaajana kasvaa kiihtyvällä vauhdilla. Samalla medioiden merkitys lasten elämässä lisääntyy jatkuvasti. Lautelan (1994) mukaan myös suomalaisen lapsen päivä päättyy tavallisesti iltauutisten katseluun jo leikki-iässä. Kaiken tämän johdosta puhutaan lasten mediakasvatuksesta, sillä 1990-luvun loppua leimaa voimakkaasti viestintäkulttuurin murros, jossa lapset ovat Portimojärven (1998) käsitteen mukaan ”mediamaan kasvatteja.”

Lasten elämä on muuttunut yhä moniulotteisemmaksi. Yhteiskunta vaatii ihmiseltä yhä enemmän, niin myös lapselta. Monet instituution haluavat saada lapsesta erilaisia suoritteita. Harva ajattelee lasta kokonaisuutena. Nyt keskustellaan koulunkäynnin aikaistamisesta, lyhenevästä lapsuudesta, mutta puhutaan myös siitä, kuka omistaa lapsuuden, varhaiskasvatus, työmarkkinahallinto, opetushallinto, terveydenhuolto, sosiaalihuolto, poliittiset omistajat vai markkinatalous. Lapsitutkimuksen suuri kompastuskivi tällä hetkellä on lapsi itse ja sen ymmärtäminen, mitä on olla juuri lapsi. (Taipale 1996, 19-22.)

Sevåg Vestly (1994) pohtii kysymystä siitä, onko nykyajan lapselta otettu lapsuus pois. Uudessa postmodernissa kulttuurissamme pelkotilat, masennus, ahdistuneisuus, aggressiivisuus ja yksinäisyys lisääntyvät. Amerikkaiset ja eurooppalaiset tutkimukset osoittavat vuosina 1970 - 1990 suuntaa, jossa 7 - 16-vuotiaiden lasten kehityksessä väkivaltarikosten määrä nelinkertaistui, itsemurhien määrä kasvoi ja huumeiden käyttö kolminkertaistui. Suomessakin ne ovat todellisuutta jo monelle lapselle. (Wilenius 1997, 2.) Sosiaaliset verkostot hajoavat, välinpitämättömyys ja juurettomuus kasvavat, avioerot lisääntyvät, lasten ongelmat kasvavat muuttaen lasten kehitykseen kuuluvia pelkoja, pelkoja voimakkaammiksi fobioiksi. Postmodernissa elämänpyörteessä ihmiset

ovat yhä riippuvaisempia toisistaan, on kyettävä ilmaisemaan itseään monella kielellä. Kun kulttuuri on vapautunut, ihmissuhteet ovat tulleet äärimmäisen merkityksellisiksi. Bauman (1992) on sitä mieltä, että ilman sosiaalista verkkoa, ihmiset tuhoutuvat. Näin voi käydä myös lapselle.

Vuorovaikutus ja kommunikaatio ovat välttämättömiä ehtoja elämän toteutumiseksi, sillä nykyinen elinympäristö haastaa sosiaaliseen suorittamiseen. Vaikka nykypäivän lapset saavatkin jo paljon esiintymiskokemuksia, mikä tosin ei välttämättä vähennä sosiaalisia pelkoja, joutuvat lapset jatkuvasti määrittämään ja arvioimaan itseään moninaisilla ihmissuhteiden näyttämöillä. Myös pelot yksinäisyydestä ja hylätyksi tulemisesta ovat osa nyky-yhteiskuntaa. Koska vanhemmat suuntautuvat yhä enemmän perheen ulkopuolelle, heillä ei ole aikaa, voimavaroja eikä aina mielenkiintoakaan kohdata ja jakaa lapsen tunteita ja kokemuksia. Lapsi jää liian usein yksin, pettyy omiin tunteisiinsa ja lopulta vieraantuu niistä kokonaan. Näin vanhemmat, joilla ei ole aikaa myötäelää lapsensa tunteita, määrittävät liian usein lapsen kokemuksia omista vaikuttimistaan käsin. Huono yhteys omiin tunteisiin voi luoda kokonaisvaltaista uhkaa, joka näkyy pelkona. Lapsi, joka herkästi kokee pelkoa ja uhkaa ja jota hallitsee turvattomuus, voi myös jäädä pelkojensa valtaan. (Toskala 1997, 23-25, 31.)

Lasten kasvuolot ovat muuttuneet. Lapset joutuvat nyt kamppailemaan aikuisten maailmasta peräisin olevien rasitteiden kimpussa, erilaisia stressireaktioita ja suorituspainetta havaitaan jo yleisesti pienilläkin lapsilla. Koska elämä on kiihkeärytmiempää, hallitsemattomampaa ja turvattomampaa kuin aikaisemmin maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa, myös lasten turvattomuus kasvaa. Sitä lisäävät yksin jäämisen pelot, ajan- ja voimavarojen puute, mutta myös median välityksellä tuotettu todellisuus sekä muutokset ympärillämme, joihin on vaikea vaikuttaa. Tavallisesti pelot liittyvätkin siihen, että muutokset ympärillämme ovat liian nopeita ja erityisesti lapset joutuvat usein kärsimään niistä.

Stevenson-Hinden ja Shouldicen (1995) tutkimuksen mukaan eivät vain pelkopahtumat vaan myös huolten sisällöt kuvastavat sen ympäristön adaptaatiota, jossa lapset kehittyvät. Koska siihen, millaisia pelkoja lapsen mieli synnyttää vaikuttaa Murisin ym. (1996) mukaan perinnöllisten tekijöiden lisäksi ympäristö, on tärkeää tiedostaa ne

tekijät, jotka nyky-yhteiskunnassa luovat uusia pelkoja ja niiden myötä turvattomuutta ja lasten lisääntyvää pahoinvointia. Kun tiedämme tosiasioita, olemme kykenevämpiä ennustamaan ja kontrolloimaan tilanteita ja tapahtumia lasten elämässä. Tunne siitä, että kykenee kontrolloimaan itseään, vähentää samalla pelkoja. Kuuntelemalla lapsia heidän huolissaan, voidaan lapsille tuottaa turvallisuutta ja uskallusta siihen, että he olisivat kykenevämpiä jakamaan pelottavia asioita elämässään (Crosser 1995a, 18-19).

Murisinin ym. (1996) mukaan lapsen saama malli, negatiivinen informaatio sekä lapsen kulloinenkin tila vaikuttaa siihen, miksi joillakin lapsilla on enemmän pelkoja kuin toisilla. Turvallisuuden tunne syntyy siitä kokemuksesta, että voi hallita itse itseään ja säädellä omaa elämäänsä (Toskala 1997,21). Kun lapsi huomaa olevansa pelon kohdetta vahvempi, käyttäytyy hän sen mukaisesti. Voima pelon kohtaamiseen muodostuu lapselle turvallisuuden, itsensä arvostamisen ja kontrollin kautta. Turvallisuus on hyvinolon tunnetta ja turvallisuutta suhteessa maailmaan ja ympäristöön. Sitä voivat luoda perhe, ystävät, opettajat tai jopa elottomat kohteet, kuten pehmolelut, joita lapsi voi kutsua apuun ja joihin turvautua, kun pelottaa. Lapset, jotka tuntevat itsensä hyviksi, arvostavat itseään ja onnistuvat kohtaamaan normaalit kehitystehtävänsä, hankkivat itselleen hyvän itsearvostuksen. Onnistuneen identiteetin muodostumisen myötä he saavat luottamusta tutkia ja yrittää uusia strategioita pelkojensa voittamiseksi. Lapset, jotka ovat saaneet tiettyä päätäntävaltaa ratkaista asioitaan itse, oppivat, että he pystyvät kontrolloimaan elämäänsä muuttuvassakin yhteiskunnassa. He oppivat määräämään voimistaan ja heikkouksistaan ja hyväksymään, että selviytyminen vaikeista pulmista on luonnollinen osa elämää. (Robinson III, Rotter, Fey & Robinson 1991, 192; Powell 1995, 31.)

Tämän tutkimuksen avulla pyrin tuomaan esille lasten erilaisia pelkoja heidän itsensä kokemina. Tämä on tarpeellista juuri sen vuoksi, että yhteiskunta muuttuu nykyään nopeasti. Muuttunut elinympäristö tuo mukanaan uusia pelkoja, yksinäisyyttä ja ahdistusta, jotka on todellisuutta tänä päivänä. Samalla lapset ja heidän tunteensa jäävät usein huomiotta ja lasten on selviydyttävä yhä useammin peloistaan yksin. Tietäessämme tosiasioita pystymme auttamaan lapsia. Samalla kehittyvälle lapselle pystytään antamaan parempi tulevaisuus ja eväitä, joita he tarvitsevat uusina kansalaisina muuttuvassa yhteiskunnassa. Tämän on jokainen lapsi ansainnut.

2 LAPSEN KEHITYS 6 - 8 VUODEN IÄSSÄ

2.1 Kehityksen ominaispiirteet 6-vuotiaana

Kuusivuotias lapsi elää itsenäistymisen vaihetta, jossa välillä valtaa halu äkillisille mielijohteille ja mielikuvituselämä on vilkasta. Kaveripiiri tulee lapselle hyvin tärkeäksi. Lapsi on levottomampi kuin 5-vuotiaana ja lapsen itseluottamus on vielä horjuttavaa. Painopiste on kuitenkin vielä perheen ympärillä, vaikka lapsi liikkuu paljon itsenäisesti ja viettää aikaansa toveriryhmässä.

Tämän ikäinen lapsi ihailee vanhempiaan ja muita läheisiään sekä ottaa heistä mallia. Lapsi on yhteistyöhaluinen, liikkuu sulavasti, kiipeilee, hyppää narua, pyöräilee. Hän selviytyy omatoimisesti arkipuuhiista, puhuu selvästi ja kertoilee paljon tarinoita. Lapsi osaa jo kysellä kuolemasta ja sodasta tehden aktiivisesti havaintoja. Hän haluaa myös tietää syitä, pohtien oikeaa ja väärää. Tämän ikäinen lapsi myös pelkää herkästi. Hän pelkää menettävänsä jotakin itsestään. Hän voi olla myös huolissaan mahdollisuudesta, että äiti kuolee, voi joutua sairaalaan tai että joku tulee yöllä. Tietoisuus omasta itsestään voi saada hänet pelkäämään omaa tuhoutumista. (Karila 1997, 2, 7.) Tämänikäiset lapset ovat Toskalan (1982) mukaan myös erityisen herkkiä saamaan "tartunnan" vanhempiensa peloista, tiedostamattomistakin.

Freudin psykoanalyttisen teorian mukaan 6-vuotias lapsi elää latenssivaiheen eli seestymisvaiheen alkua. Latenssivaihetta on edeltänyt fallis-narsistinen ja fallis-oidipaallinen vaihe, jossa lapsi samaistuu omaa sukupuolta olevaan vanhempaan. Vaiheeseen liittyy myös mustasukkaisuutta samaa sukupuolta olevaan vanhempaan ja kiintymystä vastakkaista sukupuolta olevaan vanhempaan.

Latenssi-ikäinen lapsi on ratkaissut suhteensa isään ja äitiin haluamalla tulla vanhempiensa kaltaiseksi; poika samaistuu isäänsä ja tyttö äitiinsä. Latenssi-ikässä lapsi vaihtaa myös mielihyväteorian realiteettiperiaatteeksi. Enää ei toimita ainoastaan sen mukaan, mikä tuottaa mielihyvää, vaan realiteetit valtaavat alaa ja lapsi voi hyväksyä ikävänkkin asian, kunhan vain ikävän asian jälkeen seuraa jokin tyydytystä tuottava asia.

Koulukypsyyden lisäksi 6 vuoden ikäisillä alkaa kehittyä yliminä (superego). Tästä ovat seurauksena kysymykset oikeasta ja väärästä, moraaliset tunteet sekä syyllisyydentunne. Kielletyt teot tuottavat syyllisyyttä, hyvän ja pahan merkitys alkaa kasvaa. Lapsi omaksuu perheen normit itselleen ja sisäistää tärkeänä osana kielletyt ja sallitut asiat. (Arajärvi & Varilo 1991, 48-51.)

Piaget'n mukaan myös lapsen ajattelu on muutosvaiheessa 6 vuoden vaiheilla. Lapsi on siirtymässä intuitiivisen kauden ajattelusta konkreettisten operaatioiden kauteen. Mussenin (1976) mukaan intuitiivinen ajattelu ei perustu vielä järkeen, syysuhteisiin. Se on esikäsitteellistä, sidottuna konkreettisiin havaintoihin. Tästä johtuen vertailujen tekeminen on vaikeaa. Tässä havaintoajattelussa ajattelutoiminnot eivät yllä loogisuuteen ja päätelmiä tehdään havaintojen varassa. Lapsi olettaa, että kapeassa ja korkeassa astiassa on enemmän vettä kuin leveässä ja matalassa. Hän uskoo myös epäloogisesti ja vuorenvarmasti, että hänen virheelliset perusteensa ovat oikeita riippumatta siitä, kuinka järkiperaisiksi selityksiä hänelle annetaan. (Crosser 1994, 8.)

Intuitiivisen havaintoajattelun kaudella lapsi havaitsee yhden puolen asiasta ja seuraavalla kerralla toisen, hän ei vielä pysty ryhmittelemään asioita. Kun lapset ajattelevat intuitiivisesti, he ovat varmoja, että tietävät vastauksen kaikkiin maailman kysymyksiin. He eivät kuitenkaan tiedä sitä, miten he saivat vastaukset. He vain tietävät. Lapset ovat myös tässä iässä herkempiä peloille, sillä he ajattelevat asioiden olevan peruuttamattomia. Ajattelu on kuitenkin vähitellen siirtymässä maagisesta ajattelusta kohti aikuiselle ominaista objektiivisuuteen pyrkivää todellisuuteen suhtautumista. (Crosser 1994, 8; Pulkkinen 1997, 8-9.)

Muutokselle, joka ajattelussa tapahtuu Piaget'n mukaan noin 6 - 7-vuotiaana, on luonteenomaista, ettei lapsen päättely enää ohjaudu välittömästi havaintovaikutelmasta samalla tavalla kuin aikaisemmin. Lasten tavanomaiset leikilliset mielikuvat ja käsitykset hiljalleen väistyvät, kun he oppivat ymmärtämään rahan ja yhteisöllisten roolien merkityksen omakohtaisesti. Tätä vaihetta kutsutaan konkreettisten operaatioiden vaiheeksi, koska siinä lapset näkevät yhteiskunnan muodostuvan konkreettisista asioista ja he näkevät sen kokonaisuutena. (McGurk 1982, 279.)

Konkreettisten operaatioiden kaudelle on ominaista myös, että lapsi on fyysisen maailman peruskäsitteiden muodostumisesta ja päättelyn tasostaan huolimatta ongelmanratkaisussaan melkoisesti sidottu siihen, mistä hänellä on konkreettisia kokemuksia ja havainnollisia mielikuvia. (Takala & Takala 1988, 127.) Lapsi hallitsee loogiset prosessit, operaatiot ja kykenee deduktiivisen päättelyn tietä etenemään lähtökohdista johtopäätöksiin. Loogiset prosessit ovat kuitenkin vielä rajoitettuja ja alkeellisia. Lapsi ymmärtää määrän samana pysymisen, käännettävyyden käsitteen eli periaatteen, että ajatuksissa voidaan palata vaiheita taaksepäin, tekoja voidaan peruuttaa. Hän tajuaa myös suhteita ja osaa luokitella asioita. (Mussen 1976, 51-52.)

Erik H. Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian mukaan ihminen käy läpi elämänsä aikana kahdeksan eri kehityksen vaihetta. 3 - 6-vuotias lapsi elää hänen mukaansa leikki-iän kehitysvaihetta. Leikki-iän kehitystehtävänä on tällöin oma-aloitteisuuden ja syällisyyden tunteiden kehittyminen. Lapsi on hyvin aktiivinen ja oppii vähitellen työelämän ensimmäiset normit. Lapsissa näkyy jo tiettyjä omia persoonallisuuden piirteitä ja tulevaisuus alkaa pohdituttaa. Hän kokeilee erilaisia rooleja, myös sukupuoliroolit pohdituttavat. Lapsen ilo ja mielikuvitus leikeissä on valtava. Samalla hän kohtaa itsessään aggressiivisia ja seksuaalisävytteisiä sisäisiä tunteita ja viettiilykkeitä. (Dunderfelt 1992,219.) Leikki-iässä riippumattomuus ja itsenäisyys vanhemmista kasvavat. Lapsi tarkistaa kuitenkin vielä suhteitaan aikuisiin. Leikki-ikää seuraa kehityksessä kouluikä.

Italialaisen Maria Montessorin pedagogiikan mukaan lapsuus ja nuoruus käsittävät neljä kehityskautta. Kehitys etenee noin kuuden vuoden rytmeissä, tosin vaihdellen yksilöllisesti. Ensimmäinen kehityskausi ajoittuu 0 - 6 vuoden välille. Tällöin lapsi oppii herkimmin itsenäiset liikkeet ja koordinaation, tapahtuu aistien hienosäätöä, kielen omaksumista, järjestäjua ja hyvien tapojen oppimista. Herkkyyskausille on ominaista, että lapsi oppii niiden aikana ilolla ja helposti.

Toisen kehityskauden aikana 6 - 12-vuotias lapsi muuttuu Montessorin mielestä paljon. Lapsenomaisuus karisee ja suhtautuminen asioihin on järkevämpää ja lapsella on enemmän mielikuvitusta. Tämän vaiheen aikana lapsella herää erityisesti herkkyys oppia moraalisuutta, kulttuuria, syiden etsintää ja sosiaalisuutta. Mielikuvitus kehittyy ja lapsi

pystyy älyllisiin ponnistuksiin. (Dunderfelt 1992, 47-48.)

Esikouluikäisen lapsen mielikuvituselämä on hyvin vilkas. Koska lapsen ajattelu on vielä hyvin konkreettista, lapsi uskoo omiin mielikuvituksensa luomiin todellisuuksiin. Jos lapsi mielikuvituksensa avulla kuvittelee, että leijona voi tulla kotiin, lapsi todella uskoo siihen riippumatta siitä, kuinka järkiperäisiä selityksiä lapselle tarjotaan. Tämä herkistää lapsen myös usein peloille. Sosiaalisessa kehityksessään 6-vuotias lapsi suuntautuu yhä enemmän kodin ulkopuolelle. Vaikka vanhemmat ovat vielä keskeisiä, myös kaveripiirin merkitys kasvaa. Leikeissään 6-vuotias lapsi leikkii yhteistoimintaleikkejä, jotka sisältävät ryhmän yhteistä toimintaa, sääntöjä ja roolijakoa. Suosittuja ovat erilaiset aikuisten työhön liittyvät roolileikit. Sääntöleikit lisääntyvät lasten lähestyessä kouluikää. (Takala & Takala 1988, 199.) Yhteisissä leikeissä 6-vuotias on eräänlainen järjestelijä, pystyen ylläpitämään tiettyä jatkuvuutta, mihin pienemmät eivät vielä kykene (Flaaten 1994, 150).

2.2 Kehityssaavutukset 8-vuotiaana

Koulunkäynnin alkaessa 7-vuotiaana lapsen elämänpiiri laajenee ja vaatimukset kasvavat yhteiskunnan asettamien uusien vaatimusten myötä. 8-vuotiaan ajatteluun ja mielikuviin sisältyvät entistä enemmän abstraktit asiat ja käsitteet. Keskeisiä kysymyksiä tämän ikäisellä lapsella on, millainen maailma on ja kuinka he voivat ymmärtää olemassaoloaan. He ovat myöskin erittäin tiedonjanoisia. He haluavat saada tietoa elämästään ja hallita sitä konkreettisen toiminnan avulla. (Rödström 1992, 64-65.)

Kahdeksanvuotiaat lapset ovat kiinni nykyhetkessä, uhkuvat toiminnanhalua toimia heti ja ovat usein sekä motorisesti että kielellisesti taitavia. Kun 5 - 6-vuotiailla toiminnan painopiste on leikissä ja kielen oppimisessa, 8-vuotiaat tavoittelevat uusien toimintojen ja taitojen oppimista. Monenlaiset harrastukset ovat lapsille tärkeitä. Lapset alkavat selviytyä suhteellisen hyvin omin päin. Rödströmin (1992) mukaan ajattelua ja toimintaa ohjaa halu saada vastauksia kysymyksiin "miten ja mikä". Lapset osoittautuvat realisteiksi ajatuksiltaan, ovat spontaaneja ja välittömiä. Heillä on myöskin kova tarve toimia, voidakseen ymmärtää. Lapset pohtivat suuria elämänkysymyksiä ja moraali-kysymyksiä. Heitä askarruttavat myös suuresti ajatukset sodasta ja muista katastrofeista.

Samalla he haluavat keskustella erilaisista heitä askarruttavista asioista.

Psykoanalyttisen teorian mukaan 8-vuotias lapsi elää täydesti latenssivaihetta, jonka mukaan lapsen tunne-elämä "uinuu". Lapsia kuvataan harmonisiksi, hyvin sopeutuviksi, päteviksi, mutta hieman pinnallisiksi. Latenssilapsista on jopa käytetty nimitystä "unohdetut lapset", sillä vaiheeseen ei aikaisemmin nähty liittyvän suuria mullistuksia.

Lapsen yliminän kehitykseen liittyy sovinnaisen normikäsityksen omaksuminen. Moraalilla ja säännöllä on suuri merkitys lapselle. Elkindin (1974) mukaan konkreettiset operaatiot antavat lapsille mahdollisuuden pelata pelejä, joissa on säännöt, mihin esikoululaiset lapset eivät vielä kykene. Lapset alkavat havaita, että yhden sijasta on useita tapoja toimia ja monenlaisia tapoja elää. Kehittyvän ajattelun myötä he osaavat suhtautua syyllisyyskysymyksiin ja virheellisiin toimintoihin eri tavalla kuin 6-vuotiaina. Virheiden seurauksien sijasta 8-vuotias arvioi virheiden tarkoitusta ja syytä. Latenssilapsi alkaa hallita yhä paremmin omaa elämäänsä ja tunneimpulssejaan (Rödстам 1992, 23, 44, 49-50.)

Ajattelussaan 8-vuotias lapsi elää Piaget'n mukaan konkreettisten operaatioiden kautta. 8-vuotiaat lapset käyttää loogisempaa ajattelua kuin 6-vuotiaat. Lapset tietävät, että esim. joulupukiksi pukeutunut isä on isä, vaikka olisikin pukeutunut joulupukin vaatteet ylleen. Hän ei muutu joulupukiksi kuten pienemmät lapset saattavat luulla. Lapset osaavat myös yhä enenevässä määrin erottaa ajatukset teoistaan. He ovat kiinnostuneita pohdiskelemaan ja mietiskelemään rauhassa. (Rödстам 1992, 38.)

Rödстамin (1992) mukaan 8-vuotiaat lapset osaavat loogisen ajattelun lisääntyessä yhä enemmän ajatella ennen kuin toimivat, mikä on yleensä vaikeaa nuoremmille lapsille, jotka usein ensin toimivat ennen kuin ajattelevat. Konkreettiset ajatusoperaatiot ovat hallitsevia abstrakteihin verrattuna. Lapset ovat realisteja ja osaavat käyttää johdonmukaista päättelykykyä muodostaen käsitteistä sarjoja ja loogisia arvojärjestyksiä. He osaavat ajatella: " Jos minä lyön Heikkiä, todennäköisesti Heikki lyö minua." Vaikka itsekeskeisyys vähenee suhteessa 6-vuotiaisiin, esiintyy sitä edelleen. Luottaessaan yhä enemmän omaan ajatteluunsa, he myös pitävät vastaan väittämisestä. Vaikka 8-vuotiaan lapsen ajattelu eteneekin kohti loogisuutta, maagista ajattelua esiintyy vielä runsaasti.

Erik H. Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian mukaan, lapsi on siirtynyt 3 - 6-vuotiaiden leikki-ikästä kouluiän kehitysvaiheeseen, jossa hän elää vielä 8-vuotiaana. Kouluiän tärkeänä kehitystehtävänä on ahkeruus ja pystyvyys. Voimana lapsi käyttää osaavuutta ja hänellä on valtavasti energiaa sekä luovuutta. Eriksonin teorian valossa kouluiän kehitysvaiheessa lapsella syntyy perussuhtautuminen työhön. Osaavuuden voima näkyy omien kykyjen ja älykkyyden käyttönä toiminnoissa ja teoissa. Tärkeää on, että lapsi saa tässä vaiheessa rakentavaa palautetta toimistaan. (Dunderfelt 1992, 219.) Latenssivaiheen lasten yhä vähenevä aikuiskontrollin tarve pakottaa lapset kehittämään omaa arvostelukykyään ja valmiuksiaan eri alueilla.

Montessorin mukaan 8 - 9-vuotias lapsi elää lapsuuden toisen kehityskauden huippua. Aika on älyllisten ponnistusten, mielikuvituksen, moraalien ja sosiaalisuuden herkkyyden kautta, jonka aikana lapsen tulisi päästä ulos maailmaan, kokeilemaan resurssejaan ja harjoittelemaan kehittyneitä fyysisiä kykyjään. (Dunderfelt 1992, 48.)

Toisella luokalla koulussa olevat lapset osaavat jo kuunnella toisiaan ja huomioida toistensa näkökohdat. He osaavat olla välittömiä ja iloisia mielipiteissään. Kaverit ovat lapselle tärkeitä perheen ja koululuokan lisäksi. Kun 6-vuotiaille on perheen merkitys keskeistä, 8-vuotiaat viihtyvät entistä enemmän toverisuhteissa. Leikeissään 8-vuotias vaatii täsmälliset säännöt ja niiden noudattamista. Yhteisvastuu ja yhteistoiminta ryhmässä lisääntyvät.

Tämänikäiset lapset kuitenkin kätkevät mielellään pelkonsa välttääkseen naurunalaiseksi joutumista ja vauvaksi tai pelkuriksi nimittelyä. Pelkojen taustalla voi olla uusi elämänympäristö, koulu, joka on tuonut omia vaikutteitaan lapselle. Myös toverisuhteet, opettajat ja erilaiset luokkatilanteet ovat uusia. Pelkoja voi myös ruokkia lapsen suuri toiminnanhalu ja kiinnostus uudesta elämänpiiristä sekä monet mieltä askarruttavat kysymykset. Lisääntyvä loogisuus luo uusia ulottuvuuksia lapselle ja samalla hän myös huomaa, että hänen on pärjättävä yhä suuremmassa määrin yksin omiin kykyihinsä luottaen. Tämä herättää monessa koululaisessa pelkoja ja huolia siitä, mitä hän osaa ja mihin kykenee.

3 LAPSEN PELKO

3.1 Mitä pelko on?

Pelot ovat osa jokaisen lapsen kasvua ja kehitystä. Lapselle pelot ovat myös todellisia. Solantauksen mukaan (1993) miltei jokaisella lapsella on jokin erityispelko. Kun lapsi havaitsee, että jokin uhkaa hänen turvallisuuttaan, hän reagoi tavalla, jota voidaan sanoa peloksi. (Klemetilä 1993, 20.) Toskalan (1997) mukaan pelko on yksi ihmisen perustunteista, pohjimmiltaan tarkoituksenmukainen reaktio, jonka ensisijainen tehtävä on suojata vaaroilta. Pelko on siis hyödyllinen ja elämää ylläpitävä kokemus, sillä se on auttanut ihmisen fyysistä säilymistä. Kyky tuntea pelkoa on pelastanut ihmisen monesta kiperästä ja eri tavoin henkeä tai koskemattomuutta uhkaavasta tilanteesta.

Pelko on myös määritelty valppaustilaksi, jonka ohella esiintyy välitysprosesseja, jotka muodostavat ajatuksen vahingoittumisesta ja pyrkivät saamaan aikaan välttämistä ja pakenemista. Vaaratilanne lisää toimintakykyä ja saa ihmisen yrittämään. Omassa elämässään ja yhteisessä maailmassa ihmiset saattavat pelon ja uhan edessä koota voimansa muuttaakseen asioita ja olosuhteita elämää säilyttävään suuntaan.

Pelko voidaan ymmärtää tahdosta riippumattoman hermoston välittämäksi tunnetiedoksi vaarasta ja uhasta. Se rakentuu tunteesta, tunteen välittämästä kehollisesta reaktiosta, tunteen sisältämästä toimintayllykkeestä sekä ajatuksista ja mielikuvista. Pelko voi toimia myös välineellisenä tunteena, jolloin ihminen käyttää pelkoa apuna epämiellyttävän asian välttämiseksi tai tavoitteiden saavuttamisessa. (Toskala 1997, 38.)

Pelon tunteet voivat liittyä myös suuriin haasteisiin. Lapsi kerää haasteellisia kokemuksia ja rohkeutta leikeissään. Tällöin pelko ilmentää myönteisiä haasteita. (Toskala 1997, 16-17.) Yleensä lasten peloilla tuntuu olevan suora yhteys vaaraan.

Barriosin ja O'Dellin (1998) mukaan monet tutkijat ovat määritelleet pelon monimutkaisiksi reaktioiksi havaita uhka, jossa nämä monimutkaiset reaktiot saavat aikaan sen, että ihminen pyrkii pakenemaan tai välttämään uhkaavaa ärsykettä. Pelkoon liittyy myös

subjektiivinen tunne, ennakkoavistus hädästä tai uhkaavasta ärsykkeestä sekä fysiologiset muutokset.

Psykoanalyttisen teorian mukaan pelot ovat tiedostamattomien, konfliktien oireita (Kirmanen 1995, 14). Foobinen reaktio syntyy niin, että lapsella on tunteita, jotka hän kokee vaarallisiksi ja torjuu ne. Samalla hän alkaa ajatella vanhempien olevan vihaisia. Koska tämä tuntuu pahalta, tunteet on kohdistettava symboliseen objektiin. (Arajärvi & Varilo 1991, 234.)

Evolutionaarista näkökulmasta käsin pelot ovat geneettistä alkuperää Darwinin tunneteoriaan nojaten, jonka mukaan tunteet ovat synnynnäisiä ja yleismaailmallisia. Käsitteen mukaan pelkoa pidetään yhtenä varhaisimmista perustunteista.

Konstruktivistinen näkökulma taas korostaa, että fysiologiset tilat ovat epäspesifejä ja ne tulkitaan sosiaalisen tilanteen antamien vihjeiden perusteella ja laajempien kulttuuristen tulkintasääntöjen avulla. Teorian mukaan kognitiiviset rakenteet ja tunne-mielikuvat ovat yhteydessä pelkoihin. Tietty ärsyke muodostaa mielikuvan, reaktion ja merkitystyyppin. Merkitykset ovat informaalisina yksikköinä sisältäen jonkin pelkokoh-teen tai tapahtuman. Reaktiomerkitykset ovat informaatioyksiköjä, jotka liittyvät subjektiiviseen, motoriseen ja fysiologiseen pelkoreaktion osaseen. Kun pelkoreaktio on saavuttanut pitkäkestoisen muistin, tunnemieliokuva määrää tarkan muodon, minkä pelkoreaktio saa. (Lahikainen, Kraav, Kirmanen & Maijala 1995, 54; Barrios & O'Dell 1998, 264.)

Oppimisteorian mukaan pelot ovat opittuja siten, että lapsella on väärä oppimismalle-ja, jotka ylläpitävät jatkuvaa virheellistä käyttäytymistä tiettyjä objekteja tai tilanteita kohtaan. Crosserin (1995a) mukaan pelon voi opettaa lapselle samanikäinen, vanhemmat tai kuka tahansa lapsen ympäristöstä. Tulokset ovat myös osoittaneet, että enemmistö lasten perimmäisistä peloista on kehittynyt mallin tai negatiivisen informaation vaikutuksesta. Tärkeimpiä vaikuttajia lapselle malleina ovat lasten vanhemmat. Malli voi opettaa lapsen pelkäämään hammaslääkärinä, poliisia, koiria tai melkein mitä tahansa. Behavioristisen käsityksen mukaan pelot voivat olla opittuja myöskin ehdollistumisen kautta. Jokin ärsyke laukaisee pelkotilan. Kun lapsi havaitsee saman ärsykkeen, vaikka

se esiintyisi toisessakin yhteydessä, pelko herää. (Muris ym. 1996, 265.)

Peloilla, samoin kuin myös muilla tunteilla on taipumus laajentua todellisten tilanteiden ulkopuolelle, jossa ne on alunperin koettu. Myös tällöin puhutaan pelon oppimisesta. Kun lapsi kerran kokee ryhmässä pelottavia kokemuksia, saattaa tämä aiheuttaa sen, että hän vastaisuudessaakin osoittaa pelkoa muiden sosiaalisten tilanteiden kohdalla. Tällöin on tapahtunut ehdollistumista. Useat eläinpelot on todettu opitun ehdollistumalla. Lapsi esim. leikkii kanin kanssa ja pelästyy samanaikaisesti voimakasta ääntä. Tämän kokemuksen jälkeen hän pelkää kaneja ja muita samanlaisia eläimiä.

Osa tutkijoista on sitä mieltä, että lapsen eläimiin kohdistama pelko on vain osaksi ehdollistumisen aiheuttamaa, ja että tämän tehtävänä lähinnä on vahvistaa reaktiotaipumusta, johon myös psykologisella kypsymisellä on osuutensa. Tietyt pelot ovat siis ei-opittuja, mutta niiden laukaistuksi tuleminen edellyttää, että on tapahtunut jonkinlaista oppimista. (Sandström 1976, 197.)

Barlow (1988) on kehittänyt **intergratiivisen mallin** kuvaamaan pelkojen syntyä. Hänen mallissaan tasapainottomat pelot syntyvät kolmen pääryhmän voimien vuorovaikutuksessa. Näitä voimia ovat biologinen herkkyys, negatiiviset elämäntapahtumat ja psykologinen herkkyys. Biologinen herkkyys altistaa yksilölliselle lisääntyneelle herkkätunteisuudelle ja kohonneelle herkkyydelle reagoida uusiin tai stressaaviin tilanteisiin. Negatiiviset elämäntapahtumat voivat olla koettu suoraan tai epäsuorasti. Psykologinen herkkyys taas sisältää rajoittuneen tunteen persoonallisesta kontrollista, rajoittuneen huomion kohdistamisen ja tietynlaiset taipumukset katastrofeille. (Barrios & O'Dell 1998, 262.)

Montessorin (1984) mukaan pelko, jota pidetään lapsen luontaisena ominaisuutena, on harhautuma. Kun puhutaan pelokkaasta lapsesta, tarkoitetaan pelkoa, joka johtuu syvällisestä, elämänympäristöstä täysin riippumattomasta häiriöstä, joka kuuluu luonteeseen samoin kuin arkuus.

Crosser (1995a) tuo pelkokäsitteeseen uuden näkökulman. Hänen mukaansa paitsi mallista oppimalla jotkut pelot ovat syntyneet kulttuurisista normeista ja tabuista. Crosserin

näkemyksen valossa sekä pelot että niistä selviytyminen ovat monin tavoin kulttuurisidonnaisia. Lapsilla on tapana heijastaa kodin, lähiympäristön, uskonnon, kulttuurin ja yhteiskunnan sekä pelkoja että selviytymiskeinoja. Tästä esimerkkinä mainstream-ilmiö Amerikan kulttuurissa, jossa poikien ajatellaan edustavan tiettyä stereotyyppiä, joka ei myönnä pelkojaan. Toisaalta jotkut syntyperäiset amerikkalaiset kulttuurit tukevat tiettyjen pelkojen tulemistä kunnioittaakseen luonnollista maailmaa. (Crosser 1995a, 15.)

Myös muissa tutkimuksissa on todettu, että kulttuurilla on vaikutusta pelkoihin. On havaittu, että eurooppalaiset ja amerikkalaiset lapset reagoivat pelkoihin herkemmin fysiologisin muutoksin. Afrikkalaiset ja amerikkalaiset lapset kertoivat enemmän pelkoja, jotka liittyivät sosiaalisiin tilanteisiin. On todettu, että esim. karibialaiset lapset kertovat intensiivisemmin luontoon liittyviä pelkoja, kuten eläimet ja pimeys kuin valtaosa läntisistä lapsista. Kiinalaiset lapset ovat kertoneet länsimaisia lapsia enemmän pelkoja, jotka liittyivät sosiaaliseen arviointiin, kuten kokeessa epäonnistumiseen, huonoihin numeroihin jne. (Barrios & O'Dell 1998, 256.)

Kulttuurin ja yhteiskunnan muutokset heijastuvat pelkoihin. Vaikka pelkojen perusluonne on samanlainen kuin aiemmin, ne liittyvät nykyisin usein erilaisiin yhteyksiin kuin aikaisemmin, jolloin myös niiden asema ja merkitys elämässä voi vaihdella. Nyky-yhteiskunta luo pelkoja juuri siitä syystä, että ihmisen on vaikea säädellä ja hallita teknologiaa, suurten ihmisjoukkojen täyttämää ympäristöä. (Toskala 1997, 23.)

Kulttuurin lisäksi myös perheen sosioekonomisella asemalla on joidenkin tutkimusten mukaan vaikutusta lasten pelkoihin. Tietyissä amerikkalaisissa tutkimuksissa on todettu, että vaikka matalan tulotason perheiden lapsilla ja keskituloisten lapsilla olikin paljon samoja pelkoja, pelon kohteet saattoivat vaihdella. Molempien ryhmien lapset pelkäsivät eläimiä. Matalan tulotason perheiden lapset puhuivat rottien ja torakoiden pelosta, kun keskituloisten lasten oli tapana pelätä myrkyllisiä hyönteisiä. Sama asia tuli esiin myös taloudellisessa toimeentulossa. Matalan tulotason perheiden lapset kertoivat peloista, jotka liittyivät tarpeellisiin asioihin, kun taas keskiluokkaisten lasten pelot taloudellisessa toimeentulossa olivat vähemmän olennaisissa asioissa. (Barrios & O'Dell 1998, 256.)

Arkielämässä pelkoa yleensä pidetään kielteisenä ja turhana tunteena. Kuitenkin aiheellinen pelko on yksilön vartija ja suoja. Pelon laukaisijana saattavat olla myös ärsykkeet, jotka vihjaavat vaaran mahdollisuuteen. Toisinaan yksikin aikaisemmin koettu voimakas pelkotila saattaa aiheuttaa pysyvän pelkotilan. Yleensä pelkoon liittyy selvä kuva siitä, mikä uhkaa. Pelontunne on normaalia ja auttaa yksilöä selviytymään hengissä. Edellytyksenä on, että pelko on realistista ja perustuu oikeaan vaaran ja omien voimien arviointiin. Pelko ohjaa käyttäytymistä riippumatta siitä, onko pelon aiheuttaja todellinen tai kuviteltu. Kun yksilö on vaaraa vahvempi, ei ole syytä pelätä. Pelko on hyödyllistä silloin, kun ihminen on uhkaavaa vaaraa heikompi. Tuntiessaan kykenevänsä kontrolloimaan itseään ja kokemiaan tapahtumia ihmisen pelokkuudella on tapana vähetä. Jos lapsi huomaa, että hän on voimakkaampi kuin mahdollinen pelon kohde, hän reagoi eri tavalla kuin jos hän huomaisi, että olisi voimattomampi. Voiman tunne muodostuu kolmen tekijän vaikutuksesta, jotka ovat turvallisuus, itsearvostus ja kontrolli. (Wolman 1979, 20-21; Robinson III ym. 1991, 192; Crosser 1995a, 15.)

Moni lapsi kantaa pelkojen lisäksi myös erilaisia huolia mukanaan. Lahikainen ym. (1995) mukaan huoli on vastuun ottamista omien valintojen, tekojen ja tekemättä jättämisen seurauksista. Aikuisen velvollisuutena on ottaa vastuu omista valinnoistaan ja teoistaan. Lasta huolen ja vastuun kantajana rajoittaa hänen puutteellisesti kehittynyt ajattelukykynsä. Vaikka lapsi onkin vapautettu yhteiskunnallisesti monenlaisen vastuun kantamisesta, ei tämä estä lasta itseään kantamasta huolta asioista. Lapsi saattaa kohdata maailman hyvinkin monimutkaisena ja tuntea samalla riittämättömyyttä. Tämä heijastuu huolena. (Lahikainen ym. 1995, 53.)

Pelko on huolta voimakkaampi tunne. Usein huoli kasvaessaan saattaa kehittyä peloksi. Pelkoa voimakkaampaa kokemusta taas kutsutaan fobiaksi. Se on jatkuva, ahdistunut tila, jossa pelkoa aiheuttava asia askarruttaa ihmisen mieltä. Fobiassa pelko on liioiteltu, aiheeton ja usein uusi pelko, joka syrjäyttää alkuperäisen pelon. Samalla ihminen on itse täysin epätietoinen siitä, mitä hän pelkää. Lasten käsitteistössä puhutaan usein koulufobiasta. (Wolman 1979, 30.) Niin kauan kun pelko ei suoranaisesti estä toimintaa, se voidaan luokitella normaaliksi.

3.2 Lapsen kehitysprosessit ja pelot

Lapset pelkäävät erilaisia asioita eri ikäkausina. On myös pelkoja, jotka säilyvät läpi elämän. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että myös lapsen pelkojen määrä ja laatu riippuvat lapsen uskosta omiin voimiinsa. Ne ovat riippuvaisia myös lapsen älykkyydestä sekä häntä tukevien aikuisten läsnäolosta. Lasten pelot myös muuttavat muotoaan lapsen iän mukana ja liittyvät lapsen kasvaessa yhä enemmän ympäröivään todellisuuteen. Lahden (1993) mukaan osa peloista on universaaleja ja ne toistuvat eri kulttuureissa, osa taas selvästi yksilöllisiä. Universaaleihin pelkoihin on löydettävissä selityksiä psykodynaamisesta teoriasta. Yksilölliset pelot on yleisesti selvitetty oppimiskokemuksina. Solantauksen (1993) mukaan pelot voivat heijastaa niin lapsen kehitysvaihetta ja elämäntilannetta kuin poliittisia, yhteiskunnallisia ja taloudellisia tapahtumia (Klemettilä 1993, 20). Wolman (1979) jakaa pelot synnynnäisiin, kehityksellisiin eli tiettyinä ikä kautena ilmeneviin pelkoihin ja traumaattisten kokemusten aiheuttamiin pelkoihin.

Robinson III ym. (1991) kuvaa Morrisin ja Kratohevillin (1983) tekemää useiden tutkimusten yhteenvetoa, joiden mukaan 0 - 6 kuukauden ikäinen lapsi pelkää kovia ääniä, äkillistä liikettä sekä tuen menettämistä. Vauvan kasvaessa 7 - 12 kuukauden ikäiseksi vieraiden, äkillisten ja odottamattomien sekä uhkaavien kohteiden tai tilanteiden pelko kasvaa. Vuoden ikäiset lapset pelkäävät myös vanhemmista eroon joutumista. Pelot voimistuvat ja yleistyvät noin 1,5 vuoden iästä kolmannen ikävuoden lopulle. Eniten on pelkoja 3 - 4-vuotiailla lapsilla. Tämän jälkeen pelot alkavat yleensä vähetä lapsen oppiessa paremmin hallitsemaan niitä.

Kehitykselliset pelot syntyvät kypsymisen vaikutuksesta. Kehityksellinen lapsen normaali pelko kestää lyhyen ajan, ja tyypillisesti lapsi kasvaa siitä irti tai pelko vaihtuu toiseksi. On myös aikoja, jolloin pelot näyttävät ilmestyvän ilman mitään syytä ja katoavat myös yhtä mysteerisesti. Osa peloista jää kuitenkin pysyviksi. (Crosser 1994, 7; 1995a, 14.) Lapsi pelkää uutta ja outoa silloin, kun hän on riittävän kehittynyt tajuamaan siihen mahdollisesti sisältyvän vaaran. Lapsi ei kuitenkaan vielä käsitä eikä hallitse tilannetta kokonaisuudessaan.

Kahden vuoden ikäinen lapsi osoittaa pelkäävänsä edelleen vanhemmista eron joutumista sekä pimeää huonetta. Myös eläinten pelko alkaa tavallisesti ensimmäisen elinvuoden jälkipuoliskolla. Erityisesti suuret koirat saattavat herättää pelkoa. Lapsi pelkää tällöin herkästi edelleen kovia ääniä, suuria kohteita, kuten erilaisia koneita sekä muutosta omassa turvallisessa ympäristössä. Kolmannen ikävuoden puolella lapsi alkaa pelot liittyvät kuuloärsykkeisiin. Lapsi pelkää haukkuvaa koiraa, ulvovaa paloautoa, WC:n kohinaa jne. Eläimistä käärmeet alkavat pelottaa samoin kuin erilaiset naamiot. Nukkumaan mentäessä ilmenee usein vanhempien menettämisen pelkoa. Myös pimeää pelätään. (Robinson III ym.1988, 87; Robinson III ym. 1991, 189; Barrios & O'Dell 1998, 255.)

Wolmanin (1979) mukaan toisena ja kolmantena elinvuotena eron pelko on kaikkein pahin. Solantauksen mukaan (1993) 3 - 4-vuotiailla eläinpelot ovat tavallisia, samoin kuin mielikuvituksen tuottamien otusten, mörköjen ja kummitusten kammoaminen sekä pimeään ja yksinäisyyden pelko. Lapsi pelkää samalla erilaisia yöllisiä ääniä. (Klemetilä 1993, 20.) Neljännen ikävuoden puolella lapsi alkaa havainnoida yhä tehokkaammin ympäristöään. Tällöin pelot liikkuvat erityisesti näköärsykkeiden alueella. Lapsi pelkää vanhoja, ryppyisiä sekä oudon näköisiä ihmisiä. He lisäävät intuitiivisen ajattelunsa myötä omia selityksiään asioille ja nämä selitykset voivat kasvattaa pelkoja. Esim. lapsi selittää varjot hirviöiksi, jotka elävät tietyissä paikoissa ja seuraavat tarkkoja käyttäytymissääntöjä. Samoin lapset ovat varmoja, että esim. tiikerit ja leijonat asuvat heidän kotikaupungissaan ja niin niitä täytyy pelätä. (Crosser 1995a, 14.)

Neljän ensimmäisen elinvuoden aikana pelot liittyvät etupäässä todellisiin tilanteisiin. Mielikuvituselämän vilkastuessa 5 vuoden iässä pelkojenkin sisällöt muuttuvat. Lapsi pelkää erilaisia kuviteltuja olentoja, kummituksia, mörköjä ja jättiläisiä. Myös erilaiset pahat ihmiset, ruumiillinen loukkaantuminen, pimeä ja erilaiset eläimet, erityisesti isot koirat pelottavat. Eron pelko on yleisimpiä viisivuotiaiden pelkoja. On osoitettu, että tällaiset pelot ovat yleistettyjä pelkoja. Tällöin lapset eivät vielä ole kykeneviä luokittelemaan asioita realistisesti. (Wolman 1979, 76; Robinson III ym.1991, 189; Crosser 1994, 8.)

Piaget'n mukaan esikouluikäisten lasten pelkojen luonne on suoraan yhteydessä lasten

kognitiiviseen kehitykseen. Lapset eivät usein kerro pelkäävänsä realistisia asioita, vaan aikuiset opettavat heidät pelkäämään, kuten esim. liikennettä, tulta tai outoja ihmisiä (Crosser 1995a, 14).

Wolmann (1979) on sitä mieltä, että lapsen pelätessä pimeää huonetta hän pelkää sekä tuntematonta että yksinäisyyttä. Koska 3 - 6-vuotias lapsi ei vielä selkeästi ja johdonmukaisesti osaa erottaa kuviteltua todellisuudesta, hän saattaa pelätä oman mielikuvituksensa keksintöjä. Pelottavat tarinat, kauhuelokuvat ja televisio-ohjelmat aiheuttavat suurta vahinkoa. 5-vuotias lapsi saattaa myös luulla, että kun hän ajattelee pahaa, voi sen seurauksena tapahtua ikäviä asioita.

Lähestyttäessä kouluikää, lapset pelkäävät edelleen ylikuonnollisia olioita, aaveita, hirviöitä ja noitua sekä erilaisia eläimiä. Hiukan vanhempina lapset pystyvät ajattelemaan jo konkreettisemmin. Samalla he puhuvat realistisemmista peloista kuten itseen kohdistuvista fyysisistä vaaroista ja kivun peloista. Lapsi pelkää ukkosta ja pimeää. Äidin menettämisen pelko esiintyy pelkona siitä, ettei äiti tule kotiin ja pelkona äidin kuolemasta. Tässä iässä esim. sairaana ollessaan lapsi saattaa jo tuntea kuolemanpelkoa sekä pelkoa sairaalaan jäämisestä. Lapsi pelkää myös yksin olemista tai yksin nukkumista. (Robinson III ym. 1988, 87; Robinson III ym. 1991, 189; Crosser 1994, 8; Barrios & O'Dell 1998, 255.)

Koulu asettaa lapsen uuteen tilanteeseen, jossa osaaminen ja selviäminen tulevat arvioitaviksi. Tässä vaiheessa useat uudet pelot liittyvätkin kouluun ja perheeseen. Vanhempien, ikätovereiden sekä opettajien pilkan pelko kasvaa. Samoin pelätään vanhempien ja tovereiden paheksumista sekä hylkäämistä. Koulussa peloista ovat voimakkaimpia epäonnistumisen ja opettajien pelko. Vaikka tilalle onkin tullut uusia pelkoja, jotka liittyvät uuteen ympäristöön, säilyy 7-vuotiailla lapsilla edelleen pimeän pelko, myrskyjen ja eksymisen pelko sekä pelko yksin olemisesta. 7 - 8-vuotiaalla kuolemanpelko laajenee käsittämään myös itseä. Samaan aikaan lapsi saa yhä enemmän uusia pelon aiheita myöskin median välityksellä. (Wolman 1979, 84; Robinson III ym. 1988, 87; Robinson III ym. 1991, 189; Barrios & O'Dell 1998, 255.)

Vaikka jotkut pelot kuten ukkosenpelko näyttäisivätkin 7 - 8 vuoden iässä hetkeksi

poistuvan palatakseen takaisin jälleen 9 - 12 vuoden iässä, näyttäisivät useat pelot kuten pimeän, eläinten ja yksinolemisen pelko sekä pelko ruumiillisesta loukkaantumisesta ja sairauksista säilyvän. Vaikka lapsi pystyy 8 vuoden iässä paremmin hyväksymään väliaikaisen eron ja yksin nukkumisen, erityisesti eläinten pelko tai yliluonnollisten olioiden kuten kummitusten, murtovarkaiden, rosvojen ja kidnappaajien pelko ei juuri heikkene. Tämä kuvastaakin osittain latenssi-ikäisen lapsen hienoista maagista ajattelua ja mielikuvituselämän vilkkautta. Myöhemmin, uuden loogisen ajattelun myötä kouluikäiselle tulee herkästi myös huoli vanhempien terveydestä ja taloudellisesta menestymisestä sekä perheen ongelmista. (Wolman 1979, 84; Robbins III ym. 1988, 87; Robinson III ym. 1991, 189; Barrios & O'Dell 1998, 255.)

Solantauksen mukaan (1993) kouluun liittyvät pelot lisääntyvät iän myötä. Hänen mukaansa kouluissa pelätään epäonnistumista, opettajia, rangaistuksia, esiintymistä ja toveripiiriin suhtautumista. (Klemetilä 1993, 21.) Järkevät pelot liittyvät todellisiin vaarallisiin asioihin, suuriin koiriin, käärmeisiin, pahaan loukkaantumiseen, leikkaukseen joutumiseen, vanhempien tai heidän rakkautensa menettämiseen. Monet lapset pelkäävät kuitenkin myös yliluonnollisia olentoja, murtovarkaita, kidnappaajia, mörköjä ja muita kuviteltuja olentoja. Myös nämä pelot kuuluvat lapsen kehitysvaiheisiin ja häviävät iän myötä.

Lasten pelokkuudessa on myös huomattavia yksilöllisiä eroja. Crosser on Montessorin kanssa samaa mieltä siitä, että lapsen temperamentti eli luonne vaikuttaa pelokkuuteen. Jotkut lapset ovat toisia vastaanottavaisempia ja perinnöllisesti herkempiä. He katselevat maailmaa varovaisemmin. Kaganin (1986) 0 - 8-vuotiaiden lasten pitkittäistutkimuksen mukaan pelokkuus osoittautui osittain myös luontaiseksi taipumukseksi. Jo syntymästään saakka osa lapsista osoittautui pelokkaaksi. Hän huomasi myös kahdeksan vuoden aikana, että jotkut lapset olivat pelokkaampia syntyessään mutta vähemmän pelokkaita myöhemmin. Jotkut lapset taas, jotka olivat vähemmän pelokkaita syntyessään, olivat pelokkaimpia myöhemmin. Tämän tuloksen mukaan voitiin tehdä johtopäätös siitä, että perinnöllisyyden lisäksi myös ympäristötekijöillä on suuri merkitys lasten pelkojen kehittymiselle. (Robinson III ym. 1991, 188; Crosser 1994, 8.)

Lasten älykkyyden ja pelkojen välillä on myös todettu olevan yhteys. Hyvin älykkäät

lapset tiedostavat todennäköisesti todelliset vaarat muita paremmin, heillä on parempi havaintokyky ja he alkavat tavallisesti pelätä hyvin nuorina. Yliluonnollisten tapahtumien pelko on kuitenkin yleisempää vähemmän älykkäillä lapsilla. Tavallisesti älykkäimillä kuusivuotiailla on vähemmän pelkoja kuin lapsilla keskimäärin. (Wolman 1979, 46.)

Lapset ovat luonteeltaan erilaisia. Jotkut ovat jo syntymästään arempia ja alttiimpia peloille kuin toiset. Myös ympäristö vaikuttaa pelkojen syntymiseen. Lapset oppivat myös omista kokemuksistaan sekä toisten kokemuksista, mallista. Eräät pelot kehittyvät pelkästään voimakkaan järkytyksen tuloksena. Ne voivat pohjautua traumaattisiin kokemuksiin, perheenjäsenen kuolemaan tai lapsen joutumiseen sairaalahoitoon jne. Enemmän osan peloistamme me hankimme. Usein on todettu esim. pimeään, yksin jäämisen tai ukkosen pelkojen syntyvän ehdollistumisen kautta. Lapsi näkee toisen ihmisen pelkäävän jotain ja omaksuu voimakkaan emotionaalisen asenteen. On myös havaittu, että äitien ja heidän lastensa pelot vastaavat usein toisiaan. Pelokkaiden vanhempien lapsista tulee todennäköisesti pelokkaampia kuin vähemmän pelokkaiden. Myös lapsen kokonaistila vaikuttaa lapsen pelkoihin. Kun lapsi on väsynyt tai tunne-elämä on jo valmiiksi järkkynyt, on hän peloille erittäin altis. (Takala & Takala 1971, 149; Crosser 1994, 8; Muris ym. 1996, 265.)

Myös lapsen aloitekyvyn kehitymisellä on yhteys erityisesti separaatiopelkoihin. Yli-suojelevat ja ylivarovaiset vanhemmat voivat edesauttaa lapsen pelkokäyttäytymistä. Pelko uutta ja erilaista kohtaan lisääntyy, jos lasta jatkuvasti varoitellaan erilaisista vaaroista tai syyllistetään liiallisella kurinpidolla. Mikäli lasta jatkuvasti moititaan, saattaa lapselle tulla pelko, että kaikki mitä hän tekee menee väärin ja lapsi tulee entistä riippuvaisemmaksi vanhemmistaan. Lapsi suorastaan lamautuu pelosta, mikäli jokin uusi vaara häntä uhkaa. Hänelle ei näin ole kehittynyt omaa aloitekykyä ja vahvaa itsenäisyyden ja riippumattomuuden tunnetta, jota tarvittaisiin pelkojen voittamiseksi. (Crosser 1994, 8.)

Pelolla voidaan katsoa olevan sekä myönteisiä että kielteisiä puolia. Pelko palvelee sosiaalisia tarkoituksia ja on yksi osatekijä omantunnon kehitymisessä. Sekä rakastettujen ihmisten paheksunnan pelko että halu tulla rakastetuksi kehittää lapselle

omantunnon. Omatunto taas saa ihmisen käyttäytymään moraalisesti. Tuhoutumisenpelko saa ihmisen liittymään ryhmäksi yhteisen turvallisuuden takia. Pelko voi muuttua myöskin negatiivisen sairaalloiseksi, eikä lapsi pääse siitä yli. Tällöin pelosta tulee lapselle kehityksen este.

Esikouluikäisten 6-vuotiaiden lasten mielikuvituselämä on vielä hyvin vilkasta ja asiat nähdään hyvin konkreettisina. Tämä heijastuu myös lapsen pelkoihin, jotka liikkuvat paljolti mielikuvituksen tuottamissa asioissa. Samoin kuviteltua on vaikeaa erottaa todellisuudesta. Vaikka konkreettinen ajattelu ja pelkojen sadunomaisuus vähenevät iän myötä, ylikuonnollisten olioiden pelko ei vielä 8-vuotiailla koululaisilla erityisesti heikkene. Uuden sosiaalisen ympäristön, myötä lapselle tulee kuitenkin uusia pelon aiheita. Samoin konkreettisen ajattelun vähitellen kehittyessä loogisempaan suuntaan syntyy lapselle uudet huolet terveydestä, taloudesta ja perhesuhteista.

3.3 Lasten pelot aikaisempien tutkimusten valossa

Lasten tutkimus on suhteellisen nuorta. Vasta 1800-luvun lopulla alettiin ajatella, että lapsi on jotain erityistä, arvokasta itsessään, eikä vain tuleva aikuinen ja työvoimaa.

Ensimmäinen tutkimus lasten peloista tehtiin Yhdysvalloissa 1890. Siinä niputettiin yhteen kaikki alle 23-vuotiaat. Tuloksena oli, että lapset pelkäsivät eniten fyysisiä vammoja, kuolemaa ja ryöstäjiä. Järjestelmällisesti lasten pelkoja alettiin tutkia 1930-luvulla. (Klemetilä 1993, 20.)

Robinson III ym.(1988) mukaan **Jersildin, Markeyn ja Jersildin (1933)** tekemä kyselytutkimus merkitsi lasten pelkotutkimuksen alkua. Se oli lähes 400 lasta käsittävä haastattelu new yorkilaisille lapsille yleisissä ja yksityiskouluissa. Tutkimuksen mukaan kymmenen pelottavinta asiaa lapselle tuolloin olivat tietyt eläimet, pelottavat elokuvat, painajaisunet, ylikuonnolliset oliot, pelottavat eleet, pimeät paikat, kaameat tarinat, aaveet, kammottavat äänet ja onnettomuudet. Eroja tyttöjen ja poikien välillä ei ollut. 5 - 6-vuotiaat raportoivat enemmän tiettyjen eläinten, pahojen elokuvaaluonteiden, rosvojen ja kidnappaajien pelkoja kuin vanhemmat lapset. Lasten kasvaessa he kertoivat olevan pelkoja enemmän ruumiillisesta loukkaantumisesta sekä oudoista tapahtumista.

Lisäksi pimeän, yksinolon, kiusaamisen, haukkumisen, nuhtelun ja ukkosen pelot olivat suurempia kuin 5 - 6-vuotiaana.

Lasten pelkotutkimuksen saadessa jalansijaa uudet tutkimukset toivat lisätietämystä peloista edelleen 1940 - 1960-luvuilla. **Pratin (1945)** tekemän tutkimuksen mukaan maalaislapset pelkäsivät paljon erilaisia eläimiä, joista erityisesti villieläimet olivat useimmin mainittu. Muita pelon kohteita olivat tuli, myrskyt, pimeä, sairaus, taudit, liikenne ja koulutyöt. Tytöt pelkäsivät erityisesti sairautta, tauteja, pimeää, hämähäkkejä sekä turvattomuutta. Pojilla oli sen sijaan pelkoja, jotka liittyivät koulutyöhön ja villieläimiin. Prat havaitsi myös, että lasten pelot muuttuivat iän myötä. Vanhemmat lapset mainitsivat enemmän pelkoja kuin nuoremmat. Pahojen ihmisten ja rosvojen pelko lisääntyi iän myötä. Monia Pratin tuloksia toisti edelleen **Maurerin (1965)** tutkimus, jossa oli haastateltu 130 5 - 14-vuotiasta lasta. Tietyt eläimet kuten käärmeet olivat useimmin mainittu. Kuten Pratin Maurer havaitsi, että eläinpelot vähenivät iän myötä. Ihmisten, luonnonvoimien kuten myrskyn, tulen ja syvän veden pelot sekä erilaisten koneiden kuten autojen ja aseiden pelot lisääntyivät. Kummitusten pelko väheni iän myötä. Vaikka 5 - 6-vuotiaat mainitsivatkin pimeän usein, se oli kokonaisuudessaan poissa 11 - 14-vuotiaana. (Robinson III ym. 1988, 86.)

Kukin lapsi on oma persoonansa, yksilönsä. Tutkimusten mukaan lapsen luonteella, temperamentilla sekä älykkyydellä on katsottu olevan yhteyttä myös pelkokäyttäytymiseen. Crossner (1995a) selvittää artikkelissaan **Ainsworthin (1973)** tutkimusta, jonka mukaan lasten luonne vaikuttaa pelokkuuteen. Tutkimuksen lapset jaettiin luonteeltaan helppoihin, vaikeisiin ja hitaasti lämpiäviin. Teoreettisesti helpoimmat lapset olivat vähiten pelokkaita ja osaisivat käyttää erilaisia selviytymis-strategioita pelkoja kohdatessaan. Vaikeat lapset vastustivat tehokkaasti pelkojaan ja heidän pelkonsa huomattiin. Hitaasti lämpiävät lapset pidättyivät hiljaisesti kohtaamasta pelkojaan ja olivat epävarmoja kertomaan niistä aikuiselle. Huomaamalla lapsen synnynnäinen luonne voi aikuinen ymmärtää, kuinka samanlainen tapaus voi tuottaa erilaisen reaktion eri lapselle.

Derevensky ja Coleman (1989) ovat koonneet tutkimustietoutta lahjakkaiden lasten peloista ja pelokkuudesta. Lahjakkaiden lasten tutkimus on osoittanut, että lahjakailla lapsilla on erilaisia filosofisia huolenaiheita. He ovat pessimistisempiä tulevaisuudes-

taan, huolestuneempia maailman ongelmista, herkempiä maailman uutisille ja medialle kuin lahjattomat lapset. **Derevenskyn (1974)** 6 - 12-vuotiaita lahjakkaita lapsia käsittävässä 106 lapsen tutkimuksessa eläinten ja aaveiden pelot olivat yleisimpiä nuoremmilla lapsilla, eivät kuitenkaan enää vallitsevia vanhemmilla lapsilla. Ne vanhemmista lapsista, jotka kertoivat pelkäävänsä eläimiä tarkoittivat todellisia eläimiä. **Clarkin ja Hankinsin (1985)** 162 6 - 10-vuotiaita lahjakkaita ja lahjattomia oppilaita käsittävän tutkimuksen mukaan lahjakkaat lapset lukivat sanomalehtiä useammin, mainitsivat sota-aiheisia uutisia useammin, olivat huolissaan koulutuksestaan enemmän ja osoittivat suurempaa tietoutta historiallisista ja nykyisistä maailman johtajista kuin heidän lahjattomammatt parinsa.

Derevenskyn ja Colemanin (1989) Torontossa tehdyssä lahjakkaita lapsia koskevassa tutkimuksessa, joka käsitti 45 poikaa ja 25 tyttöä iältään 8 - 13 vuotta, kysyttiin lapsilta mitkä ovat ne asiat, joista voisi olla peloissaan. Yleisimmät pelot lahjakkaila lapsilla olivat ydinsota (58.6%), väkivalta (55.7%), sekalaiset pelot (47.1%), kuolema (40%) ja ihmiset (32.9%). Huomioitavaa oli, että aaveiden ja ylikuonnollisten olentojen pelot olivat vähäisimpiä. Eri tutkijoiden tutkimustulosten mukaan Derevensky ja Coleman raportoivat myös tuloksista, joiden mukaan 3728 oppilaan esseevastausten perusteella, lahjakkaista oppilaista tytöt raportoivat yksinjäämisen pelot suurimmiksi peloikseen pienenä. Pojat taas mainitsivat huomattavasti useammin eläinten pelon suurimmaksi pelokseen. Lapsilla havaittiin myös selvä kehityksellinen muutos pelkojen tyyppien kuvauksissa kaikissa ikävaiheissa ja lisääntyvä realismi pelkoihin iän myötä.

Paitsi lapsia haastatteleamalla tutkimustietoutta on hankittu vanhemmille suoritettujen kyselyjen avulla. Suomessa **Sihvola (1980)** on tehnyt laajan sosiaalipediatriksen tutkimuksen lapsesta, lapsen terveydestä, kasvusta ja lapsiperheiden hyvinvoinnista. Tutkimuksessaan hän käsitteli yhtenä ongelmana lapsen pelkoja, niiden esiintyvyyttä ja laatua. Tutkimuksen otos käsitti 1015 0 - 15-vuotiasta lasta. Tulosten mukaan koko ikäluokan lasten vanhemmista 70% oli sitä mieltä, ettei heidän lapsillaan esiinny pelkoja. Pelkoja löytyi 27 %:n mielestä. Pelot näyttivät myös vähenevän iän myötä. Äidin koulutustaso vaikutti selvästi siihen, uskoiko hän lapsellaan olevan pelkoja. Ylempiin ja keskitason koulutusluokkiin kuuluvien perheiden lapsilla uskottiin olevan tilastollisesti merkittävästi enemmän pelkoja alempiin koulutustasoluokkiin verrattuna.

Tutkimuksen mukaan 3 - 6-vuotiaat lapset pelkäsivät vanhempiansa mukaan eniten pimeää ja mörköjä, kun taas 7 - 11-vuotiaat yksinäisyyttä ja kuolemaa. Päätulostensa osalta tulokset vastasivat aikaisempien pelkotutkimusten tuloksia.

Bondyn ym. (1985) tutkimuksessa oli tarkoituksena verrata äitien arviointeja lastensa (7 - 13-vuotiaiden) peloista lasten itse raportoimiin pelkoihin. He vertasivat myös äitien pelkoja lasten pelkoihin. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että äidit osasivat arvioida hyvin sen, mitä heidän lapsensa pelkäävät. Tyttäriensä pelkoja he osasivat arvioida paremmin kuin poikiensa pelkoja. Sen sijaan yhteyttä ei löytynyt äitien pelokkuuden ja heidän lastensa pelokkuuden välillä. Tukea ei löytynyt väitteelle, että pelokkaat äidit kasvattavat pelokkaita lapsia. On olemassa myös toisenlaisia tutkimustuloksia, joissa äidit ovat olleet tietämättömiä lastensa peloista ja aliarvioineet lastensa pelokkuuden.

Useat tutkimukset (mm. Lentz 1985; Sanavio 1988; Tikalsky & Wallace 1988; Robinson III ym. 1988; Stevenson-Hinde & Shouldice 1995) toivat pelkokäsitteeseen myös kulttuurisen leiman, jonka mukaan ympäristöllä ja kulttuurilla, jossa lapsi elää on suuri merkitys. **Robinsonin III ym. (1988)** 519 5 - 13-vuotiaista lasta käsittävä lasten haastattelu, oli laaja tutkimus eri ikäisten lasten peloista. Tutkimuksessa oli mukana lapsia Boliviasta, Kolumbiasta, Ecuadorista, Israelista, Liberiasta sekä Yhdysvalloista. Tulosten mukaan kuusivuotiaiden yleisimmät pelot olivat aaveet, yksin oleminen ja yksinäisyys, jättiläiset ja muut hirviöt, pimeä, noidat sekä oudot ihmiset, tuntemattomat. Kahdeksanvuotiaita lapsia pelottivat eniten pimeä, tietyt henkilöt, kuten kidnappaajat ja rosvot, pyssyt ja muut aseet, koirat sekä käärmeet. Pelosta pimeä, yksin olo sekä ihmisten pelko joissakin tilanteissa olivat kaikissa ikäryhmissä eniten mainittuja pelkoja. Aaveet, noidat ja hirviöt olivat 6-vuotiaiden ryhmässä dominoivia verrattuna muihin ikäryhmiin ja käärmeet mainittiin muita ikäryhmiä useammin 7 - 8 vuoden iässä. Tutkimus toteutettiin lapsia haastatteleamalla sekä lapselle näytettävien piirrosten avulla. Robinsonin III ym. tutkimus osoitti, että monet lasten pelot ovat sidoksissa ikään ja ohimeneviä luonteeltaan sekä yhteys lapsen kognitiivisen kehityksen ja pelkojen välillä on suuri. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että lasten pelot ovat hyvin herkkiä historiallisille, kulttuurisille ja ympäristön muutoksille. Vaikka yhteisiä pelkoja esiintyykin kaikissa kulttuureissa, on myös merkittäviä muutoksia ja eroja. Mm. yhdysvaltalaiset lapset näyttivät pelkäävän ihmisiä enemmän ja aikaisemmin kuin joissakin muissa

kulttuureissa. Tämä asettaakin suuren tarpeen tutkia ja arvioida lasten pelkojen luonnetta jatkuvasti.

King ym. (1989) tutkivat lomakkeistoa käyttäen yli 3000:n australialaisen lapsen ja nuoren (8 - 16-vuotiaiden) pelkoja. Kuten monissa aikaisemmissakin tutkimuksissa tässäkin ilmeni, että sukupuoli ja ikä vaikuttivat pelkojen määrään. Tytöt ilmoittivat paljon enemmän pelkoja kuin pojat. Iän myötä pelot vähenivät.

Suomalainen pelkotutkimus on saanut pontta 1990-luvulla yhteisestä, laajasta kansainvälisestä turvattomuutta käsittelevästä Kuopion yliopiston tutkimushankkeesta, joka kartoittaa ihmisen eri ikävaiheita. **Lahikaisen, Hyvärisen ja Palanderin (1991)** tutkimuksessa "Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot eri ikävaiheessa" haastateltiin 99 5 - 10-vuotiasta lasta (5 - 6-vuotiaita 27, 7 - 10-vuotiaita 72) Kuopion läänissä heidän kokemistaan turvattomuuden, pelon ja uhan aiheista. Haastattelun lisäksi tutkimusmenetelmänä käytettiin ainekirjoitusta yli 7-vuotiaiden osalta. Tulosten mukaan 5 - 6-vuotiailla turvattomuuden ja pelon aiheet liittyivät lasten omaan läheiseen elämänpiiriin. Yleensä pahinta, mitä saatettiin ajatella oli tärkeän ihmisen, kuten äidin tai isän kuolema. Pelon aiheista mainittiin lisäksi tulipalon seuraukset, yksinolo, veljen kiusaaminen, oma sairaus, tappajakoirat, hain suuhun joutuminen. Huolenaiheina tulivat esille aikuiseksi kasvaminen, oma kuolema ja avioero. Tutkimuksessa havaittiin, että Suomen oloissa epätodennäköiset pelot tulivat lapsille TV:n kautta. 7 - 10-vuotiaiden lasten pelot liittyivät myös tärkeiden läheisten ihmisten menettämiseen. Erilaiset elämisen realiteetit tulivat huolenaiheina lapsilla esille jo 7 - 10-vuotiaina. Tällaisia olivat koulussa pärjääminen, työ, raha, luonto ja koulupelko. Merkittävä osa lapsista pelkäsi yksinäisyyttä tai sotaa. Myös pimeä, ryöstäjät, kummitukset, humalaiset, auto-onnettomuudet ja koneet mainittiin pelon aiheina.

Kirmasen (1994) laajassa 5 - 6-vuotiaiden lasten pelkoja ja pelon hallintaa käsittelevässä tutkimuksessa haastateltiin 222 lasta Kuopion läänissä. Tutkimus kuului myös osana Kuopiossa käynnissä ollutta laajaa turvattomuustutkimusta. Tutkimus toteutettiin laadullisilla menetelmillä teemahaastattelun muodossa. Haastattelu koostui avoimista kysymyksistä ja projektiivisesta kuvatestistä. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli lapsen subjektiivisen kokemuksen esille tuominen. Yleisimmäksi pelon kohteeksi 5 -

6-vuotiailla lapsilla osoittautuivat eläimet, TV-ohjelmat, mielikuvitusolennot sekä painajaisunet. Tyttöjen ja poikien tai maalais- ja kaupunkilaislasten pelkojen välillä ei ollut suuriakaan eroja. Tutkimustulokset osoittivat, että 5 - 6-vuotiaiden lasten pelot ovat luonteeltaan hyvin konkreettisia ja mielikuvituspelkoja esiintyy runsaasti. Haastatteluis- sa kävi ilmi, että lapset keskustelevat vanhempiensa kanssa peloistaan hyvin harvoin. Esimerkiksi televisiopelkojen yhteydessä lapset eivät juurikaan kertoneet juttelevansa peloistaan vanhempien tai muiden aikuisten kanssa.

Samaan turvattomuustutkimushankkeeseen kuuluva **Lahikaisen, Kraavin, Kirmasen ja Maijalan (1995)** tutkimus käsitteli turvattomuutta Suomessa ja Virossa. Kyseessä oli 5 - 12-vuotiaiden lasten huolten ja pelkojen vertaileva tutkimus, jonka lisäksi verrattiin turvattomuutta eri ikäryhmissä sekä kahdessa erilaisessa elinympäristössä, Suomessa ja Virossa. Tutkimusmenetelminä käytettiin 5 - 6-vuotiaiden haastattelua, johon kuului avokysymysten lisäksi kuvatestiosuus sekä 7 - 12-vuotiaiden lasten osalta kyselylomake sekä haastattelu tarpeen mukaan. Lisäksi kaikkien lasten (5 - 12 vuotta) vanhemmille osoitettiin kyselylomakkeet.

Otos käsitti Suomessa 450 ja Virossa 240 7 - 12-vuotiasta lasta sekä 240 ja 120 iältään 5 - 6-vuotiasta suomalais- ja virolaislasta. Tärkein turvattomuustekijä 5 - 12-vuotiailla lapsilla oli lasten läheisiin ihmissuhteisiin liittyvä huolestuneisuus. Virossa lasten turvattomuus liittyi suurempaan huoleen perheen ihmissuhteista ja yleisempiin ulkomaailmaa koskeviin pelkoihin kuin Suomessa. Suomalaislapset pelkäsivät virolaislapsia enemmän esikouluiässä TV-ohjelmia, painajaisunia ja yksin nukkumaan menemistä. Kouluiässä taas sekä suomalaiset että virolaiset lapset ilmoittivat pelkäävänsä jännityselokuvia lähes yhtä usein. Kouluun ja tovereihin liittyvissä asioissa erot virolaisten ja suomalaisten kouluikäisten välillä eivät olleet suuria. Sen sijaan kodin ja perheen ihmissuhteet, suoriutumista vaativat asiat koulussa ja toisten lasten suuttuminen pelottivat virolaislapsia enemmän kuin suomalaislapsia.

Kautta linjan tutkimuksissa on havaittu, että tytöt ilmaisevat enemmän pelkoja kuin pojat (esim. King ym. 1989, Stevenson-Hinde & Shouldice 1995, 1028; Barrios & O`Dell 1998, 256; Spence 1998, 565). Tätä on tulkittu kulttuurisilla tekijöillä, joiden mukaan tyttöjen olisi länsimaisessa kulttuurissa helpompi ilmaista omia pelkojaan.

Serafinon (1986) mukaan ero johtuu tyttöjen ja poikien erilaisista kokemuksista. Yhteiskuntamme odottaa tytöiltä erilaista käyttäytymistä kuin pojilta. Poikien oletetaan olevan maskuliinisempia, vahvempia, loogisempia ja uhkarohkeampia. Tytöille taas annetaan enemmän liikkumisvapautta, he saavat näyttää tunteensa ja heikkoutensa sekä itkeä järkyttyessään. Vanhemmat hyväksyvät tyttöjensä pelot useammin kuin poikiensa. Tytöt saavat myös enemmän lohdutusta ollessaan peloissaan. Poikien pelot leimataan monesti nynnyksi käyttäytymiseksi ja heitä kehoitetaan olemaan suuria poikia tai miehiä. Lapset oppivat nämä tavat hyvin aikaisin vanhemmiltaan, opettajiltaan, muilta lapsilta sekä televisiosta. Serafino näkee yhtenä syynä tähän myös sen, että kulttuurimme tuottaa tytöille enemmän pelkoja, asettaen tytöille enemmän rajoituksia ja varoituksia vaaratilanteista. Eri tutkimusten mukaan tytöillä on tapana myös raportoida enemmän fyysisten sairauksien ja vammojen sekä eläinten pelkoja kuin pojilla. Pojat taas olivat enemmän peloissaan akateemisesta ja taloudellisesta tulevaisuudesta kuin tytöt. (esim. Stevenson- Hinde & Shouldice 1995; Barrios & O`Dell 1998.)

Useiden tutkimusten mukaan (esim. Sihvola 1980; King 1989; Barrios & O` Dell 1998) lasten pelot vähenevät iän myötä. On myös saatu toisenlaisia tutkimustuloksista, joiden mukaan pelot lisääntyvät iän myötä (esim. Prat 1945; Muris ym. 1996). Yleisesti tutkimuksissa on myös havaittu, että pelot muuttavat muotoaan iän lisääntyessä. Kuvitellut pelot vähenevät ja realistiset pelot lisääntyvät. Pienemmät lapset pelkäävät näin herkemmin eläimiä, pimeää, kummituksia ja eroa kun taas vanhemmat lapset ovat enemmän huolissaan sosiaalisesta arvioinnista ja pätemisestä. (Muris ym. 1996, 265; Barrios & O`Dell 1998, 255.)

On siis tehty useita laajoja survey-tyyppisiä , kvantitatiivisia kyselyitä lasten ja nuorten peloista. Tällaisilla kvantitatiivisilla tutkimuksilla kyllä kartoitetaan erilaisia pelkoja sinänsä, mutta ei välttämättä tavoiteta lasten todellista subjektiivista kokemusmaailmaa. Tutkimuksia, joissa pyritään saamaan syvällisempää tietoa erityisesti pienempien lasten maailmasta ja peloista on ollut vaikeampi löytää. Pelkotutkimus oli myös vilkasta 1980-luvulla, kuitenkin 1990-luvulle tultaessa tutkimus on suuntautunut mittaamaan enemmän erilaisia pelko-oireita yhdistyneenä pelkosairauksiin. Myös kouluun liittyviä pelkoja on tutkittu enemmän. Nykytutkimuksen suuri haaste onkin, miten tavoittaa maailma lapsen kokemana.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Tutkimusongelmat

Tutkimukseni on luonteeltaan kuvailevaa ja vertailevaa tutkimusta, jossa pyritään kartoittamaan ja vertailemaan 6-vuotiaiden ja 8-vuotiaiden lasten erilaisia pelkoja, niiden mahdollista muuttumista iän myötä sekä lapsen sosiaalisen elämänpiiriin muuttuessa. Pääongelmana on selvittää, muuttuvatko lasten pelot tai muuttavatko ne muotoaan saman lapsen kehittyessä ja kasvaessa kuusivuotiaasta esikoululaisesta kahdeksanvuotiaaksi koululaiseksi. Tavoitteenani on nähdä lapsi kokonaisena organismina, joka ajattelee sosiaalisessa maailmassa ja toimii järkevien mallien mukaan, jotka ovat laadullisesti erilaisia kuin aikuisuudessa. Tämän lapsitutkimuksen tarkoituksena on tutkia ja tulkita lasta subjektina lapsen oman näkökulman ja lapsen tilanteille antamien merkitysten kautta sekä sen kautta, millaisiin suhteisiin lapsi itsensä asettaa omissa sosiaalisissa konstruktioissaan.

Pyrin tutkimuksessani vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä pelkoja lapsilla on ja mitkä pelot ovat heillä yleisimmät?
2. Ovatko pelot muuttuneet iän myötä ja sosiaalisen elämänympyrän muuttuessa lapsen kehittyessä 6-vuotiaasta 8-vuotiaaksi koululaiseksi?
3. Onko sukupuolella merkitystä pelkojen määrään ja laatuun?

Lasten kokemukset ja aikuisten arviot lapsista ovat erittäin tärkeää materiaalia, jota pyrin arvostamaan suuresti; lapset asiantuntijana omasta kokemusmaailmastaan ja aikuiset vanhempina, asiantuntijana lapsista.

4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Munter (1993) puhuu artikkelissaan uudesta lapsitutkimuksesta, jossa lapsi nähdään kokonaisena organismina, joka ajattelee sosiaalisessa maailmassa ja toimii järkevien mallien mukaan, jotka ovat laadullisesti erilaisia kuin aikuisuudessa ja keskenään. Lapsella on oma kokonainen maailmansa omine rikkauksineen, kokemuksineen ja tulkintoineen. Tämän lapsitutkimuksen tavoitteena on tutkia ja tulkita lasta subjektina lapsen oman näkökulman ja lapsen tilanteille antamien merkitysten kautta sekä sen kautta, millaisiin suhteisiin lapsi itsensä asettaa omissa sosiaalisissa konstruktioissaan. Munter puhuu lapsen kehityksestä kontekstissaan eli siinä yhteydessä, jossa lapsi elää. Tällaisessa tutkimusotteessa korostetaan sitä, että ilmiöt sijoitetaan kontekstiinsa, niiden luonnollista rakennetta ei rikota ja havainnoitavan ilmiön kaikki variaatiot pyritään tavoittamaan etukäteen määrittelemättöminä.

Bronfenbrenner, joka on voimakkaasti puhunut ihmisen kehityksen ymmärtämisestä kontekstissaan, puhuu myös merkityksen käsitteestä. Tutkijan täytyy tuloksia tulkitessaan ymmärtää se, minkä merkityksen tutkittava antaa tutkimustilanteelle. (Munter 1993, 241- 242.)

Ahonen (1996) puhuu myös uudesta fenomenografisesta tutkimuksesta, jossa huomio kohdistuu ihmisen elämisaailmaan eli maailmaan sellaisenaan kuin ihminen sen kokee. Hän puhuu myös merkityksen käsitteestä. Tutkija kysyy tutkittavan ilmaisusta, mikä sen merkitys on eli mikä ajatus tai tarkoitus siihen sisältyi. Monen ilmaisun merkitys piilee asia- tai tilanneyhteydessä eli kontekstissa, jossa asia on tapahtunut. Merkitys saadaan Ahosen mukaan ilmaisussa esiin kontekstuaalisuuden lisäksi intersubjektiiivisella tulkinnalla. Näin tutkijan täytyy seurustella aineistonsa kanssa tulkitessaan eri merkityksiä. Tulkintaa tehdään vielä aineistoa luokiteltaessa sekä raporttia kirjoitettaessa. Ahonen on sitä mieltä, että juuri tulkinta paljastaa tutkimus-henkilöiden käsitykset asioista avaamalla niiden merkityssisällöt. Seuraavaksi onkin vuorossa merkityssisältöjen luokittelu, sillä luokittelu auttaa hallitsemaan erilaisten käsitysten joukkoa sekä samalla selittää käsitysten erilaisuutta.

Näin ilmaisua, esim. pelkoa on tarkasteltava ja tulkittava siinä kulttuurisessa yhteydessä,

jossa se on tapahtunut. Ahosen mielestä tutkijan kannattaa myös käsitellä tutkimushenkilöidensä lausumia usein hyvin laajoina yksikköinä ilman ositteluja. Tutkijan tulisi elää uudelleen tutkimushenkilönsä tilanteet ja näin tavoittaa tutkittavan ajatus ja samalla hänen ilmaisunsa merkitys.

Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan tekstit voivat olla osa sosiaalista toimintaa ja sosiaalisen todellisuuden rakentamista. Aineistojen lukeminen kulttuurituotteina edellyttää näin uudenlaista asennoitumista todellisuuteen. Tosiasioista koostuvat kertomukset ovat tietyllä tavalla tuotettuja konstruktioita. Yhtenä tekstin analysointimenetelmänä he pitävät diskursiivista analyysitapaa, jossa kuvaukset nousevat tilanteesta ja myös luovat tilannetta. Lapsen puhetta on tarkasteltava siinä kontekstissa, jossa kieli on tuotettu, ei siitä irrallaan. Lasten kuvaukset omista kokemuksistaan ovat tilannesidonnaisia.

Lapsuudesta tiedetään aivan liian vähän ja suurin osa tietämyksestä on perustunut aikuisen näkökulmaan asiasta (Lahikainen, Strandell 1988; Alanen, Bandy 1990). Tavoitteenani on saada mahdollisimman monipuolinen kuva lasten yhdestä turvattu-
muustekijästä, pelosta. Haluan tuoda myös mahdollisimman paljon esille lapsen omaa näkökulmaa asiaan lapsen itsensä ilmaisemana. Lasten kokemuksistaan omasta maailmastaan ovat tutkimuksessani erittäin tärkeää materiaalia, joita pyrin arvostamaan suuresti.

Aikuinen ei voi palata lapsen tapaan kokea maailmaa. Aikuinen voi ainoastaan tehdä tulkintoja ja oletuksia lasten kokemuksista tiedostaen sen, että jokainen aikuinen on ollut lapsi, jolla on henkilökohtaisia kokemuksia lapsen tavasta kokea maailma. (Korkiakangas 1993, 2-3.) Maailma myös muuttuu koko ajan. Tutustumalla lapsen maailmaan voimme todennäköisesti löytää paremmat mahdollisuudet lasten elämänlaadulle uusissa, jatkuvasti muuttuvissa kasvuympäristöissä, lisääntyvän teknologian, joukkoviestinnän, vieraantumisen, epävarmuuden ja riskien aikakautena.

Tutkimuksessani pyrin noudattamaan Hirsjärven (1997) esittelemiä Jamesin ja Proutin (1990) hahmotelmia uudesta yhteiskunnallisesta lapsitutkimuksesta, jossa lapsuutta tarkastellaan yhteiskunnallisena konstruktiona ja jossa tutkimus on myöskin liittynään muihin keskeisiin tekijöistä, kuten yhteiskuntaluokkaan ja sukupuoleen. Lapsen oma

kulttuuri ja sosiaaliset suhteet ovat tutkimisen arvoisia sinänsä. Uudessa lapsitutkimuksessa lapset nähdään aktiivisina toimijoina, jotka rakentavat itse elämänsä ja ympäristöään. Myös lapsen oma ääni tulee esiin. Tällainen lapsuustutkimuksen uusi suunta muovaa yhteiskunnallista lapsuutta.

Tutkimukseni lähtöajatuksena on myös Bronfenbrennerin esille tuoma kontekstuaalisuus, joka näkyy yksilön ja ympäristön välisenä dynaamisena vuorovaikutuksena. Tämä dynaaminen vuorovaikutussuhde taas saa aikaan sen, että ihmisen käyttäytyminen, pyrkimykset, halut ja tunteet, myös lapsen pelot, joutuvat kosketuksiin ympäristön sääntöjen, vaatimusten ja odotusten kanssa. Olemme jokainen oman aikamme ihmisiä, oman kulttuurimme persoonallisuuksia ja tuotteita, joita ovat muovanneet aikaisemmat sukupolvet ja ajanjaksot.

4.4. Lasten haastattelu tutkimusmenetelmänä

Puolistrukturoitu haastattelu tutkimusmenetelmänä sopii hyvin käytettäväksi, kun tutkimuksen kohteena ovat emotionaalisesti arat aiheet tai halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja. Se sopii myös silloin, kun muistamattomuuden arvellaan tuottavan virheellisiä vastauksia tai tutkitaan ilmiöitä, joista haastateltavat eivät päivittäin ole tottuneet keskustelemaan. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 35.) Tällaisia aiheita voisivat olla esim. erilaiset pelot.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että siinä teema-alueet, aihepiirit ovat tiedossa ennen haastattelua. Teemahaastattelussa esitetäänkin suosituskysymyksiä kiinteiden tai vapaasti vastattavien kysymysten sijaan. Myös kysymysalueet ovat pääpiirteissään määriteltä. Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä sopii melko pienelle joukolle haastateltavia. Vaikka työmäärä analyysivaiheessa onkin suuri ja tutkija joutuu paneutumaan tarkasti usein laajaankin aineistoon, saatu tietomäärä on syvä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 38.)

Pyrkimäni etsimään omassa tutkimuksessani lapsille sopivaa tutkimusmenetelmää, päädyin puolistrukturoituun teemahaastatteluun siitä syystä, että lapsen maailma tulisi mahdollisimman paljon esille sellaisena kuin lapsi itse sen kokee. Haastattelu ja

samalla lasten havainnointi oli ainut keino, jolla sekä pystyin saamaan tarpeeksi tietoa erityisesti esikouluikäiseltä lapselta että samalla havainnoimaan lasta. Havainnointi osoittautui tärkeäksi siitäkkin syystä, että osalle esikoululaisista jokin kuvista oli hyvin pelottava ja sitä kautta oli helppo jo pelkän havainnoinnin avulla sivuuttaa lasta erityisen paljon pelottavia asioita. Puolistrukturoitu teemahaastattelu osoittautui onnistuneeksi ratkaisuksi myöskin sen vuoksi, että osittaisen kysymysrunгон avulla, lasten usein innokas puheryöppy ja asioiden runsaus oli helpompi yhdistää haastattelun aikana takaisin teemaan rikkomatta sitä kontekstia, jossa asia esitettiin. Lasten innokkaan ja reippaan juttelun aikana tutkijan oli haastattelurungon avulla helpompi myös seurata sitä, että kaikki kysymykset käytiin läpi. Tämä ei aina ollut helppoa, sillä varsinkin alle kouluikäisiä lapsia haastateltaessa, tutkijan täytyi olla itse mukana haastattelutilanteessa hyvin aktiivisesti juttelemalla ja kuuntelemalla lasten asioita sekä johdatellen heitä uusiin kysymyksiin.

Laadullisessa syvähaastattelussa tutkija pyrkii ymmärtämään haastateltavien näkemyksiä siihen, millä tavoin haastateltavat määrittelevät, jäsentävät ja kokevat maailman (Hämäläinen 1987, 31). Haastattelussa kieli on sosiaalisen todellisuuden tuote samalla kun se itse tuottaa todellisuutta. Kielellä ei ainoastaan kuvata vaan myös tehdään asioita. Kieli on osa sosiaalista todellisuutta. Kielen avulla ihminen myös tulkitsee toimintaansa ja antaa sille merkityksiä. (Eskola & Suoranta 1996, 107-109.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa haastattelun lähtökohtana on ihmisen elämämaailman tutkiminen sellaisena kuin ihminen sen kokee. Kielen avulla lapsi tuottaa tietoa itsestään ja ympäristöstään, myös peloistaan. Lapsi tuottaa tietoa itsestään juuri sellaisena kuin on ja siinä kontekstissa, jossa toimii. Onkin ymmärrettävä, että lapsi on samanlainen kokonaisuus kuin aikuinen, tuottaen omaa informaatiotaan, yksilöllisen kehityksen tekstiä, joka on rakentunut konkreettissa lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksessa. Samalla tämä yksilöllisen kehityksen teksti on avoin monille tulkinnoille riippuen siitä kuka toimii tulkitsijana sekä lukijana. Jokainen pyrkii antamaan omia merkityksiään asioille. Kehityksen teksti on myös kulttuurisen ja historiallisen kehityksen teksti (Munter 1993, 242)

Haastattelussa tärkeää on se, että haastateltava luo haastateltaviin toimivan ja luotta-

muksellisen suhteen. Tällainen avoin suhde on välttämätön edellytys syvähaastattelun onnistumiselle. Erityisen tärkeää tämä on lapsitutkimuksessa. Munterin (1993) mukaan tutkijan täytyy olla tietoinen, että hän voi häiritä luonnollista sosiaalista ekologiaa. Samalla tutkijan täytyy tiedostaa saapumisensa epäilyttävä luonne. Hänen pitäisi synnyttää sisäpuolella olevan näkökulma ennen varsinaista tutkimusta. Oman tutkimukseni kannalta näin suurena etuna sen, että haastateltavat olivat lähes kaikki ennestään melko tuttuja, joten tutustumiskäyntejä ennen varsinaisia haastatteluja ei tarvittu. Toimiva ja luottamuksellinen suhde jo entuudestaan auttoi aitojen kuvausten tuottamista. Emme kuitenkaan mielestäni olleet liian tuttuja keskenämme, sillä en ollut jatkuvasti tekemisissä lasten kanssa, kuten esim. heidän opettajansa tai kerhotätinsä olisi mahdollisesti ollut. Näin ennakkokäsityksiä, jotka olisivat ohjanneet tutkijan tulkintaa, ei ollut muodostunut. Monet lapset uskalsivat myös kertoa arkojakin asioita, joita he eivät puheidensa mukaan olleet kertoneet vanhemmilleen tai opettajalle. Myös se, että tunnen lasten kokemusmaailmaa jonkin verran työni kautta, auttoi luottamuksellisen suhteen luomisessa.

Haastateltaessa lapsia tutkijan tulee ymmärtää, että myös hän on kontekstualisoitu. Kaikessa soveltavassa lapsitutkimuksessa yhteiskunnalliset arvot ja tavoitteet määräävät tutkijan tavan nähdä tutkimuskohteensa. (Munter 1993, 242-243.) Omassa tutkimuksessani pyrin siihen, että näkisin jokaisen lapsen aktiivisena, omien elämäkokemustensa ja sosiaalisen kehityksensä muovaajana, kokonaisena lapsena. Munter (1993) onkin sitä mieltä, ettei ole yhtä ainoaa tapaa ymmärtää, miksi tietty lapsi teki tietyn asian tietynä aikana, sillä jokaista tulkintaa muokkaa myös se tilanne, joka toiminnan tuotti.

Pyrin haastattelun aikana siihen, että lapsi saisi vapaasti kertoilla asioistaan asettamista- ni teemakysymyksistä huolimatta. Jo haastattelun alussa pyrin siihen, että lapset kokisivat peloistaan ja huolistaan puhumisen vapauttavana ja positiivisena kokemukse- na. Se onnistuikin melko hyvin, sillä haastattelujen päättyessä kukaan ei ilmaissut mieleensä jääneen pelottavia asioita. Haastattelutilanteessa pyrin myös siihen, että lasten esiin nostamaa pelkoa käsiteltiin myös yhdessä lapsen kanssa. Pohdittiin niitä keinoja, joilla lapsi pystyisi pelkonsa voittamaan tai niitä ehkäisemään. Tämän koin erityisen tärkeänä asiana lasten pelkokokemusten lisäksi.

4.4 Haastateltavat lapset ja aineiston keruu

Tutkimukseni kohdehenkilöinä oli kahdeksan lasta pienehköltä keskipohjalaiselta maalaispaikkakunnalta. Samat lapset osallistuivat tutkimukseen sekä kuuden, kahdeksan ja yhdeksän vuoden ikäisinä. Lapset valitsin tutkimukseen harkinnanvaraisesti kunnan ja seurakunnan yhteistä esikoulua käyvistä kirkonkylän keskustan alueen 22 lapsesta. Päiväkodilla ja sivukylillä esikoulunsa käyvät lapset (32 lasta), rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Harkinnanvaraisen valinnan perusteena esikoulun sijainnin lisäksi oli valita tutkimukseen mukaan sekä tyttöjä että poikia. Tavoitteena oli myös turvata se, että mukana oli sekä kotona että päivähoitossa olevia lapsia. Tästä joukosta lapset valittiin satunnaisotantaa käyttäen.

Poikia tutkimuksessani oli mukana kolme ja tyttöjä viisi. Lasten ollessa 6-vuotiaita heistä oli puolet päivähoitossa. Tutkimusta jatkettiin edelleen samojen lasten kasvaessa 6-vuotiaista 8-vuotiaiksi koululaisiksi sekä myöhemmin 9-vuotiaina. Tutkimus suoritettiin näin kolmessa osassa. Ensimmäinen teemahaastattelu toteutettiin keväällä 1995 lasten ollessa 6-vuotiaita esikoululaisia. Seuraava teemahaastattelu samoille lapsille suoritettiin keväällä 1997 heidän ollessaan 8-vuotiaita. Vuotta myöhemmin keväällä 1998 samoja lapsia pyydettiin 9-vuotiaina tulkitsemaan pelkojensa kehitystä 6-vuotiaasta 8-vuotiaiksi. Tutkimuksen kaikki lapset osallistuivat jokaiseen haastattelukertaan, joten katoa ei ollut lainkaan.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessani käytetyt aineiston keruumenetelmät

Lapset 6v. Kevät 1995	Lapset 8v. Kevät 1997	Lapset 9v. Kevät 1998
1. Teemahaastattelu	1. Lasten piirrostehtävä	1. Lapset tulkitsivat avoimessa haastattelussa pelkojaan kasvaessaan 6-vuotiaasta 8-vuotiaiksi
2. Projekttiivinen kuva-aineisto	2. Teemahaastattelu 3. Projekttiivinen kuva-aineisto	

Tiedot kerättiin puolistrukturoitua teemahaastattelua käyttäen sekä projektiivisellä kuva-aineistolla. Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi tutkimusmenetelmänä käytettiin lisäksi lasten piirrostehtävää lasten ollessa 8-vuotiaita. Piirrostehtävässä lapsia pyydettiin piirtämään tai kirjoittamaan ennen varsinaista teemahaastattelua siitä, mikä heitä pelotti kaikkein eniten. Piirrostehtävää käytettiin myös sen vuoksi, että puhtaasti verbaalisia menetelmiä ei pidetä varsinkaan pienempien lasten kohdalla yksistään sopivina. Ahosen (1996) mukaan projektiiviset tehtävät täydentävät myös monissa tapauksissa haastattelussa saatua aineistoa. Niissä tutkimushenkilö pääsee ilmaisemaan itseään ilman tutkijan vaikutusta.

Kun lapsilta kyseltiin teemahaastattelun aikana heitä pelottavia asioita, haluttiin myös tietää paljonko jokin asia pelotti. Koska vertailuasteet vähän - jonkin verran - paljon ovat varsinkin kuusivuotiaille liian abstraktisia ja vaikeita, täytyi pelon asteen arvioimiseksi ottaa avuksi jokin muu menetelmä. Tähän tarkoitukseen käytin Carpenterin (1990) kehittämää tekniikkaa, jonka avulla lapset voivat arvioida pelon kokemuksiaan. Sitä on käytetty mm. pediatriassa tilanteissa lapsen kivun ja pelon kokemuksen mittarina. Carpenterin tekniikan löysin aikaisempiin tutkimuksiin perehtymisen kautta (ks. Kirmanen 1994; Lahikainen ym. 1995).

Tutkimuksessani tekniikkaa on sovellettu näyttämällä lapselle kuva, jossa oli kolme erilaista viivaa allekkain (liite 1.). Hänelle kerrottiin, että ylin, musta ja sahalaitainen viiva tarkoitti oikein pelottavaa. Keskimmäinen, kapeampi ja punainen viiva merkitsi aika pelottavaa. Alin, kapea ja vihreä viiva tarkoitti vain vähän pelottavaa. Jokaisen haastattelukysymyksen jälkeen lapsi sai osoittaa tai sanoa kuvasta, kuinka paljon hän kyseistä asiaa pelkäsi. Koska lapset käyttivät haastatteluissa usein samoja ilmauksia, (musta, punainen tai vihreä), en ole niitä haastatteluotteissakaan pyrkinyt muuttamaan. Kun lapsille oli selvitetty viivojen tarkoitus, osoittautui tekniikka omassa tutkimuksessani erittäin toimivaksi. Erityisesti 6-vuotiaiden kohdalla pelon määrää olisi ollut erittäin vaikea mitata pelkästään sanallisoin keinoin.

Liitteen 2. teemahaastattelukysymykset muodostivat haastattelun rungon. Tarpeen mukaan esitin lapsille lisäkysymyksiä: Mikä asiassa oli pelottavaa? Miksi se oli pelottavaa? Mitä muuta lapsi pelkäsi? jne. Haastattelukysymykset muodostuivat

aikaisempien tutkimusten sekä kirjallisuuteen perehtymisen myötä 6 - 8-vuotiailla lapsilla yleisimmiksi havaituista pelkoaiheista ja teemoista (mm. Wolman 1979; Robinson III ym. 1988; Robinson III ym. 1991; Lahikainen ym.1995). Keväällä 1995 ennen varsinaisen haastattelun aloittamista testasin haastattelukysymyksiä etukäteen kahdella 6-vuotiaalla lapsella. Esihaastattelun jälkeen muotoiltiin kysymyksiä vielä hieman. Esihaastattelu antoi myös hyvää tuntumaan lasten haastattelutekniikasta varsinaista lasten haastattelua varten.

Haastattelun alussa lapset kertoilivat vapaasti perheestään ja heille tärkeistä ihmisistä. Pyrkimyksenä oli luoda tuttu ja turvallinen ilmapiiri, jossa lasten oli helppo kertoa peloistaan. Teemahaastattelukysymykset käsittelivät asioita, jotka tekivät lapsen surulliseksi ja pelottivat. Kysymysten tarkoituksena oli tuoda esille pelko tai ne pelot, jotka eniten painoivat lapsen mieltä. Lisäksi lapset saivat avoimissa kysymyksissä kertoa eläin- ja televisiopeleistaan sekä nukkumiseen ja pahoihin uniin liittyvistä peloistaan. Lasten kasvaessa 8-vuotiaiksi koululaisiksi, 6-vuotiaiden lasten teemahaastattelukysymyksiin lisättiin koulua ja koulumaailmaa koskevia asioita, kuten koulupelkoja, kokeita, kotitehtäviä, opettajia, kouluruokailua, kavereita sekä koulussa vastaamista.

Varsinaisten haastattelukysymysten jälkeen 6-vuotiaille lapsille näytettiin kahdeksan erilaista kuvaa. Kuviin oli kerätty teemahaastattelukysymysten tavoin uusia pelkoteemoja yleisimmiksi havaituista pelkoaiheista. Projekttiivisen kuvatestin kuvissa esitetään kahdeksan erilaista tilannetta (liite 3.), jotka koskivat 6-vuotiaalle lapselle olennaisimpia ja oletettavimpia pelon kohteita ja tapahtumia, kuten kummituksia, ruumiillista loukkaantumista, vieraita ihmisiä, rosvoja, yksin olemista, eksymistä, pimeää, läheisten aikuisten käytöstä, rangaistuksen uhkaa, torumista, hylätyksi tulemista ja läheisistä eroon joutumista, luonnonvoimia ja neuvolassa tai lääkärissä käyntiä. Kahdeksanvuotiaille projekttiivista kuvatestiä laajennettiin kolmella koulua ja koulumaailmaa käsittävällä kuvalla, jotka liittyivät koulussa kiusaamiseen, yksinolemiseen ja kavereiden puutteeseen, sekä koulussa esiintymiseen. Kaikki kuvat piirsin teema-alueittain erilaisista kirjastosta etsimistäni lastenkirjoista, jotka käsittelivät kyseistä aihetta. Varsinaiset projekttiivisen kuvatestin teemat kuvineen muotoutuivat, kuten avoimet haastattelukysymyksetkin, aikaisempiin tutkimuksiin ja erilaisia pelkoja käsittelevään kirjallisuuteen perehtymisen myötä (mm. Wolman 1979; Robinson III ym. 1988;

Robinson ym. 1991; King, Ollerdick, Gullone 1990, Lahikainen ym. 1995.) Erityisesti Kirmasen (1995) pelkotutkimuksesta on ollut tukea pelkoteemojeni muodostamisessa 6-vuotiaille lapsille. (Lahikainen ym. 1995).

Haastattelun aikana lapselle näytettiin numeroidut kuvat yksitellen. Jokaisen kuvan kohdalla lapselta kysyttiin:

- 1) Mitä kuva esittää? Tai vaihtoehtoisesti esiteltiin, mitä kuvassa tapahtuu.
- 2) Miltä kuvan lapsesta tuntuu ja pelottaako kuvan lasta?
- 3) Kuinka paljon lasta pelottaa ja pelottaisiko sinua, jos olisit kuvan lapsi?

Kuvat pyrin näyttämään lapselle siinä järjestyksessä, kuin ne liittyivät puheena olevaan teemaan. Tämä helpotti huomattavasti haastattelun sujuvuutta.

Projektiivinen piirros- tai kirjoitustehtävä toteutettiin lapsille heidän ollessaan 8-vuotiaita. Lapset saivat ennen varsinaista haastattelua piirtää tai kirjoittaa asiasta, joka heitä pelotti kaikkein eniten. Piirtäminen tapahtui luokassa, jossa oli mukana koehenkilöiden lisäksi koko muu luokka. Kaikki lapset piirsivät samasta aiheesta. Piirroksen lisäksi kaikki tutkimuksen lapset olivat myös kirjoittaneet työhönsä, mitä he pelkäsivät eniten.

Viimeinen aineiston keruu suoritettiin samojen lasten ollessa 9-vuotiaita. Haastattelu perustui avoimeen haastatteluun. Haastattelussa lapsia pyydettiin arvioimaan ja tulkitsemaan pelkojaan sekä niiden mahdollista muuttumista iän myötä lapsen kasvaessa kuudesta kahdeksanvuotiaaksi koululaiseksi.

Lasten ollessa 6-vuotiaita haastattelut toteutettiin seurakunnan esikoulukerhon tiloissa. Sekä 8-vuotiaiden että 9-vuotiaiden haastattelu tapahtui lasten koululla koulupäivän aikana. Vastaukset nauhoitettiin, josta kerrottiin lapselle haastattelun alussa.

Koska aineiston keruumenetelmiä oli useita, aineistoa kertyi todella runsaasti. Luottamuksellisen suhteen luominen lapseen onnistui arvioni mukaan hyvin. Lapset saattoivat kertoa vapaasti ja avoimesti peloistaan. Projektiivinen kuva-aineisto oli

välttämätön lisä teemahaastattelulle. Se loi haastatteluun vaihtelua ja ilman erillistä kuvamateriaalia erityisesti 6-vuotiaat lapset eivät olisi jaksaneet haastattelun loppuun saakka. 8-vuotiaiden piirrostehtävä oli myös erinomainen lisä tutkimukseeni. Sen avulla lapset tulivat johdatelluiksi aihepiiriin ennen haastattelua ja pystyivät hyvin havainnollistamaan pelkonsa konkreettisessa muodossa. Piirrostehtävän käyttö myös 6-vuotiaiden haastattelun alussa olisi tukenut työni tuloksia. Piirrostehtävän käyttämisestä tutkimukseeni luotettavuuden lisääjänä sain ajatuksen Ahoselta (1996) tutustuessani ensimmäisen haastatteluni jälkeen erilaiseen tutkimusmetodikirjallisuuteen vielä syvällisemmin. Myös haastateltavana olevan luokan opettaja suositteli menetelmää.

4.5 Tutkimusprosessin kulku

Keväällä 1995, lasten ollessa 6-vuotiaita, pyysin suullisen tutkimusluvan ennen varsinaisen tutkimusprosessin aloittamista, tutkimukseen osallistuneen seurakunnan kirkkoherralta sekä esiopetuksen ohjaajalta. Haastateltavien lasten vanhempiin otin yhteyttä aluksi puhelimitse, selittäen tutkimukseni luonnetta ja tarkoitusta. Samassa yhteydessä pyysin myös heiltä lupaa haastatella lapsia. Samaan aikaan lähetin vanhemmille myös kirjeen (liite 4.), jossa selvitin tarkemmin tutkimuksen tarkoitusta ja ajankohtaa. Vaikka varsinainen tutkimuslupa olikin kaikkien lasten osalta saatu jo puhelimitse, pidin tärkeänä informoida vanhempia vielä kirjeitse. Näin jokainen vanhempi sai samansisältöisen, tarkan informaation tutkimuksestani myös kirjallisena. Näin pyrin varmistamaan sen, että tiedon oli mahdollista tavoittaa molemmat vanhemmat, mitä puhelimitse en ollut tehnyt puhuessani vain toisen huoltajan kanssa.

Lasten kasvaessa 8-vuotiaiksi koululaisiksi, pyysin uuden suullisen tutkimusluvan lasten koulun rehtorilta että lapsia opettavalta opettajalta. Ennen toista haastattelua keväällä 1997 pyysin puhelimitse myös vanhemmilta luvan haastatella uudelleen lapsia. Halusin ottaa vanhempiin yhteyttä myös siitä syystä, että ensimmäisellä kerralla heillä ei ollut vielä tietoa lasten toisesta haastattelusta. Oletin myös, että osa vanhemmista oli unohtanut kahdessa vuodessa tutkimukseni ja halusin näin varmistaa, että luvat olivat vielä voimassa. Samalla sain vanhemmilta luvan jatkohaastatteluihin, joten uutta lupaa en pyytänytkään enää lasten ollessa 9-vuotiaita.

Puhelinkontaktin luominen vanhempiin oli suhteellisen helppoa, sillä tunsin suurimman osan heistä jo etukäteen. Pyysin vanhempia kertomaan etukäteen lapselleen tutkimuksesta ja näin motivoimaan häntä haastatteluun. Kaikki vanhemmat suhtautuivat myönteisesti haastatteluihini ja tutkimusaiheistani pidettiin tärkeänä. Osa vanhemmista esitti myös toivomuksen kuulla tuloksia tutkimuksen päätyttyä.

Ensimmäinen lasten haastattelu 6-vuotiaana toteutettiin huhtikuun 1995 aikana ennen esikoulujen päättymistä toukokuussa. Haastattelu tapahtui lasten esikoulupäivinä kahdessa erässä. Esikoulutiloista löytyi rauhallinen huone, jossa oli mahdollisuus muun esikouluryhmän jatkaessa toimintaansa pyytää lapsia yksi kerrallaan haastateltavaksi. Haastattelun pituus lasta kohden vaihteli 30 minuutista 45 minuuttiin. Haastattelun keston vaikutti se, oliko lapsi luonteeltaan hiljainen vai puhelias. Osa lapsista halusi ehdottomasti kertoa asioita hyvin laajasti, osa taas sanoi juuri sen, mitä kysyttiin. Haastatteluaineistoa kokonaisuudessaan voi pitää runsaana ja monipuolisena.

Maaliskuussa 1997 ennen toista varsinaista haastattelua tutkimukseni lapset kokoontuivat oppitunnin alettua omaan luokkaansa ja heitä pyydettiin koko muun luokan kanssa piirtämään tai kirjoittamaan asiasta, joka heitä pelotti kaikkein eniten. Aluksi lapsille selvitettiin tehtävä ja selitettiin, että vaihtoehtoina olivat joko piirtäminen tai kirjoittaminen tai molemmat. Lapsille kerrottiin myös, että piirroksat kerätään tutkijalle eikä niitä näytetä muille lapsille tai opettajalle. Näin lapset saivat vapaasti piirtää omista peloistaan. Piirtämisen lopuksi lapsia pyydettiin nimeämään piirroksensa ja palauttamaan ne tutkijalle. Joukosta valittiin myöhemmin tutkimuksessa mukana olevien lasten työt. Aiheen käsittelyyn annettiin lapsille aikaa niin kauan, kunnes lapset katsoivat piirroksensa olevan valmiita. Piirrostehtävään lapsilta kului keskimäärin puoli tuntia.

Kun lapset olivat saaneet pelkoaiheisen piirrostehtävän valmiiksi, heitä pyydettiin piirtämään toinen piirros aiheesta, mikä heistä olisi kaikista ihaninta maailmassa. Tehtävän tarkoituksena oli poistaa lapsen mielestä pelkoa tuottavat asiat ja näin varmistaa, ettei lapsen mieleen jäänyt vaivaamaan mahdollisia ahdistavia pelkokokemuksia. Nämä piirroksat jätettiin luokkaan koko luokan myöhempää tarkastelua ja käsittelyä varten.

Toinen lasten haastattelu suoritettiin samojen lasten ollessa 8-vuotiaita. Paikkana oli koulun tyhjä, rauhallinen luokka ja haastattelut tehtiin maaliskuussa 1997 kahden koulupäivän aikana. Varsinainen teemahaastattelu ensimmäiselle lapsiryhmälle aloitettiin heti piirrostehtävän päätyttyä välitunnin jälkeen. Haastattelutilanne noudatteli kahden vuoden takaista haastattelun toteutusta. Lapset tulivat haastateltavaksi yksi kerrallaan oppituntien ja välituntien aikana. Haastattelu lasta kohden kesti tällä kertaa lähes kaikkien kohdalla noin 45 minuuttia koulua koskevien lisääntyneiden kysymysten johdosta. Muutoin haastattelut noudattivat samoja periaatteita kuin 6-vuotiaiden haastattelut. Varsinaisen teemahaastattelun lopuksi lapsille näytettiin myös aikaisemmat projektiivisen testin kuvat lisättynä kolmella koulua käsittävällä kuvalla.

Kolmas haastattelu samoille lapsille suoritettiin huhtikuussa 1998. Haastattelun tarkoituksena oli saada lapset itse tulkitsemaan ja analysoimaan aikaisempia pelkojaan sekä 6-vuotiaina että myöhemmin 8-vuotiaina sekä niiden muuttumista iän myötä. Haastattelu suoritettiin edelleen yhdessä koulun vapaassa luokassa, jonne haastateltavana olevat lapset saapuivat yksitellen. Haastattelun kesto oli tällä kertaa vain noin 15 minuuttia lasta kohden.

Haastattelun aluksi lapsilta kysyttiin, mitkä olivat heidän senhetkiset kaikkein suurimmat pelkonsa. Tämän tarkoituksena oli johdatella lapset pelkoja käsittelevään aiheeseen. Seuraavaksi lapsilta kysyttiin, halusivatko he kuulla, millaisia pelkoja heillä oli ollut kuusi- ja kahdeksanvuotiaina. Koska kaikki lapset halusivat mielellään kuulla aikaisempia pelkojaan, heille kerrottiin, mitä he olivat pelänneet kuusi- ja kahdeksanvuotiaina kaikkein eniten. Heille kerrottiin myös, mitä he eivät tällöin olleet pelänneet lainkaan. Tämän jälkeen lasten annettiin vapaasti tulkita omia aikaisempia pelkojaan. Osan mielestä tulkinta oli vaikeaa, eivätkä he osanneet eritellä, miksi pelot olivat muuttuneet iän myötä tai pysyneet samoina. Osa lapsista taas tulkitsi ja pohti pelkojaan hyvinkin sujuvasti.

Selvästi saattoi kuitenkin havaita, että kasvaessaan 9-vuotiaiksi kaikki lapset eivät puhuneet enää niin vapaasti asioistaan kuin aikaisemmin. Tämä oli nähtävissä erityisesti poikien kohdalla, ja se rajoitti osittain tiedon saantia. Moni aikaisemmin puhelias lapsi kertoili vain niukasti pohdinnoistaan. Haastattelu antoi kuitenkin tarpeellista tietoa

tutkimustani varten. Haastattelun avulla myös lapset saivat palautetta tutkimuksestani. Koska he erittäin mielellään halusivat kuulla tutkimuksen tuloksia, pidän haastattelua hyvin tärkeänä myös lasten kannalta.

Kenttätyö oli hyvin antoisa ja lasten opettajan auttavaisuuden ja joustavuuden ansiosta sain suoritettua haastattelut hyvin joustavasti ja tehokkaasti. Luottamuksellisen suhteen solmiminen lapsiin kävi helposti, mikä auttoi suuresti haastatteluni onnistumista. Jokainen lapsi tuli haastatteluihin hyvin reippaana vastailleen kysymyksiini aidosti. Luottamuksellisen suhteen syntyminen heti alussa sekä se, että osa vanhemmista oli kertonut lapselle haastattelusta jo kotona, auttoivat tutkimustani. Myös lasten opettajan kannustava asenne, jolla hän rohkaisi lapsia olemaan avoimia ja rehellisiä, lisäsi lasten rohkeutta kertoa avoimesti huolistaan. Opettaja kertoi myös lapsille ennen haastattelun alkua, että tutkimus on hyvin tärkeä ja palvelee niin lapsia kuin aikuisiakin ymmärtämään ja auttamaan lasten pelkoja.

Lapsen haastattelun aloitukseen samoin kuin lopetukseen pyrin liittämään iloisia asioita. Alussa lapsi sai kertoilla perheestään ja kavereistaan. Hänelle kerrottiin, että kaikki ihmiset, myös aikuiset, pelkäävät jotakin. Lapselle todettiin myös, että aikuiset eivät aina tiedä, millaisia asioita lapset pelkäävät. Sen tähden häneltä on tultu kyselemään tällaisia asioita. Haastattelun päätyttyä lapsen kanssa keskusteltiin tutkimuksesta. Haastattelujen lopussa jokaiselta lapselta kysyttiin, miltä hänestä oli tuntunut ja oliko haastattelutilanteeseen ollut vaikea tulla. Tilanne olikin jännittänyt joitakin lapsia hiukan. Pienestä jännityksestä huolimatta kaikki lapset olivat kuitenkin sitä mieltä, että haastatteluun oli ollut mukava tulla. Havaintonani oli, että 6-vuotiaana lapset jopa pyrkivät kilpailemaan siitä, kuka seuraavaksi pääsee haastatteluun. Lasten kiinnostusta tutkimustani kohtaan osoittaa myös se, että sekä 6-vuotiaana että 8-vuotiaana useat lapset haastateltavien lisäksi olisivat halunneet tutkimukseen mukaan. Osalle lapsista tuli jopa paha mieli siitä, etteivät he olleet haastateltavien joukossa. Muille lapsille pyrittiinkin selittämään se, että tutkimuksen lapset oli valittu arpomalla ja siksi kaikki eivät pääse osallistumaan. Lohdutukseksi heille jaettiin pienet vihot sekä kiiltokuva tai tarra, joka näytti ilahduttavan lapsia.

Myös lopetukseen pyrittiin liittämään iloisia asioita. Jokainen haastateltu lapsi sai myös

valita jonkin pienen esineen, sekä kiiltokuvan tai tarran mukaansa haastattelun päätyttyä. Kun varsinainen haastattelu oli ohi, pidin tärkeänä, ettei kenenkään mieleen jäisi painamaan pelon kokemuksia. Lasten kanssa keskusteltiin vielä lopuksi mukavista, lasta kiinnostavista asioista. 8-vuotiaiden lasten kanssa oli helppo keskustella piirroksista, joiden aiheena oli ollut "Mikä oli ihaninta maailmassa?" Ryhtyessäni haastattelemaan erityisesti 6-vuotiaita lapsia pelkäsin, että lapset eivät halua kertoa minulle peloistaan. Olin erittäin tyytyväinen ja onnellinen siitä reippaudesta ja keskittymiskyvystä, joita lapset osoittivat vastatessaan. Kyselyn pituuttahan voi pitää erityisesti 6-vuotiaille lapsille kohtuullisen pitkänä, kun se oli 30- 45 minuuttia.

Kahdeksanvuotiaista lapsista yksitellen haastateltavaksi tuleminen tuntui olevan mieluisaa. Osa heistä kertoi hiukan jännittäneensä haastatteluun tuloa. Tällä kertaa koko luokan lapsille kerrottiin heti projektiivisen piirrostehtävän alussa, että kaikki lapset saavat piirtää tai kirjoittaa omat pelkonsa paperille. Myöhemmin osaa lapsista tullaan haastattelemaan vielä aiheesta. Tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi, joka olisi ollut toteuttamiskelpoinen myös lasten ollessa 6-vuotiaita. Tällä tavoin kaikki lapset olisivat tunteneet pääsevänsä mukaan haastateltavien lasten kokemuksiin.

Haastatteluympäristönä seurakunnan esikoulun tila ja koulun luokka eivät juuri eronneet toisistaan. Kummassakin lapset saivat rauhassa kertoilla asioitaan kenenkään häiritsemättä. Haastattelujen pituudessa ja lasten tuottamien vastausten määrässä oli jonkin verran eroja sekä kuusi,- kahdeksan- että yhdeksänvuotiaina. 6-vuotiaat lapset juttelivat suhteellisen avoimesti, varauksettomasti ja vilkkaasti asioistaan. Vielä 8-vuotiaanakin juttelu oli kohtuullisen runsasta. 9-vuotiaina osa aikaisemmin puheliaista lapsista vastaili kysymyksiin suppeasti. Tämä johtui osittain lasten yksilöllisistä eroista, mutta myös siitä, että koulussa ollessaan jo toisluokkalaiset olivat selvästi tottuneet koulun kulttuuriin, jossa noudatetaan opettajan ja koulun sääntöjä ja vastataan silloin kun kysytään ja vain niihin kysymyksiin, joita esitetään. Osaltaan tähän oli varmasti vaikuttamassa myös se, että lasten ajatusmaailman kehittyessä konkreettisesta ajattelusta abstraktimpaan suuntaan looginen päättely lisääntyi. Myös suhtautuminen aikuiseen tuli varauksellisemmaksi.

Lasten motivointi ja kontaktin luominen lapsiin onnistui haastattelukerroilla hyvin.

Haastattelujen laatu vaihteli hieman. Osaa lapsista täytyi johdatella vastaamaan enemmän kuin toisia. Pyrkimyksenäni oli kuitenkin, että lapselle ei olisi laitettu valmiiksi sanoja suuhun tai annettu valmiita vaihtoehtoja. Projektiivisessa kuvatestissä joillekin lapsille täytyi selvittää, mitä kuvassa tapahtui. Kuvista erityisesti viimeinen, numero 11., joka kuvaa luokan edessä olemista sekä taululle menoa, vaikutti osasta lapsia epäselvältä ja vaikeaselkoiselta.

Tutkimuksessani lähdin liikkeelle siitä, että lapset saisivat kokea pelottavasta aiheesta puhumisen myönteisenä ja vapauttavana. Lasten ollessa 6-vuotiaita jokin yksittäinen kuva saattoi havainnoinnin perusteella pelottaa lasta. Tällöin häntä ahdistavat kuvat sivuutettiin heti ja puheenaihe vaihdettiin mukaviin asioihin. Lasten ollessa 8-vuotiaita, mikään kuva tai kysymys ei näyttänyt lapsia pelottavan.

Lasten kanssa työskennellessäni pyrin olemaan aidosti kiinnostunut siitä, mitä lapset ilmaisevat ja luomaan ilmapiirin mahdollisimman positiiviseksi. Lapset kokivat myös selvästi helpommaksi puhua tutulle kuin vieraalle ihmiselle. En kuitenkaan ollut lapsille liian tuttu, kuten lasten opettaja tai päivähoitaja olisi ollut. Havaitsin haastattelujen aikana sen, että opettajalle lapset eivät halua kertoa koulussa kaikkia asioita juuri sen vuoksi, että opettaja on heille liian tuttu henkilö.

Tutkimusmenetelmiksi valitut avoin haastattelu ja projektiiviset testit ja 8-vuotiaiden lasten piirrostehtävä osoittautuivat onnistuneiksi menetelmiksi. Puolistrukturoitu haastattelu osoittautui tässä tutkimuksessa hyvin sopivaksi ja onnistuneeksi haastattelun muodoksi tämän ikäisten lasten maailmaa tutkittaessa. Myös projektiiviset kuvat toivat lisää luotettavuutta tutkimukselle. Ilman haastatteluun kuuluvia projektiivisiä kuvia olisi haastattelusta tullut vielä 8-vuotiaallekin lapselle liian raskas ja pitkästyttävä. Kuvien avulla pelkoteemat tulivat hyvin esiin. Samalla ne antoivat tarvittavaa vaihtelua ja innostusta haastattelukokonaisuuteen ja herättivät lasten mielenkiinnon. Ilman käytettyjä kuvia haastatteluvastaukset olisivat jääneet puutteellisiksi.

Tutkimusprosessi oli mielenkiintoinen ja antoisa. Sen avulla lapsen maailma tuli entistä läheisemmäksi. Tutkimukseni rikkaus olivat avoimet ja innokkaat lapset, jotka luonnollisella käyttäytymisellään ja rehellisillä kokemuksillaan tuottivat runsaasti

materiaalia. Aineisto oli rikas ja monipuolinen ja siitä riittäisi aineksia useaan tutkimukseen. Tässä työssä aineiston rikkaus näkyy laajana tulososana.

4.6 Aineiston analyysi

Laajan lasten tuottaman aineiston analysointi vei aikaa. Yhden lapsen haastatteluista muodostui kokonaisuudessaan noin 6.5 - 17 sivua litteroitua tekstiä. Tästä 3 - 6.5 sivua oli 6-vuotiaan lapsen haastattelua. Saman verran materiaalia haastattelua kohden kertyi lapsen ollessa 8-vuotias. Koska haastattelu lasten ollessa 9-vuotias oli lyhyempi, litteroitua tekstiä kertyi lasta kohden 0.5 - 4 sivua. Yhteensä kaikista haastatteluista kertyi litteroitua materiaalia 93 konekirjoitussivua. Nauhoitettua puhetta lasta kohden kaikkien haastattelujen osalta kertyi yhteensä noin 1 h 30 min - 1 h 45 minuuttia. Kaikkien lasten osalta jokainen haastattelu mukaan lukien nauhoitettua puhetta oli yhteensä noin kolmentoista tunnin verran.

Aineiston laadullisen käsittelyn yleisenä tarkoituksena on luoda siihen selkeyttä ja samalla tiivistää aineistoa kadottamatta silti aineiston informaatiota. Analysoinnin seurauksena laadullisen aineiston informaatioarvo lisääntyy, kun hajanaisesta informaatiosta luodaan mielekästä, selkeää, tiivistä ja yhtenäistä informaatiokokonaisuutta. (Eskola & Suoranta 1996, 104.) Omaan runsaaseen aineistooni oli etsittävä soveltuva tapa, jotta tulkinta olisi mahdollisimman luotettavaa. Koska Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan mitään mekaanista kaavaa laadullisen aineiston analyysiin ei ole, tutkijan on itse luotava oma analyysinsä oman tutkimusongelmansa pohjalta. Omassa tutkimuksessani pyrin aluksi haastatteluissa asettamieni teemojen avulla luomaan yhtenäisen kokonaisuuden. Analysointiani helpotti huomattavasti teemojen muotoutuminen suurimmaksi osaksi jo haastattelujen perusteella. Nämä teemat pysyivät tulkintayksikköinä koko tutkimuksen ajan.

Laadullisen tutkimuksen analyysi sisältää eri vaiheita, joista ensimmäisessä vaiheessa määritetään tulkintayksikkö eli teemakokonaisuus, muotoillaan teemoja ja kehitellään käsitteitä. Seuraavaksi puretut haastattelut ryhmitellään eli koodataan ennen kuin niistä voidaan tehdä tulkintoja. Lopuksi tutkija pyrkii ymmärtämään löydöksiään siinä kontekstissaan, jossa ne on kerätty. Toinen perinteinen vaihtoehto teemoittelun ohella

on aineiston ryhmittely tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia ja aineisto esitellään yhdistettyjen tyyppien eli mallien avulla. (Eskola & Suoranta 1996, 115-122.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa analysoidaan jo kokoamisvaiheessa eikä pelkästään haastattelujen jälkeen. Aineiston kokoamisen aikana tapahtuva analysointi valmistaa aineiston lopullista analysointia, johtopäätösten tekemistä ja uusien ideoiden tuottamista. (Hämäläinen 1987, 145-146.) Omassa tutkimuksessani yleiskuva haastattelujen sisällöstä muodostui jo kenttävaiheen aikana tehdessäni haastatteluja yhdessä muihin tutkimuksiin perehtymisen kanssa. Kun aineisto oli lopullisesti kerätty ja litteroitu, pyrin systemaattisesti tutustumaan aineistooni käymällä läpi sen useaan kertaan. Selkeä teemahaastattelurunko helpotti jo alkuvaiheessa aineistoni teemoittelua ja koodausta, eikä erillisten teema-alueiden löytäminen ollut vaikeaa. Vaikeutena usein kuitenkin oli joidenkin pelkojen kohdalla valita, minkä teeman alle ne sijoitettaisiin. Pelot ovat hyvin moniulotteisia ja jokin pelko saattaa koostua monesta eri pelosta.

Sosiaalisten pelkojen teema muodostui vasta analysoinnin aikana. Samassa yhteydessä oli vaikeutena myös ratkaista, minkä teeman alle esim. erilaisten vieraiden ihmisten kuten rosvojen pelko kuuluvat. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että ne liittyvät mielikuvituspelkoihin. Oman tutkimukseni perusteella niiden esiintymiseen varsinkin pienillä lapsilla vaikuttaa runsas mielikuvitus. Myöhemmin 8-vuotiaina vieraiden ihmisten ja rosvojen pelot liittyvät yhä enemmän ympäröivään yhteiskuntaan ja sen tuottamiin ongelmiin. Kun todellinen ulkopuolinen maailma pahoine ihmisineen, ryöstöineen ja raiskauksineen tulee lasten tietoisuuteen, mielikuvitukselliset pelot muuttuvat sosiaalisiksi peloiksi, joille löytyvät todelliset realistiset syynsä.

Teemoittelun jälkeen pyrin tyypittelemään lapset sekä samalla analysoimaan erilaisia teemoja ja tyypejä. Lasten erilaisille pelkokäsityksille pyrin analysoinnissa antamaan tärkeän merkityksen. Samalla pyrin käsittelemään lasten lausumia niin laajoina yksikköinä kuin mahdollista.

Teemoittelu. Ahonen (1996) kirjoittaa tulkitsevan analyysin tulkintayksikön määrittämisestä. Kun aineisto on hankittu teemahaastattelulla, kuten minun tutkimuksessani, muodostavat yhteen teemaan liittyvät keskustelut yleensä yhtenäisen kokonaisuuden.

Usein teemakokonaisuudet pysyvätkin tulkintayksikköinä. Projekttiiviseen tehtävään pohjautuva kirjoitus tai kuva on yleensä oma tulkintayksikkönsä. Ahosen mukaan tulkittu yksikkö muodostuu usein sellaisenaan kategoriaksi. Kategoriat taas selittävät tutkittavien ilmaisuissa löydettyjä merkityksiä osoittamalla niiden teoreettiset yhteydet. Ahonen suosittelee lisäksi yhdistelemään kategorioita vielä ylemmän tason kategorioiksi, jotka selittävät käsityksiä vielä ylemmällä tasolla.

Myös Eskolan ja Suorannan (1996) mielestä teemahaastattelun teemat muodostavat jo eräänlaisen jäsenyyksen aineistosta, joten siitä voidaan lähteä liikkeelle. Omassa aineistossani jo teemahaastattelurunko muodosti selvät teemat, joita ovat tv-pelot, nukkumaanmenoon liittyvät pelot, mielikuvitusolentojen pelot, ruumiilliseen loukkaantumiseen ja fyysiseen vaaraan liittyvät pelot, vieraisiin ja läheisiin ihmisiin liittyvät pelot/ rangaistuksen uhka, yksin olemisen ja eksymisen pelot, luonnonilmiöt sekä kouluun ja kavereihin liittyvät pelot.

Teemoittelussaan Eskola ja Suoranta (1996) osoittavat, miten aineistosta voidaan nostaa esille tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Koko tekstistä olisi pystyttävä erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan Kortteinen painottaa sitä, että aineisto olisi tiukassa yhteydessä teoriaan. Tällöin voidaan nostaa esille jokin kysymys tai teema aineistosta, minkä jälkeen esitetään pätkä haastateltavan valaisevaa tilitystä kyseisestä teemasta. Seuraavaksi voidaan verrata ilmiötä havaintoihin samaa asiaa käsittelevistä muista tutkimuksista. Vertailun lisäksi voidaan esittää myöskin omaa tulkintaa siitä, mistä erot tai yhtäläisyydet voisivat johtua. Tätä tapaa pyrin soveltamaan verratessani lasten pelkoja 6- ja 8-vuotiaina. Kun varsinainen teemoitteluvaihe oli suoritettu, pyrin seuraavaksi etsimään aineistosta yhdistettyjä tyyppejä. Jo teemoittelun aikana aineistosta oli noussut esille myös muista tapauksista erityisesti poikkeava “televisio- ja videopojan” tapaus.

Tyypittely. Teemoittelun lisäksi aineistoa ryhmitellään usein tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia. Tällöin aineisto esitetään yleensä yhdistettyjen tyyppien eli mallien avulla. Tyypittelyä edeltää teemoittelu. Tyypittelyssä on kysymys aineiston ryhmittelemisestä samankaltaisten tarinoiden kokonaisuuksiksi. Nämä eri tyypit kuvaavat aineistoa laajasti ja mielenkiintoisesti. Tutkimusjoukosta voidaan myös poimia erilaisia tyyppejä,

jotka poikkeavat muusta joukosta eivätkä ole tyypillisiä. Poikkeus voidaan nähdä voimavarana ja kiinnostavana. (Eskola & Suoranta 1996, 141-142.)

Kävin teemoittelun jälkeen aineistoni moneen kertaan uudelleen läpi etsien aineistosta tyyppejä, jotka parhaalla mahdollisella tavalla kuvaisivat sitä laajasti ja rikkaasti. Aluksi erilaisten tyyppien etsiminen tuntui vaikealta, sillä jokainen lapsi on yksilö ja hänellä on omat ainutkertaiset pelkonsa. Kun aineistoa työsti monia kertoja, erilaiset tyypit alkoivat kuitenkin muodostua. Ne olivat malleja, jotka kuvasivat pelkojen määrän lisääntymistä iän myötä. Yhdellä tyypillä, erityisesti usealla tytöllä, pelot olivat suuria eikä niissä ollut tapahtunut suurta muutosta iän myötä. Toinen tyyppi, poika, kuvasi sitä kehitystä, miten pelot kasvoivat iän lisääntyessä. Mukana oli myös pelkoja, jotka liittyivät paljon poikien maailmaan. Joukosta oli helppo tyyppitellä myös lapsi, joka poikkesi kaikesta muusta joukosta ja jonka pelot liittyivät erityisen paljon nykyiseen kulttuuriin ja mediaan.

Jo teemoittelun aikana analysointiyksikkönä tutkimuksessani oli yksittäinen lapsi. Vaikka pyrinkin samalla saamaan kokonaiskuvaa pelkojen määrästä ja laadusta, taustalla oli koko ajan ajatus lapsesta yksilönä sekä hänen tilanteille ja tapahtumille asettamansa merkitykset. Kootessani aineistosta yleisiä ja erillisiä asioita, käytin analysoinnin apuna matriiseja, joiden avulla tarkastelin lasten pelkoja 6-vuotiaina ja edelleen 8-vuotiaina. Matriisi on suorakaiteen muotoinen kaavio, johon on sisällytetty jäsennettyä informaatiota. Matriisit auttavat jäsentämään aineistoa mielekkäällä tavalla. Samalla ne toimivat aineiston koodaamisen perustana. Matriisit tukevat myös jatkoanalyysien ja johtopäätösten tekemistä. (Hämäläinen 1987, 46-48.)

Vaikka pyrinkin tutkimuksessani lähtemään liikkeelle lasten kuuntelemisesta ilman erillisiä ennako-oletuksia, taustalla olivat kuitenkin ennakkokäsitykset ja -oletukset, jotka pohjautuivat aikaisempien tutkimusten tuloksiin ja aihetta käsittelevään kirjallisuuteen.

4.7 Tutkimuksen luotettavuus

Fenomenologisen tutkimuksen luotettavuus perustuu aineiston ja johtopäätösten validiteettiin, joka jakautuu aitouteen ja relevanssiin. Aitous tarkoittaa sitä, että aineiston ja johtopäätösten tulee vastata tutkittavan ajatuksia. Niiden tulee myös liittyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin, relevanssiin. Luotettavuutta osoittaakseen tutkijan tulee selittää tutkimuksen kulku, aineiston hankinta sekä tutkimushenkilöiden valinta hyvin tarkasti. Tämä lisää tutkimuksen aitoutta. Myöskään ylitulkintaa ei saa tehdä.

Tutkijan on lisäksi hyvä esittää kuvaus aineiston hankintaprosessin tilanneyhteyksistä. Selvitys siitä, miten tutkija rakensi luottamuksellisen suhteen tutkittaviinsa, lisää tutkimuksen luotettavuutta ja aitoutta. Kuvaus aineiston hankintaprosessin tilanneyhteydestä saadaan esittämällä esim. litteroituja otteita haastattelusta. Litteroidut haastatteluosiot tulee esittää kokonaisina tulkintayksikköinä. Tämä osoittaa sen, ovatko tutkimushenkilöt vapaasti saaneet esittää ajatuksensa ilman johdattelua.

Tutkijan on hyvä myös arvioida luokittelunsa aitoutta raportissaan selvittäen myös niitä mahdollisia vaikeuksia, joita tutkimusta tehdessä eteen sattui. Hyvä on selvittää niitä seikkoja, jotka näyttivät vaikeimmilta tulkita ja mitkä luokat olivat epävarmimpia perustaa. Eri kategoriat tulee myös selittää johdonmukaisesti teoriaan ja tutkimusongelmiin pohjautuen. (Ahonen 1996, 152-156.)

Muntherin (1993) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on otettava erityisen tarkasti huomioon se, että myös tutkija on kontekstualisoitu. Erityisesti lapsitutkimuksessa tämä on tärkeää, jotta eivät tutkijan arvot ja tavoitteet pääse määräämään tutkittavien ajatuksia. Lapsitutkimuksessa on tärkeä huomioida myös se, että lasten kommunikatiokyvyt ovat yleensä heikommät kuin aikuisilla. Tutkijan täytyy kiinnittää erityistä huomiota "kentälle saapumiseen", jolloin syntyvät suhteet tutkittavien kanssa. Tutkijan tulisi pystyä luomaan turvallinen ja lämmin ilmapiiri. Tutkijan tulee myöskin raportoida siitä, miten luottamuksellinen suhde syntyi tutkittavien kesken.

Tutkijan täytyy myöntää olevansa tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Tutkimustekstissä pitää pyrkiä myös kertomaan mahdollisimman tarkasti, mitä aineiston

keräyksessä ja sen jälkeen on tapahtunut. Realistisessa luotettavuusnäkemyksessä käytetään validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä. Validiteetti jaotellaan lisäksi ulkoiseen ja sisäiseen. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Se on yhteydessä tutkijaan itseensä ja voi tarkoittaa esim. ylitulkintaa. Tutkimushavainto on ulkoisesti validi silloin, kun se kuvaa tutkimuskohteen täsmälleen sellaisena kuin se on. Sisäisellä validiteetti taas tarkoitetaan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointua. Teoreettisten, käsitteellisten ja menetelmällisten ratkaisujen tulee olla keskenään ristiriidattomia.

Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että aineisto ei sisällä ristiriitaisuuksia. Tämä voidaan toteuttaa käyttämällä mahdollisesti useampaa havainnoitsijaa, haastattelijaa jne., useampia havainnointikertoja tai ilmiöiden yhdenmukaisuuden osoittamista eri tavoin. Luotettavuutta voidaan myös lisätä kysymällä sama asia eri muodoissa tai eri menetelmillä.

Huomiota on myös syytä kiinnittää aineiston yhteiskunnalliseen merkittävyyteen, riittävyteen, analyysin kattavuuteen ja arvioitavuuteen sekä sen toistettavuuteen. Tutkimuksessa käytetyt luokittelu ja tulkintasäännöt tulee esittää mahdollisimman yksiselitteisesti, jotta toinenkin tutkija voi soveltamalla tehdä saman tulkinnan aineistosta. Eskolan ja Suorannan mukaan tulkintojen luotettavuuden osoittamiseksi kannattaa antaa lukijalle nähtäväksi aineistokatkelmia, joista tulkinta on tehty. Lukijalle on lopuksi syytä kertoa niistä seikoista, jotka ovat johtaneet tulkintaan, tulkinnan vaikeuksista sekä helppoudesta. (Eskola ja Suoranta 1996, 164-173.)

Luotettavuus omassa työssäni merkitsee sitä, että pyrin mahdollisimman tarkasti selvittämään tutkimukseni taustaa, aineistonhankintaa sekä tutkimuksen kulkua. Fenomenologinen tutkimus sopii mielestäni hyvin omaan tutkimukseeni. Pysin kaikin mahdollisin keinoin siihen, että lapsen oma maailma tulisi mahdollisimman aitona tutkimuksessani esille. Tämä toteutetaan aineistokatkelmilla. Tutkimukseni aitoutta ja luotettavuutta lisäsin se, että lapset itse puhuivat aidosti ja rehellisesti peloistaan. Aineiston hankintamuodoksi tutkimukseeni sopii erityisen hyvin lasten temahaastattelu. Osittain valmiiden teemojen avulla oli hyvä edetä pelkoluokituksissa eteenpäin. Lisäksi kuvakysymykset auttoivat ja selkiyttivät tuloksia.

Laadullisessa tutkimuksessa ongelmana on aina se, miten saada raportoitua tutkimus sillä tavalla selvästi, että muidenkin tutkijoiden olisi sitä helppo tulkita tai toistaa. Pyrin kuitenkin aineistokatkelmien avulla selvittämään tulkintojani. Aineiston hankinnan suoritin yksin. Tutkimuksessani käytin useampaa erilaista tutkimustekniikkaa sekä projektiivisiä kuvia ja teemahaastattelua. 8-vuotiailla aineiston keruumenetelmänä oli lisäksi piirrostehtävä. Lapset saivat tällöin haastattelun aluksi piirtää aiheesta, joka heitä eniten pelottaa. Tämän koin erittäin antoisaksi, ja se mielestäni lisäsi tutkimukseni luotettavuutta, sillä kaikkien lasten ei ole kielellisesti helppo selittää pelkojaan. Heille oli helpompi kirjoittaa se, mikä oli pelottavinta. Osalla lapsista taas kielellinen lahjakkuus antoi runsaampaa tietoa kuin piirrostehtävä.

Pyrin tutkimuksessani ottamaan myös huomioon, että olin itse tutkimuksen keskeinen tutkimusväline eli kontekstualisoitu. Haastattelujeni aikana pyrin kuuntelemaan mahdollisimman tarkasti lapsen omia ilmauksia ja näkökulmia ja raportoimaan ne sen mukaan. Kun myöhemmin litteroin haastatteluja, huomasin kuitenkin, että joskus johdattelin lasta liikaa käsiteltävään pelkoteemaan. Joskus tämä oli tehtävä myös siitä syystä, että osa lapsista, erityisesti 8-vuotiaana ei kertoillut enää vapaasti peloistaan.

Luotettavuuden määrittelyssä on tärkeä merkitys myös tutkijan omalla kokemukseen perustuvalla käsityksellä tulosten ja todellisuuden vastaavuudesta (Hirsjärvi & Hurme 1995, 130). Käsitykseni mukaan tutkimukseni tulokset antavat varsin todellisen kuvan sekä 6- että 8-vuotiaan lapsen maailmasta.

Teemahaastattelu antoi tutkimukseeni laajasti aineistoa. Samalla tietomäärä oli syvä. Vaikka tuloksia ei tutkimusjoukon koon mukaan voida yleistää, laajan tietomäärän ansiosta pääsin syvälle yksittäisen lapsen kokemusmaailmaan. Tulokset antavatkin kuvan siitä, miten erilaisia lapset ovat ja samalla miten eri tavalla he kokevat ympäröivän maailman.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Lasten pelkoluokat ja pelkojen yleisyys

Tutkimuksessani pyrin lähestymään pelkoja **kehityksellisestä** näkökulmasta, jossa pelkoja tarkastellaan suhteessa kehitykseen ja elämänvaiheisiin tai elämäntilanteisiin. Pelkojen taustalla voidaan nähdä myös **synnynnäiset** ja **opitut** tekijät. Pelkoja kuvatessani taustalla on kontekstuaalisuuden näkökulma, jossa kokonaistilanne otetaan huomioon. Ei voida täysin suoraan osoittaa, että jokin pelko on syntynyt yhden tekijän vaikutuksesta. Pelko on monimutkainen reaktio, johon vaikuttaa sekä lapsen synnynnäiset taipumukset että senhetkinen elämäntilanne ja aikaisemmat kokemukset.

Tavoitteenani on tarkastella millaisia ovat 6 - 8-vuotiaiden lasten pelkojen ulottuvuudet sekä luokitella haastattelujen pohjalta lasten ilmaisemat pelot mielekkäällä tavalla. Pelkoluokat muodostuivat suurimmaksi osaksi aikaisempia lasten pelkotutkimusten luokitteluperusteita hyödyntäen, kirjallisuuteen perehtymisen myötä sekä omien tutkimustulosteni kautta. Tutkimuksessani luokittelen pelot seuraavasti:

1 MIELIKUVITUSPELOT SEKÄ NUKKUMAANMENOON LIITTYVÄT PELOT

- A) Mörköjen, kummitusten ja muiden mielikuvitusolentojen pelot
- B) Nukkumaanmenoon liittyvät pelot ja painajaisunet

2 SEPARAATIOPELOT

- A) Hylätyksi tulemisen ja läheisten menettämisen pelot
- B) Yksin olemisen, eksymisen ja pimeän pelot

3 FYYSISET VAMMAT JA ONNETTOMUUDET

- A) Itsensä loukkaamisen pelko
- B) Sairaalaan tai lääkäriin joutumisen pelko

4 KUOLEMANPELKO

5 LUONNONVOIMAT

- A) Ukkosenpelko

6 ELÄINPELOT

7 TELEVISIOPELOT

8 SOSIAALISET PELOT

- A) Läheisiin aikuisiin liittyvät pelot
- B) Toisiin lapsiin liittyvät pelot
- C) Sosiaalisten tilanteiden pelot
- D) Vieraiden ihmisten, rosvojen pelot

Pelkojen luokitteluun tarkkarajaisiin luokkiin on vaikeaa ja joissakin tapauksissa mahdotonta. Pelkoja on monenlaisia ja useita niistä voidaan lukea kuuluvaksi useampaan pelkoluokkaan. Esim. pimeän pelko juontuu Wolmanin (1979) mukaan lapsuuteen eikä häviä täydellisesti koskaan vaan saa myöhemmin uusia muotoja. Se on yhteydessä myös yksinoloon. Usein pelkojen syntyyn vaikuttaa lapsen koko elämänpiirin konteksti. Useissa lasten kertomissa tilanteissa oli mukana monta erilaista pelonaihetta, jolloin pelon määrittäminen ei ole yksiselitteistä. Tulkintaongelma tulee esille esimerkiksi näin:

- No, kaikki semmoset oksat saattaa aina narahella ja sitte niin niin aattelee, että joku saattaa tulla mun peräsä. H: Mikä pimeässä pelottaa?
- No, siellä saattaa nähä vaikka kiiluvat silimät.... niin, se rupiaa inhottaa ja vähän pelottaa. (tyttö, 8v.)

Pelkojen luokittelussa on aina väistämättä mukana omaa tulkintaa.

Taulukossa 2. esitetään haastatteluissa lasten esiin tuomat voimakkaimmat pelot suuruusjärjestyksessä sekä 6 - että 8-vuotiaina. Lapset käyttivät taulukon peloista käsitettä musta viiva.

TAULUKKO 2. Voimakkaimmat pelot yhteensä sekä tytöillä että pojilla

lapset 6v.	f/ 8lasta % lapsista	lapset 8v.	f/ 8lasta %lapsista
1. Möröt, kummitukset	6 (75%)	1. Rosvot, ryöstäjät	5(62.5%)
2. Yksinolo, eksyminen, pimeä	5 (62.%)	2. Eläinpelot	5 (62.5%)
3. Rosvot, ryöstäjät	5 (62.5%)	3. Ero vanhemmista	4 (50%)
4. Luonnonilmiöt, ukkonen	5 (62.5%)	4. Möröt, kummitukset	4 (50%)
5. Eläinpelot	5 (62.5%)	5. Luonnonvoimat, ukkonen	2 (25%)
		tulipalo	2 (25%)
6. Itsensä loukkaaminen	2 (25%)	6. Yksinolo, eksyminen, pimeä	3 (37.5%)
7. Erilaisia yksittäisiä pelkoja		7. TV-ohjelmat, videofilmit	3 (37.5%)
		8. Lääkärissä käynti	2 (25%)
		9. Vihaiset vanhemmat	2 (25%)
Huomioitavaa on, että lääkäri- ssä käynti ei aiheuttanut kenessäkään pelkoja erittäin paljon.		10. Itsensä loukkaaminen	2 (25%)
		11. Koulukiusaaminen	2 (25%)
		12. Joukko erilaisia yksittäisiä pelkoja	
	Yht. 33 kpl		Yht. 43 kpl

Kummitukset olivat yleisimmät erityisen paljon pelkoa aiheuttavat tekijät sekä tytöillä että pojilla 6 - vuoden iässä. Tytöillä korostui edellisten lisäksi yksinolo, eksyminen ja pimeän pelko ja ukkospenkelo. Eläimistä pelättiin erityisesti hämähäkkejä, karhuja, käärmeitä ja leijonia. Pojat pelkäsivät kummitusten lisäksi erityisesti rosvoja ja ryöstäjiä. 8-vuotiaina rosvo pelottivat kaikkia lapsia eniten. Hämähäkkien ja leijonien pelot olivat muuttuneet suurten koirien ja käärmeiden peloiksi.

TAULUKKO 3. Tyttöjen ilmaiset voimakkaimmat pelot

tytöt 6v.	f / 5 tyttöä	Tytöt 8v	f / 5 tyttöä
1. Möröt, kummitukset	4	1. Rosvot, ryöstäjät	4
2. Yksinolo, eksyminen, pimeä	4	2. Ero vanhemmista	4
3. Luonnonilmiöt, ukkonen	4	3. Möröt, kummitukset	3
4. Eläinpelot	4	4. Eläinpelot	3.
5. Rosvot, ryöstäjät	3	5. Yksinolo, eksyminen, pimeä	3
6. Itsensä loukkaaminen	2	6. Vihaiset vanhemmat	2
7. Ero vanhemmista	1	7. Koulukiusaaminen	2
8. Vihaiset vanhemmat	1	8. Luonnonilmiöt, ukkonen	2
		tulipalo	1
		lisäksi yksittäisiä pelkoja, kuten, mielikuvituspelot, itsensä loukkaaminen, lääkärissä käynti, sisarus, paha uni, luokan eteen joutuminen	
	Yht. 23kpl		Yht 30kpl

Tyttöjen kohdalla kasvua iän myötä oli tapahtunut erityisesti vanhemmista eroon joutumisen kohdalla. Eroon liittyi läheisesti yksin jääminen kotiin 8-vuotiaana useammin. Tällöin erilaisten rosvojen ja ryöstäjien pelko myös kasvoi. Rosvojen pelättiin tulevan kotiin ja tekevän jotain paha, kun lapsi oli yksin. Tilanteeseen liittyi samalla pelko omasta loukkaantumisesta. Vaikka fyysinen loukkaantuminen ei noussutkaan erityisen voimakkaana pelkona esille, siinä oli tapahtunut tyttöjen kohdalla kuitenkin kasvua iän lisääntyessä.

TAULUKKO 4. Poikien ilmaisemat voimakkaimmat pelot

pojat 6v.	f/ 3 poikaa	pojat 8v.	f/3 poikaa
1. Möröt, kummitukset	2	1. Erilaiset pelottavat TV-ohjelmat ja videofilmit	3
2. Rosvot, ryöstäjät	2	2. Yksittäisiä pelkoja, kuten kummitukset, käärmeet, toisten ampuminen, rosvot, lääkäri,	
3. Yksittäisiä pelkoja, kuten käärmeet, ampuminen TV:ssä, ukkonen, eksyminen, yksinolo, pimeä, pelottavat TV-ohjelmat		kuolemanrako, uutiset, itsensä loukkaaminen/ kuolema, tulipalo, tietokonepelit	
	Yht. 11 kpl	Yht. 13 kpl	

Mielikuvitukselliset kummitukset ja rosvot pelottivat poikia 6-vuotiaina kaikkein eniten. Lasten kasvaessa kahdeksanvuotiaiksi, kummitukset sekä rosvot ja ryöstäjät jäivät jonkin verran taka-alalle television ja videofilmien tuottamien pelkojen rinnalla. Uusina pelkoina olivat mukaan tulleet myös tietokonepelien tuottamat vaikutteet sekä kuolemanpelko. Pelkojen määrässä näytti olevan lisäksi selvää kasvua sekä poikien että tyttöjen kohdalla iän lisääntyessä. Tähän voi olla vaikuttamassa lasten kielellisen kypsytymisen lisäksi heidän koko elämänpiirinsä laajeneminen iän myötä. Lasten kasvaessa he havainnoivat entistä tehokkaammin ympäristöään. Realistisemmän ajattelun myötä lapsi pohtii entistä vakavammin erilaisia asioita ja tilanteita, ottaa vaikutteita ympäristöstään ja näin pelokkuus erilaisten kokemusten karttuessa usein lisääntyy.

5.2 Mielikuvituspelot sekä nukkumaanmenoon liittyvät pelot

Mörköjen, kummitusten sekä muiden mielikuvitusolentojen pelot 6-vuotiaana.

Wolmanin (1979) ja Serafinon (1986) mukaan erilaisten mielikuvitusolentojen, ylikuonnollisten vaarojen, kuten aaveiden ja kummitusten pelot luetaan kuuluviksi kehityksellisiin pelkoihin. Lapsen kypsyessä pelot eivät kokonaan häviä. Sen sijaan epärealistiset pelot alkavat väistyä ja realistisempia pelkoja alkaa tulla tilalle.

Erilaisten mielikuvitusolentojen pelot alkavat kehittyä mielikuvituselämän vilkastuessa 5 vuoden iässä. Tällöin lapset alkavat pelätä vähitellen erilaisia mielikuvituksen tuotteita kuten kummituksia. Takalan ja Takalan (1971) tutkimusten mukaan lapset pelkäävät kummituksia ja erilaisia ylikuonnollisia olioita vielä esikouluiässäkin. Vaikka kouluiässä pelkojen kohteissa tapahtuukin uusia muutoksia lisääntyvien kokemusten myötä koulun tuodessa uusia pelon aiheita sekä ajattelun ja kielen kehittyessä, ylikuonnollisten olioiden pelko ei vielä 8-vuotiailla koululaisilla erityisesti heikkene. Sama tulos on havaittavissa myös omassa tutkimuksessani. 6-vuotiaana lapset toivat esille erityisen runsaasti erilaisia mielikuvitusmaailmaan liittyviä pelkoja. Aaveet, kummitukset ja möröt askarruttivat lasten mieltä kaikkein eniten. Jopa kuusi kahdeksasta lapsesta oli sitä mieltä, että he pelkäävät kaikkein eniten kummituksia. Eroja tyttöjen ja poikien välillä ei ollut.

Kummituksissa ja haamuissa oli pelottavaa lasten mielestä se, että ne voivat tulla yöllä, jolloin säikähtää. Kummitukset voivat myös siepata kiinni. Useimmista lapsista tuntui, että kummituksia oli oikeasti olemassa. Ainoastaan yhden pojan mielestä aaveita ei tarvinnut pelätä, sillä niitä ei ollut olemassa. Muista mielikuvitusolennoista mainittiin tontut vain kerran. Seuraava katkelma kuvaa 6-vuotiaan lapsen mielikuvituselämää:

- Ei mua itketä muuta ko silloin ko pelottaa liikaa. Liikaa pelottaa semmoset, jotka niin tulee mieleen niin ko mielikuvitus tekkee. Se mielikuvitus tekkee kaikkia. Niitä on niin paljo ettei ossaa sanua.
(poika, 6v.)

Mörköjen, kummitusten sekä muiden mielikuvitusolentojen pelot 8-vuotiaana.

Tutkimustulosteni mukaan vielä 8 vuoden ikäisistä puolet lapsista pelkäsi erityisen paljon aaveita ja kummituksia. Pelko oli hieman vähentynyt verrattuna 6-vuotiaisiin. Loput lapsista pelkäsi kummituksia jonkin verran. Vielä pelottavimmiksi asioiksi olivat tulleet kuitenkin rosvot ja ryöstäjät sekä erilaiset eläinpelot. Kummitusten pelkäämisessä ei ollut eroja tyttöjen ja poikien kesken myöskään 8 vuoden iässä.

Kummitusten pelko oli yleensä aina yhteydessä myös pimeään ja yksinoloon. Tällöin kummitukset pelottivat erityisesti. Seuraavassa erään tytön piirros ja kuvaus peloistaan:

- Aina yöllä, kun on pimeää ja joku patteri tai semmonen narahtaa, niin pelkään, että on kummituksia tai semmosia.

- No, aina yöllä sillä lailla niinkö vaikka, että näkee pahaa unta tai semmosia, ne jotenki vain pelottaa. - Pelottaa, jos ne ois vaikka oikeesti olemassa ja yksin, niin se pelottaa. H: Pelottaako sinua kummitukset yhtä paljon pimeällä kuin sitte kun on valoisaa? - No, ei niin hirveesti, niin ko jos vaikka yölläkin ois kesällä valoisaa niin se ei pelota, mutta jos ois yksin, niin pelottaa. (tyttö, 8v.)

8-vuotiaiden mielestä kummitukset olivat pelottavia sen tähden, että ne voisivat tulla päälle tai liian lähelle lasta ja tehdä jotain. Erään tytön mielestä ne voisivat jopa syödä ammottavine suineen ja kurttuisine kulmakarvoineen. Vaikka moni lapsi myönsi, ettei kummituksia ole oikeasti olemassa, tuntuivat ne silti elävän lapsen mielissä todellisina. Tämä kuvastaakin osittain latenssi-ikäisen lapsen vielä hieman maagista ajattelua.

Osa mielikuvitusolennoista tuli jonkun lapsen tietoisuuteen selvästi television ja videoiden välityksellä. Näin tavalliset kehitykselliset aaveet ja möröt saivat seuraa 1990-

luvulle tyypillisistä, videomaailmasta peräisin olevista mielikuvituskäsitteistä, kuten “kuolemanraosta”, hirviöistä ja mielikuvituksellisista “lintumiehistä”:

- Mää piirsin siihen kuvvaan, että joku oli ajanu lapsen johonki tyrmään ja aiko sen kääntää ja tipauttaa sen johonki kuolemanrakkoon tai sitte jonnekki ikuiseen kuoppaan tai sitte jotaki tehä sille. H: Jotakiko pahaa tehä sille? - Niin. H: Pelottiko sinua, että se lapsi kuolee? - Ei se nyt välttämättä kuole, jos se ossaa jotenki päästä pois. H: Mistä sulle on tullut tuommosia asioita mieleen?- En mää ossaa sanua, mää vaan keksein, että mää pelekään tuommosta. - Niin, sulle vaan tuli mieleen, että jos semmosta sattus, niin se tuntus pahalta?- Niin.

- Ja sitte mua pelotti vielä sekin asia, ko mää kattoin ko yksi poika pelas ja sillä oli semmonen peli ja siinä oli semmonen kauhia ääni. H. Niin siinä pelissäkö sua rupesi se ääni pelottaa?- Joo. Ja sitte siinä pelissä salama iski johonki majakkaan ja sielä oli joku lintumies ja sinne tuli kauheita hirviöitä sinne majakkaan. (poika, 8v.)

Nukkumaanmenoon liittyvät pelot ja painajaisunet 6-vuotiaana. Kuten jo aikaisemmin tuli esille, pimeä, yksinolo sekä yliluonnolliset oliot olivat monen lapsen päällimmäiset pelonaiheet ja liittyivät usein yhteen. Tämä tukee aikaisempien tutkimusten tuloksia, joiden mukaan yksinolo ja pimeä ovat pelolle altistavia tekijöitä.

Vaikka lapset muutoin pelkäsivät paljon kummituksia ja yksinoloa, ei nukkumaanmenoon sinänsä näyttänyt liittyvän pelkoja. Tämä johtui varmasti siitä, että ollessaan 6-vuotiaita lapset nukkuivat suurimmaksi osaksi yhdessä sisarustensa kanssa, mikä loi turvallisuutta. Ainoastaan yksi lapsi nukkui samassa huoneessa vanhempiensa kanssa. Vanhemmat olivat lisäksi luoneet lapsille muutoinkin turvallisen nukkumisilmapiirin. Yksinolo nukkumistilanteessa olisi saanut kuitenkin monen lapsen pelkäämään kummituksia ja pimeää.

Seuraavat kertomukset ovat samalta tytöltä hänen ollessaan 6- ja 8-vuotias. Niissä on nähtävissä, miten hänen pelkonsa oli iän myötä muuttanut muotoaan ja kuinka hän oli kasvanut ja kehittynyt kahdessa vuodessa kohtaamaan pelkonsa:

- Ko yöllä herää, iso puu, kuusi, näyttelee seinälle varjoja, siitä tippuu käpyjä, josta kuuluu kolahus, se pelottaa.....Ko yöllä herää, talo on aivan pimiä, hahmot liikkuu ympärillä, on hämähäkinseittejä, keltaset

silimät liikkuu ympärillä. (tyttö, 6v.)

H: Pelottako sinua nukkua omassa huoneessa? - No, joskus kun on hirviä myrsky, näyttää, että tuo katto lähtee irti tuosta. Ja sitte ko minä olin pieni, niin viisvuotiaasta asti, niin mää menin sinne nukkumaan, sitte yksin, niin sitte, niin ko siinä oli se iso kuusi semmonen iso kuusi, joka aina keikutti, se näky verhon läpi, ko se keikku, aivan ko siellä olis ollu joku. H: Vieläkö sinusta tuntuu siltä? - No ei (painokkaasti). (tyttö, 8v.)

Lahikaisen ym. (1995) tutkimuksen mukaan 5 - 6-vuotiaat suomalaislapset pelkäsivät hyvin paljon yksin nukkumaan menemistä sekä painajaisunia. Ne olivatkin eksymisen ja erilaisten TV-ohjelmien kanssa pelottavimpia asioita. Omassa tutkimuksessani ei 6-vuotiailla nukkumaanmeno juuri aiheuttanut pelkoja. Ero johtunee siitä, että omassa tutkimuksessani ei lasten kokemusmaailmassa ollut kokemusta siitä, millaista oli mennä yksin nukkumaan. Omassa tutkimuksessani tuli kuitenkin esille, että mikäli he olisivat joutuneet olemaan nukkumistilanteessa yksin, olisi se saattanut olla hyvin pelottava kokemus. Myöskään Lahikaisen ym. tutkimuksen tulokset painajaisunien kohdalla eivät vastanneet omaa tutkimustani. Syynä tähänkin saattaisi olla sama asia. Ollessaan joko vanhempiansa huoneessa tai yhdessä sisarusten kanssa lapset kokivat olonsa turvallisiksi vaikka heräilivätkin pahaan uneen. Painajaisunia lapset näkivät joskus tai eivät lainkaan. Yleensä pahoista unista oli niin kauan, etteivät lapset niitä edes muistaneet. Niissä painajaisunissa jotka lapset muistivat, esiintyivät karhu, tulipalo ja kolari, joista seurasi oman haavoittumisen ja yksin jäämisen pelko.

Nukkumaanmenoon liittyvät pelot ja painajaisunet 8-vuotiaana. Nukkumaanmenoon näytti liittyvän enemmän pelkoja lasten ollessa 8-vuotiaita kuin 6-vuotiaina. Kukaan lapsista ei kuitenkaan pelännyt nukkumaanmenotilannetta kovasti. Puolet lapsista kertoi pelkäävänsä tilannetta jonkin verran. Lasten kasvaessa 8-vuotiaiksi suurin osa heistä nukkuikin jo ihan yksin omassa huoneessaan. Tämä selittänee osaltaan sen muutoksen, että lapsia oli alkanut tilanne hieman pelottaa. Nukkumaanmenotilanteessa erästä lasta pelotti se, että sängyn vieressä oleva tiiliseinä oli lämmin ja pelkona oli, että peitot alkaisivat tämän takia lämpenemään ja syttyisivät palamamaan.

Vaikka nukkumaanmenotilanteessa pelkoja olikin hieman joillakin lapsilla sen vuoksi,

että he nukkuivat yksin, olivat pelot muuttaneet muotoaan mielikuvituksellisista peloista enemmän realistisiin pelkoihin kuten tulipaloon. Lapset osasivat myös tulla paremmin toimeen pelkojensa kanssa ja olivat kehittäneet hyviä keinoja niiden poistamiseksi. Moni lapsi halusi, että oman huoneen ovi jätettiin auki nukkumaan mentäessä. Eräs lapsi oli keksinyt omasta mielestään hyvän keinon pelkoonsa. Hän ei ajatellut pelottavia asioita, vaan pyrki ajattelemaan vain mukavia asioita. Eräällä pojalla oli turvanaan nalle, joka auttoi uneen pääsemistä.

Nyky-yhteiskunnan median vaikutus näkyi selvästi erään lapsen peloissa nukkumaan mentäessä. Aaveiden ja pimeän rinnalle olivat tulleet pelot erilaisista television tuomista vaikutteista:

H: Pelottaako mennä yksin nukkumaan? - Joo, ko telekkarista näky semmonen, oliko se rapu, niin mua pelottaa, että se oli siinä telekkarin päällä, ja että se on nyt mun sängyn alla. H: Mitä se rapu vois tehdä?
- Purasta mun jalasta, saksasta niillä saksilla. (tyttö, 8v.)

Uusina 1990-luvun lopun mediamaan kasvatteina lasten on totuttava entistä enemmän uusille vaikutteille, joita tulee tulvimalla ympäristöstä. Usein näytti siltä, että vastuu television katselusta oli jäänyt kokonaan lapselle itselleen. Koska monen lapsen kohdalla aikuisten ohjelmien katselu oli rajoittamatonta 8-vuotiaana, televisio oli antanut joskus hyvinkin raakoja vaikutteita jopa joidenkin lasten uniin:

H: Ootko nähnyt pahoja unia koskaan? - Oon. H: Minkälaisia sinä olet nähnyt? - Semmosta, ko mää lähin kylälle polokeen ja sitte kaks miestä oli sillalla kummallaki puolella ja sitte niillä oli köyvet käjesä ja sitte ne niin heitti sen mun ympärille ja sitte panivat riekkuun siitä sillan reunasta kiinni ja olin niin ko alapuolella. H: Ja sua pelotti kauheasti?
- Joo. H: Ootko nähny muunlaisia pahoja unia? - En oo, ko joskus aina ko mää katon televisiota. (poika, 8v.)

Suurin osa lapsista oli nähnyt erilaisia pahoja unia ja ne olivat pelottaneet jonkin verran. 8-vuotiaana lapset muistivat pahat unensa selvästi paremmin kuin ollessaan 6-vuotiaita. Kielen kehittymisen myötä he osasivat kertoa niistä myös monisanaisemmin. Televisiosta saatujen vaikutteiden lisäksi lapset kävivät läpi unissaan mm. erilaisia eläinpelkoja. Myös punkkarit mainittiin kerran. Ainoastaan kaksi lasta ei muistanut nähneensä pahoja unia. Parin lapsen uni pelotti heitä kovasti vielä jälkeen päinkin.

Kuten nukkumaanmenonkin kohdalla lapset olivat myös pahoista unista herätessään löytäneet keinoja, miten päästä irti peloistaan. Useimmat olivat menneet herättämään tarvittaessa vanhempansa. Usein äiti oli tullut viereen siksi aikaa, kunnes lapsi oli uudelleen nukahtanut. Moni lapsi oli myös osannut herätessään jo ajatella, että kysymyksessä oli vain uni, ja yrittänyt saada uudelleen unen. Jollakin lapsella oli tapana käydä keittiössä juomassa vettä tai olohuoneessa katselemassa ja huomata, että olikin kotona. Selvästi saattoi havaita, että iän myötä lapset olivat rohkaistuneet ja monet uskalsivat kohdata jo pahat unensa ilman tarvetta herättää vanhemmat.

5.3 Separaatiopelot

Pienet lapset ovat riippuvaisia vanhemmistaan. He eivät säily hengissä ellei joku huolehdi heistä. Wolman (1979) onkin sitä mieltä, että tästä syystä pienet lapset pelkäävät tulewansa torjutuiksi ja hylätyiksi. Hylätyksi tulemisen ja yksinäisyyden pelko saattaa ilmetä eri lapsilla eri tavalla mutta silti se säilyy koko elämän ajan. Heillä on vanhemmista eron ja hylkäämisen pelko. On tehty havaintoja, että myös eläimet seuraavat vaistomaisesti emoaan heti synnyttyään. Myös vastasyntynyt ihmislapsi ja pienet lapset alkavat itkeä, kun turva katoaa. Näin ollen yksinjäämisen ja separaatiopelkoon voitaisiin katsoa olevan jo ainakin osittain synnynnäinen taipumus.

Hylätyksi tulemisen ja läheisten menettämisen pelko 6-vuotiaana. Separaatiopeloilla tarkoitetaan tässä yhteydessä pelkoja, joissa lapsen pelko kohdistuu läheisten ihmisten menettämiseen, yksin olemiseen tai eroon joutumiseen läheisistä ihmisistä. Moniin muihinkin pelkoihin kuin näihin varsinaisiin separaatiopelkoihin voi liittyä kiintymiskohteista eroon joutumisen pelkoa. Esim. kun lapsi pelkää joutuvansa sairaalaan, voi pelkoon liittyä vieraiden ihmisten ja tilanteiden pelkoa, kivun pelkoa, yksin jäämisen pelkoa ja vanhemmista eroamisen pelkoa.

Lasten ollessa 6-vuotiaita vanhemmista eroon joutuminen ei tuntunut pelottavan lapsia yleisesti kovin paljon. Noin neljäsosa tutkimuksen lapsista ei kokenut tilannetta lainkaan pelottavaksi. Kotona oli aina joku, joka huolehti sillä aikaa, kun vanhemmat olivat poissa. Eniten vanhempien lähdössä lapsia pelotti se, että he jäisivät yksin kotiin. Jotkut lapset olivatkin jääneet yksin kotiin vähäksi aikaa, kun olivat olleet sairaana päivällä tai

vanhempien käydessä jossakin hetken aikaa:

H: Pelottaisiko sinua tällainen tilanne, kun vanhemmat ovat lähdössä reissuun ja tuo lapsi on jäänyt vilkuttamaan heille?- No, ko kerran ko äiti lähti, se lähti sinne Ouluun ja mää pelekäsin sitä että.... veli on nyt armeijasa ja isä lähtee töihin ja miten mää ossaan tehdä ruokaa. Ko mää jäisin yksin. (tyttö 6v.)

Läheisten ihmisten menettämisen pelossa näytti olevan kuusivuotiaiden kohdalla enemmänkin kysymys pelosta jäädä yksin, ei niinkään pelosta tulla kokonaan hylätyksi. Lapsilla oli jo kehittynyt vuosien varrella usko siihen, että vanhemmat palaavat, vaikka he joutuvatkin olemaan hetken erossa. Lapsilla ei näyttänyt olevan myöskään pelkoja siitä, että vanhemmille tapahtuisi jotain heidän ollessaan poissa.

Yksin olemisen, eksymisen ja pimeän pelko 6-vuotiaana. Yksin olemisen tai eksymisen pelko olikin toinen haastatteluissa esiin tullut separaatiopelkojen tyyppi. Erityisesti pimeä oli liittyneenä usein yksinjäämiseen. Yksinolo, eksyminen ja pimeä yhdessä olivatkin suurimpia pelon kohteita kuusivuotiailla lapsilla aaveiden ja kummitusten jälkeen. Yksin olemisen pelko, eksyminen ja pimeän pelko korostuivat erityisesti tytöillä. Heistä 80% oli sitä mieltä, että he pelkäävät paljon yksinoloa, eksymistä ja pimeää.

Bowlbyn (1978b, 198) mukaan yksin oleminen onkin tekijä, joka lisää alttiutta tuntea pelkoa erilaisissa tilanteissa. Hänen mukaansa yksin oleminen sinänsä on tekijä, joka lisää sekä aikuisen että lapsen alttiutta tuntea pelkoa ja lisää pelon tunteen voimakkuutta. Lapsi saattaa esim. pelätä erilaisia kodissa kuuluvia ääniä silloin kun on yksin, ei toisten seurassa ollessa. Tämä onkin luonnollista lapsilla, jotka vielä kokevat olevansa mahdollista uhkaavaa vaaraa heikompia.

Erään tytön huoli yksin jäämisestä:

- Joo, pelottaa hirveesti. H: Mikä siinä on pelottavaa?- Ko jäis yksin kotia. H: Jäisi yksin kotia, niinkö? - Niin. H: Ootko sinä ollut yksin kotona? - Oon. H: No, mikä siinä on pelottavaa? - Ko on pimiä. H: Ootko sinä pimiälläkin ollut yksin kotona?- Oon. H: Mikä siinä pimiässä pelottaa?- Että on mörköjä. (tyttö 6v.)

Myös eksyminen ja yksinjääminen pimeään metsään oli lähes kaikille 6-vuotiaille lapsille pelottava kokemus. Ilmeisesti harvoin lapsilla oli kokemuksia kuitenkaan varsinaisesta eksymisestä todellisessa elämässä. Tällainen kokemus olisi varmasti pelottava myös monelle aikuiselle ihmiselle.

Sekä tytöt että pojat ilmaisivat pelkäävänsä yksinoloa metsässä. Eksyessään pimeään metsään erilaiset petoeläimet kuten pöllöt, käärmeet ja sisiliskot, kummitukset ja tuhmat ihmiset, olivat niitä, jotka pelottivat. Paria pientä tyttöä pelotti myös se, etteivät he pääsisi kotiin tai kotona ei olisi ketään. Pimeässä metsässä voisi myös metsästäjä ampua hirvenä, ja monta lasta pelotti erityisesti pimeässä oleminen. Haastatelluista lapsista ainoastaan yksi ei pelännyt kuvan 4 tilannetta. Eksyessään kodista naapurissa olisi paljon sukulaisia, joiden luo voisi mennä. Aamulla taas näkisi, missä koti on. Lapsen eksyminen metsään toi erään pojan mieleen sadun, joka oli ollut pojan mielestä liian pelottava kuultavaksi.

Hylätyksi tulemisen ja läheisten menettämisen pelko 8-vuotiaana. Kasvaessaan 8-vuotiaiksi erityisesti tyttöillä kasvaa erityisen huomattavasti pelko vanhemmista eroon joutumisesta. Tämä vaikuttaa aluksi hämmästyttävältä koska heidän jo ollessaan koulussa uskallus ja rohkeus olisivat luultavasti lisääntyneet. Tällainen ennako-oletus näyttää vallitsevan myös yleisesti vanhemmilla, sillä verrattuna 6-vuotiaisiin jätettiin lapset 8-vuotiaina useammin yksin kotiin. Enää ei juuri hankittu hoitajaa kotiin vanhempien lähtiessä hetkeksi asioilleen tai lasten tullessa koulusta kotiin. Lasten oli selvästi enemmän selvittävä tilanteesta omin avuin. Osa lapsista tosin kävi edelleen koululaisten iltapäiväkerhossa mutta osa tuli kotiin yksin. Tulokset osoittavat kuitenkin, että juuri yksin olemisen pelko, ero vanhemmista, on suuri vielä 8-vuotiaanakin. Lasten täytyisi saada kokea olonsa turvalliseksi, vaikka vanhemmat eivät itse aina olekaan kotona.

Pulkkisen (1998) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa ymmärretäänkin aivan liian vähän lapsen tarpeita ja kehitystä. Hänen mukaansa Suomessa lasta kohdellaan liian aikuisena ja häneltä odotetaan ikään nähden kohtuutonta itsenäisyyttä. Suomalaislapset ovat hänen mukaansa yleisesti yksin kaksi- jopa kolmekymmentä tuntia viikossa, kun samaan aikaan ihmetellään, miksi suomalaislapset juovat ja polttavat nuorempina ja

enemmän kuin muut lapset Euroopassa. Toisena kouluvuonna lapset suuntaavatkin koulusta yleisimmin suoraan kavereiden luo, jossa on kivoja videoita ja “nastoja” tietokonepelejä. Pulkkinen uskookin, että meillä irrallisuudentunne alkaa hyvin varhain johtuen liian vähäisestä yhdessäolosta vanhempien kanssa ja pitkistä yksin vietetyistä iltapäivistä. Hän on tutkimuksissaan saanut myös vahvistusta kansainvälisille havainnoille siitä, että jos lapsi joutuu alle 14-vuotiaana olemaan viikoittain yli kymmenen tuntia yksin ilman aikuisen seuraa, on hänellä selvästi suurempi riski masentua, ryhtyä käyttämään päihteitä tai ajautua epäsosiaaliseen toimintaan. (Himma, 1998, 28-29)

Eniten lapsia 8-vuotiaana pelotti yksinäisyydessä se, että vanhempien lähtiessä ja heidän jäädessään yksin joku voisi tulla kotiin. Tällainen voisi olla mustalaiset, puliukko tai rosvot. Joitakin lapsia oli alkanut myös pelottaa, etteivät vanhemmat tulekaan takaisin tai lapset eivät tieneet, minne vanhemmat olivat menneet esim. lasten tullessa koulusta. Tämä osoittaa selvästi sitä kehitystä, joka on tapahtunut kasvun myötä 6-vuotiaasta 8-vuotiaaksi. Osalle lapsista on alkanut iän karttuessa kehittyä kyky ajatella realistisemmin ja ajatuksiin on näin hiipinyt epäily siitä, että vanhemmille saattaisi tapahtua jotain heidän ollessaan poissa. Lasten turvallisuudentunnetta lisäsi huomattavasti se, että he tiesivät, että vanhemmat olivat jossakin, mistä heidät voi hädän tullen tavoittaa. Seuraavassa eräs kuvaus lasten yksinäisyydestä:

- No, mää kyllä pelekään aika paljon jääjä yksin kotia, ko mää yhesti säikähin kö äiti ja isä oli lähteny lenkille ja niin mää en tienny, että jos ne meni johonki kauemmaksi. Niin mää tulin naapurista justiin, niin mää lähin vähän aikaisemmin kottiin, niin ne oli lähteny lenkille ja sitte mää olin yksin kotona ja oli aika myöhänen, niin mua alako pelottaan.
- Mua pelottaa vaikka sillonki, ko naapurin tyttö oli meillä, niin isä ja äiti meni käyttään siskua sielä jumpasa, niin sitte minä ja se tyttö jäätiin kahestaan, niin meiltä, ko astiakaappi oli ihan täynnä, niin kaikki astiat tippu tai ei ihan kaikki, mutta lasit tippu ja ja särky niin me säikähettiin, että joku vaikka rosvo on sielä. (tyttö 8v.)

Kahdeksanvuotiaan tytön piirros ja siihen liittyvä teksti sekä myöhempi haastattelupätkä osoittavat kuinka tyttö kokee yksinäisyyden. Piirroksen pitkä tie kotiin osoittaa kuvainnollisesti sitä aikaa, kuinka kauan tytön mielessä vanhemmilta menee kotiin tulossa.

- Minua pelottaa kovasti silloin, kun minä olen yksin kotona.

H: Niin sinä sanoitkin aikaisemmin, että pelottaa kaikkein eniten, jos joudut olemaan yksin kotona. Mikä sinua siinä pelottaa? - Jos, kun meillä on käyny noita mustilaisia, niin jos ne tulis. Meidän äitiki, jos oon jääny yksin kotia, niin on laittanu ovet lukkoon, niin sitte ne ei pääse sisälle. H: Mikä sinua niissä mustalaisissa pelottaa? - Jos ne tulee vaikka ja oon yksin kotona ja ne voi sallaa ottaa jottain. H: Pelottaako, että ne tekee jotain pahaa? - Ei. H: Mikä muu yksin olemisessa pelottaa? - Jos joku outo soittaa mulle ja sitte se ei sano mulle nimiä. (tyttö 8v.)

Yksin olemisen, eksymisen ja pimeän pelko 8-vuotiaana. Yksinolo, eksyminen ja pimeä vieraammassa paikassa kuin kotona ei kuitenkaan näyttäneet pelottavan lapsia enää yhtä paljon kuin 6-vuotiaana. Pojista ei kukaan maininnut pelkäävänsä eksymistä ja pimeää enää hyvin paljon 8-vuotiaana. Tytöilläkin tämä pelko oli vähentynyt hieman verrattuna kuudenteen ikävuoteen.

Pelkoa aiheuttavia tekijöitä eksymisessä ja yksinjäämisessä yhdistettynä pimeään ja vieraaseen paikkaan näytti olevan kuten kuusivuotiainkin erilaisten vihaisten petoeläinten, kuten karhujen, pöllöjen, lepakoiden ja susien pelko. Erityisesti karhut mainittiin useaan kertaan. Monen mielestä pelottavaa oli myös pimeä, joka loihti esiin erilaisia mielikuvituksen tuotteita:

No, kaikki semmoset oksat saattaa aina narahella ja sitte niin niin

aattelee, että joku saattaa tulla mun peräsä. H: Mikä pimeässä pelottaa? - No, siellä saattaa nähdä vaikka kiiluvat silimät.... niin, se rupiaa inhottaa ja vähän pelottaa. (tyttö, 8v.)

H: Pelottaako pimeä muuten, esim. pimeä kamari nukkumaanmentäessä? - Ei, muutako joskus, kun mää katon ulos ikkunasta ja mua pelottaa, että siellä joku yhtäkkiä kurkkaa. (tyttö, 8v.)

Separatiopelot sekä pelot yksin olemisesta pelottivat lapsia sekä 6- että 8-vuotiaina. Kuusivuotiaiden kohdalla korostui erityisesti yksin olemisen pelko, ei niinkään pelko siitä, että vanhemmille sattuisi jotain tai he eivät tulisi takaisin. Kahdeksanvuotiaina lapset, erityisesti tytöt, pelkäsivät sitä, että joutuisivat olemaan yksin erossa vanhemmistaan. Pelkoa ei aiheuttanut niinkään se, että he olisivat pelänneet vanhempien hylkäämistä tai eksymistä vaan nimenomaan yksinoloa. Kahdeksanvuotiaiden lasten pelkoja selittää paljon se, että lapsia oli jätetty enemmän yksin kuin nuorempina. Mielikuvituselämä on kuitenkin vielä hyvin vilkasta kouluiän alkaessa. Lapset pelkäävät, että kotiin voi tulla joku vieras ihminen ja tehdä jotain paha. Pelkoja oli selvästi lietsomassa negatiivinen informaatio sekä ympäristöstä että mediasta. Vaikka monen lapsen kohdalla lapset saivatkin kokea suurta turvallisuutta vielä kouluiässäkin, lisääntynyt itsenäisyys ja yksin oleminen pakottivat usean lapsen selviytymään paitsi fyysisesti myös henkisesti yksin kotona olemisesta.

5.4 Fyysiset vammat ja onnettomuudet

Jo vauvaikäinen lapsi pelkää synnynnäisesti kipua. Vaikka erilaiset muut pelot syrjäyttävätkin fyysisten vammojen, kivun ja onnettomuuden pelot 2 - 5-vuotiailla, palaavat ne jälleen voimakkaampina esiin 6 - 7 vuoden iässä edelleen ollen valmiita jälleen heikkenemään lapsuuden keskivaiheilla 7 - 11 vuoden iässä. Monien fyysisten vammojen ja onnettomuuksien pelkojen on sanottu pohjautuvan traumaattisiin kokemuksiin, kuten lääkärissä käyntiin tai sairaalassa oloon. Fyysisten vammojen pelon on myös osaksi sanottu pohjautuvan kuolemanpelkoon. Osittain tällaiset pelot siis näyttäisivät olevan synnynnäisiä, toisaalta taas monet tutkijat ovat sitä mieltä, että ne ovat traumaattisista kokemuksista opittuja. Lisäksi on havaittu, että pelot vähenevät tai muuttavat muotoaan lapsen kehittyessä. Useat peloista säilyvät aikuisikään, vaikka niiden voimakkuus saattaa vaihdella. Samalla aikuiset opettavat näin lapsensakin

pelkäämään erilaisia fyysisiä vammoja, lääkärissä käyntiä, veren näkemistä jne.

Itsensä loukkaamisen pelko 6-vuotiaana. Lapsia ei yllättävästi pelottanut paljon itsensä loukkaaminen. Ainoastaan kaksi tyttöä ilmaisi kuusivuotiaana pelkäävänsä sitä kovasti. Vaikka tämänasteisia pelkoja ei ollut, useimmat lapset ilmoittivat kuitenkin pelkäävänsä loukkaantumisesta jonkin verran. Monella lapsella olikin kokemuksia jonkinlaisesta itsensä loukkaamisesta kuten saksilla haavan tekemisestä itselle tai vasaralla sormeen lyömisestä. Lasten oli kuitenkin vaikea kuvata sitä, mikä loukkaantumisessa heitä pelotti. Tähän oli ilmeisesti syynä se, etteivät saadut haavat tai vammat olleet kovinkaan suuria, ja että ne oli voitu nopeasti hoitaa.

Itsensä loukkaamisen pelko 8-vuotiaana. Joidenkin tutkimusten mukaan fyysisen loukkaantumisen pelot näyttäisivät kasvavan 6-ikävuoden tienoilla. Samantyyppistä kehitystä oli havaittavissa myös omassa tutkimuksessani, joskaan kasvu ei ollut runsasta. Lapset pelkäsivät fyysistä loukkaantumista suhteellisesti yhtä paljon sekä 6- että 8-vuotiaana. Eroja tyttöjen ja poikien välillä ei ollut. Sen sijaan lapset osasivat 8-vuotiaana paremmin selittää ne syyt, joiden vuoksi he pelkäsivät loukkaantumista. Nyt esiintyi selvästi pelkoja kuolemasta, joita ei vielä kuusivuotiailla esiintynyt:

H: Siinä on poika lyönyt sormeensa, miten paljon pelottas? - Musta. H: Mikä tässä pelottas? - Vaikka, että jos veri vuotaa ihan kuiviin. H: Ja kuolee sitte? - Niin. H: Sua se kuolema pelottaa? - Niin. H: Ootko sinä ajatellu sitä kuolema- asiaa?- Joskus mää ajattelen sitä kuolema-asiaa ja joskus se rupiaa itkettäänki se. H: Ajatteletko vähän liikaa sitä asiaa? - Joo. (poika, 8v.)

- Tuo on ehkä kaatunu ja tulee verta sormesta. H: Miten paljon pelottas tämmönen? - No, kauhiasti, mää inhuan verta. Mää pelekään joskus, jos mulla tulee joku kauhian iso haava, että mää jouvun vaikka sairaalaan. (tyttö, 8v.)

Esimerkeistä näki selvästi sen kehityksen, mitä kahden vuoden aikana monella lapsella oli tapahtunut. Itsensä loukkaaminen ei enää ollut pelkkä tapahtuma, vaan lapset olivat alkaneet tajuta, että siitä saattoi seurata jotain. Vaikka monia lapsia pelottivat veren näkeminen ja haavat jonkin verran, osa heistä osasi suhtautua niihin hyvin realistisesti. Kokemuksia siitä, mitä täytyi tehdä loukatessaan itsensä oli jo vuosien varrella kertynyt.

Sairaalaan tai lääkäriin joutumisen pelko 6-vuotiaana. Itsensä loukkaamisen pelkoon liittyy läheisesti pelko sairaalaan tai lääkäriin joutumisesta. Tutkimukseni lapsista ei kuitenkaan kukaan ilmoittanut pelkäävänsä esim. neuvolassa tai lääkäriissä käyntiä erittäin paljon. Jonkin verran pelkoja oli puolella lapsista. Suurinta osaa lapsista kuvasivat seuraavat sanonnat: “ On käynyt itsekin lääkäriissä, eikä lääkärit tee pahaa tai sittenhän se paranee, kun käy lääkäriissä.” Erästä tyttöä pelotti yöksi lääkäriin joutuminen, jolloin ei pääsisi kotiin. Kaiken kaikkiaan lapset olivat kokeneet lääkäriissäkäynnit itseään auttavina ja turvallisina.

Sairaalaan tai lääkäriin joutumisen pelko 8-vuotiaana. Pelot lääkäriissäkäyntiä kohtaan olivat kasvaneet kahdessa vuodessa. Kaksi lapsista ilmoitti pelkäävänsä lääkäriissä käyntiä erittäin paljon. Lääkäriissä tuntui pelottavalta piikeillä pistely, mahdollinen leikkaaminen ja kipu. Samalla voisi joutua jäämään sairaalaan kauaksikin aikaa, jolloin vanhempia tulisi ikävä. Vaikka lapsilla ei tuntunut olevan tuoreita eikä suurimmalla osalla lainkaan kokemuksia sairaalasta omakohtaisesti, tuntematon sairaalassa olemisen saattoi pelottaa. Lapsi muodosti sairaalasta mielessään erilaisia mielikuvia, jotka eivät perustuneet todellisuuteen.

Vaikka osalla lapsista olikin vielä epärealistisiä käsityksiä ja pelkoja lääkäriissäkäynnistä, kuten että leikatessa voi irrota koko korva, osa lapsista osasi ajatella realistisesti erilaisia asioita. Kiinnostuneena aktuelleista ympäristöstä saamistaan vaikutteista osasi eräs lapsi yhdistää lääkäriin jopa hoitovirheen:

- Se on lääkärisä. Niin ja pelottaa, ko laittaa tikit tähän, niin vähäsen, punasen verran. Niin, että miten ne tikit pistää sielä ja jos tulee virhe tai jos ois hirviän vakavaa. H: Onko sulle käyny näin? - On käyny, ko mää ajjoin patteriin ja mulle tuli justiin tähän samahan kohti ko tälle pojalleki. Niin tuli jotenki mää en vaan tuntenu sitä ollenkaan, mää en pelekää enää sitä niin hirviästi. H: Niin, tiedät, että ne auttaa aina?
- Joo. (poika, 8v.)

Vaikka lapsille olikin tullut kahdessa vuodessa kehityksen ja erilaisten kokemusten myötä hieman lisää pelkoja lääkäriä tai sairaalaa kohtaan, he kokivat kuitenkin lääkärin suhteellisen turvalliseksi. Tähän voi olla vaikuttamassa se, että lapset tiedostivat lääkärin parantavan, vaikka joskus se saattoi koskea kipeästi. Myös sillä, kuinka

ajankohtaisia lääkärissä käynnit ovat olleet lapsille ennen haastatteluajankohtaa on oletettavasti merkitystä.

5.5 Kuolemanpelko

Serafino (1986) katsoo varhaislapsuudessa ilmenevällä kuolemanpelolla olevan yhteys separaatiopelkoon. Se on pelkoa yksinjäamisestä ilman huolenpitoa ja vanhempien rakkautta. Kuolema on myöskin pysyvä tila, jonka Crosserin (1995) mukaan nuoremmat lapset kuitenkin käsittävät tilapäisenä. Koska kuoleman käsite on nuoremmille lapsille hyvin abstraktinen, lapset voivat pitää sitä sekavana ja kuoleman ajatusta vääränä. Sen vuoksi pieni lapsi voi Crosserin mukaan olla peloissaan, että äiti kuolee ja samaan aikaan uskoa, että hän voi hoitaa äidin takaisin henkiin. Vasta 6 - 10-vuotias lapsi alkaa ymmärtää kuoleman lopullisuuden.

Tutkimuksessani ei esiintynyt kuolemanpelkoa varsinaisella kuoleman nimikkeellä 6-vuotiaana. Kolmasosa lapsista yhdisti toisiinsa surun ja kuoleman 6-vuotiaana ja he kertoivat tulevansa surullisiksi, jos joku kuolee. Kenelläkään ei ollut kuitenkaan lähemmin omakohtaisia kokemuksia asiasta. Ilmeisesti lapset olivat nähneet aikuisten tulevan surullisiksi jonkun kuollessa ja osasivat näin yhdistää kuoleman ja surun toisiinsa. Lasten kasvaessa 8-vuotiaiksi kuolemanpelko nousi joidenkin lasten kohdalla voimakkaasti esille. Pelko oli useimmiten liittyneenä fyysiseen loukkaantumiseen ja lääkärissäkäyntiin. Myös ukkonen aiheutti joidenkin lasten kohdalla kuolemanpelkoa. Eläimistä käärmeet ja karhut olivat pelottavimpia, joiden uskottiin jopa tappavan. Televisio vaikutti myös joidenkin lasten kuolemanpelkoihin. Siellä esitetyt ohjelmat rosvoineen ja tappamisineen saivat erään pojan uskomaan, että rosvoit voisivat tappaa muuallakin. Myös uutiset toivat lasten ulottuville ampumisen, sodan ja kuoleman. Osa lapsista näytti olevan erityisen herkkiä kuolemanpelolle 8-vuotiaana. Pelko omasta vahingoittumisesta tuli esille useassa yhteydessä. Toiset taas eivät maininneet koko asiaa haastattelun aikana. Seuraavassa lasten kuolemaan liittyviä ajatuksia:

H: Sinua se kuoleminen pelottaa? - Niin. H: Pelottaako siinä se, että sinä kuolet vai isä ja äiti kuolee vai mikä siinä pelottaa? - No vähä pelottaa, että kuolee ihte, mutta joskus sitä ei enää pelekää kuolemaa, kaikkihan kuolee joskus. H: Oot varmaan keskustellutkin siitä äitin ja isän kanssa?

-Vähäsen. (poika,8v.)

- Pelottaa jonku verran. - H: Mikä siinä on pelottavaa?- Ko se puukolla lyö. H: Mikä veressä pelottaa? - Että se loppuu. H: Mitä sitten? - Ko ihminen voi kuolla tai tulla sairaaksi. (tyttö, 8v.)

H: Katsotko sinä uutisia?- No, joskus, on pelottavaa, semmosia ko on kaikkia niin vaikka kerrotaan, että on niitä kaikkia ampunu. Niitä ihmisiä, että on kuollu. (tyttö 8v.)

5.6 Luonnonvoimat

Suomessa on turvallista asua, mikä johtuu osaltaan siitä, ettei täällä juuri ole maanjäristyksiä, suuria tulvia, hirmumyrskyjä, lumivyöryjä eikä suuria maanjäristyksiä. Tämä näkyy myös omista tutkimustuloksistani. Lapset eivät puhuneet 6- tai 8-vuotiaina muusta luonnonilmiöistä kuin ukkosesta, joka oli ainoa heille tuttu luonnonilmiö, jonka kanssa he konkreettisesti olivat joutuneet tekemisiin jossakin elämänsä vaiheessa. Myöskään uutisten mukana ei ollut tullut tällaisia pelkoja lasten tietoisuuteen. Vaikka ukkonen olikin ainut varsinainen luonnonilmiö, joka pelotti, kaksi lasta kertoi pelkäävänsä lisäksi kovasti tulipaloa 8-vuotiaana.

Ukkosenpelko 6-vuotiaana. Ukkosenpelko oli tytöillä suurimpia pelkoja aaveiden, erilaisten eläinpelkojen ja yksinolon sekä pimeän rinnalla. Heistä lähes kaikki pelkäsivät ukkosta paljon. Pojistakin suurin osa pelkäsi ukkosta, mutta pelko oli lievempää kuin tytöillä. Ainoastaan yksi lapsi ilmoitti, ettei pelkää ukkosta lainkaan. Eniten ukkosessa lapsia pelottivat salamet, jotka voivat iskeä puuhun tai jonnekin lähelle sekä ukkosen aiheuttama jyrynä. Myös pelko salaman aiheuttamista tulipaloista oli 6-vuotiaalle lapselle todellisuutta:

- Pelottaa kauhiasti, ko se ukkonen jyrisee ja sitte pelottaa, ko se salama voi sytyttää talon palleen. (tyttö, 6v.)

Ukkosenpelko kuvasi osaltaan niitä pelkoja, jotka liittyivät omaan vahingoittumiseen tai jopa kuolemanpelkoja, joita ei kuitenkaan vielä osattu nimetä tällä tavalla. Ukkosenpelossa monella lapsella oli myöskin huoli omasta kodista, joka voisi tuhoutua salamaniskun seurauksena. Lapset ilmaisivat asiat hyvin konkreettisella tavalla, selittäen

pelkäävänsä kovaa jyrinän ääntä sekä kirkkaita salamoita. Huomioitavaa on, että vielä kuuden vuoden iässä erilaiset pelottavat äänet saavat lapset pelkäämään. Tämä vahvistaa käsitystä, jonka mukaan ukkosenpelko on osittain synnynnäistä, vaikka siinä varmasti monen lapsen kohdalla on paljon opittuakin käyttäytymistä.

Ukkosenpelko 8-vuotiaana. Ukkosenpelko oli kahden vuoden aikana selvästi vähentynyt. Pojista kukaan ei enää maininnut pelkäävänsä ukkosta juuri lainkaan. Tytöistäkin vain kaksi ilmoitti pelkäävänsä sitä kovasti, loput pelkäsivät jonkin verran. Pelot olivat samansuuntaisia kuin 6-vuotiaana, kun pelättiin, että salama sytyttää paloja tai puita. Ukkosen jyrinää ei kuitenkaan juuri enää pelätty. Peloissa oli vahvasti mukana pelko omasta loukkaantumisesta ja kuolemasta:

- Siinä on salama. Pelottas jonku verran. Niin paitsi mua sitte vähän semmonen pelottaa, jos me ollaan vaikka jollain mökillä ja sitte puu on lähellä ja salama iskee siihen ja se kaatuu sen mökin päälle. H: Mitä sitten tapahtuu, jos se kaatuu sen mökin päälle? - No, se mökki mennee vaikka rikki ja ja me litistytään sinne. H: Niin että kuolee kokonaan sitte? - Niin. (tyttö, 8v.)

Takalan ja Takalan (1988) mukaan 6 - 7-vuotiaat lapset pelkäävät herkästi itseensä kohdistuvaa fyysistä vaaraa ja ukkosta. Wolman (1979) on sitä mieltä, että kouluiässä vähenee melun, pimeän ja myrskyn pelko, joihin ukkosen pelko voidaan myös helposti liittää. Omat tutkimustulokseni tukevat näitä väittämiä, sillä ukkosenpelko oli selvästi vähentynyt kahdessa vuodessa ja lasten kuvaukset ukkosen vaaroista keskittyivät pääosin vaaraan omasta vahingoittumisesta ja jopa kuolemasta. Pojilla kehitystä oli tapahtunut tyttöjä nopeammin. Ukkosen rinnalle olivat nyt myös tulleet tulipalot, jotka pelottivat paria lasta kovasti. 8-vuotiaana puolet lapsista viittasi puheissaan tuleen ja tulipalonpelkoon. Ne olivat pelon aiheena erityisesti tytöillä.

5.7 Eläinpelot

Lasten eläinpelot 6-vuotiaana. Tutkimukseni mukaan lapset pelkäsivät 6-vuotiaana erilaisia eläimiä suhteellisen paljon. Kaikki lapset ilmoittivat pelkäävänsä ainakin jonkin verran jotain eläintä. Tulos on samansuuntainen Kirmasen (1994) laajan 222 lapsen haastattelua käsittävän tutkimuksen kanssa, jonka mukaan eläinpelot olivat 5 - 6-

vuotiailla lapsilla yleisimpiä pelkoja. Omassa tutkimuksessani lapset pelkäsivät erilaisia eläimiä yhtä paljon kuin yksinoloa, eksymistä tai pimeää, rosvoja tai ukkosta. Yli puolet lapsista pelkäsi erilaisia eläimiä kovasti. Pelkääjinä olivat suurimmaksi osaksi tytöt.

Kirmasen (1994) tutkimuksen mukaan 5 - 6-vuotiaat lapset toivat yleisimmin esille käärmeet ja seuraavaksi karhut. Omassa tutkimuksessani pelottavimpia eläimiä olivat hämähäkit, joita pelkäsi puolet haastatelluista lapsista. Parin lapsen mielestä pelottavia olivat myöskin lehmät, sillä ne voivat ottaa lapselta hanskat kädestä ja syödä ne tai ne voisivat potkaista. Tällaiset pelot lapsilla olivat selvästi yhteydessä pelottavaan kokemukseen ja siihen elinympäristöön, jossa lapsi elää. Vaikka tilannetta ei olisi todellisuudessa tapahtunutkaan, lapsilla oli havainnollisia mielikuvia asiasta ja heistä tuntui, että lehmät saattaisivat potkaista, kuten todellisuudessa olisi saattanutkin käydä.

Muista eläimistä mainittiin kahdesti erilaiset käärmeet. Poikia pelotti erityisesti mielikuvituksellisiin pelkoihin kuuluvat televisiossa nähdyt leijonat. Samaan ryhmään kuuluivat kuristuskäärmeet ja krokotiilit, sekä realistisemmat siat, hiiret, villikoirat ja pienet muurahaiset. Kuusivuotiaan konkreettista ajattelua kuvaa hyvin seuraava pelko:

- Mua pelotti, ainaki, ko me käytiin Teikon Tuvalla, niin sielä oli semmonen iso hirvenpää, niin se oli vähä pelottava.(tyttö, 6v.)

Eläinpelot 8-vuotiaana. Wolmanin (1979) mukaan kuusivuotiailla erilaisten eläinten, erityisesti isojen koirien pelkoa esiintyy runsaammin. Omassa tutkimuksessani suurten koirien pelkoa saattoi havaita lapsilla vasta 8-vuotiaana. Jo kuuden vuoden iässä erilaisia eläinpelkoja oli hyvin runsaasti. Lasten kasvaessa 8- vuotiaiksi eläinpelkojen määrä lisääntyi niiden ollessa rosvojen ja ryöstäjien ohella pelottavimpia asioita.

Suuria, vihaisia koiria pelkäsivät tutkimuksessani kaikki tytöt. Pojista sen sijaan kukaan ei maininnut koirien pelkoa. Koirat pelottivat, koska ne näyttelivät hampaitaan, jolloin pelättiin niiden purevan. Isot koirat olivat myös raskaita ja lasta pelotti, että ne kaatavat hypätessään. Koirien pelko näytti lähes kaikissa tapauksissa liittyvän jonkinlaiseen kokemukseen koirista. Lapsi oli joko kokenut murisevan, hampaitaan näyttelevän koiran uhkaavana tai saanut omakohtaisia tai muuten läheisiä kokemuksia koiran käyttäytymi-

sestä tai jopa koiran puremisesta. Näin lapset olivat saaneet kokemusten kautta pelon koiriin. Erään tytön kuvaus osoittaa hyvin sen, miten pelko oli syntynyt monen tekijän yhteisvaikutuksesta kontekstissa, jossa vaikuttivat sekä pimeys että dramaattinen kokemus, jolloin iso koira oli tullut metsästä ja syönyt pihalla olevan kalkkunanpoikasen:

H: Mikä sinusta on kaikkein pelottavinta? - Ko siinä mun kaverin, tai siinä mejän tykönä on se mehtä, niin sitä mää pelekään. H: Mitä sinä mehtässä pelekäät? - Ko se on niin pimiä. H: Mitä siellä pimeässä mehtässä voisi olla? - No, se Rambo, se iso koira, ko se söi mejän kalakkunan. H: Mitä se iso koira sitte vois tehdä?- No purra. (tyttö, 8v.)

Kuusivuotiaiden hämähäkinpelot olivat vaihtuneet kahdeksanvuotiaana koiriin ja käärmeisiin. Käärmeitä pelättiin lähes yhtä paljon kuin koiriakin, sillä puolet lapsista kertoi pelkäävänsä käärmeitä. Tutkimuksestani saattoi havaita, että kaikki mielikuvitukselliset eläinpelot, kuten leijonien pelot, olivat jääneet pois 8-vuotiaaksi kasvettaessa. Kehitystä osoittaa kuusivuotiaan tytön kuristuskäärmeiden, myrkkykäärmeiden ja villikoirien pelkojen muuttuminen 8-vuotiaana tavallisiin suuriin koiriin ja tuttuihin käärmeisiin. Tilalle oli tullut järkeviä pelkoja, jotka liittyivät todelliseen vaaraan tai itsensä vahingoittumisen uhkaan kuten käärmeiden puremaan. Muista eläimistä pelättiin karhuja, susia, sisiliskoja, ampiaisia, hiiriä sekä hämähäkkejä.

Eläinpelkojen syntymisestä on eri käsityksiä. Wolman (1979) on sitä mieltä, että osa eläinten peloista johtuu kolmen synnynnäisen pelon yhdistelmästä, äkillisen liikkeen, yhtäkkisen lähestymisen ja kovien ja äkillisten äänien pelosta. Osa niistä on hänen mukaansa myös kehityksellisiä ja häviää iän myötä. Jotkut eläinpelot on tutkimusten mukaan taas todettu opitun ehdollistumisen kautta. Omassa tutkimuksessani erityisesti koirien pelko näytti liittyvän pelottaviin kokemuksiin koirista. Suurimmaksi osaksi lapset olivat oppineet eläinpelkonsa. Kuitenkin näyttää siltä, että osittain pelko olisi myös kehityksellistä, sillä koirien pelkoja ei lapsilla ollut juuri ennen kahdeksatta ikävuotta.

5.8 Televisiopelot

Television sanotaan olevan nykyajan suurimpia vaikuttajia ja lasten kasvattajia. Lapset pitäisi säästää sellaisilta ylimääräisiltä peloilta, joita televisiouutiset synnyttävät. Lasten- ja nuortenpsykiatri Turunen kärjistää, että alle 10-vuotias lapsi ei saisi katsoa uutisia, koska ne hänen näkemyksensä mukaan vääristävät kuvaa maailmasta. (Hietaniemi 1988, 92.) Pulkkinen (1997) on sitä mieltä, että väkivaltaisuus television piirretyissä ohjelmissa vaikuttaa kielteisesti. 6 - 8-vuotias lapsi, joka on juuri herännyt kausaliteetin tajuaamiseen, ei saa ajattelulleen tukea television piirretyistä, joissa ei ole syitä ja seurauksia, ei kärsimyksiä eikä oikeudenmukaisuutta. Lapsen fantasiamaailmaa pitäisi hänen mukaansa tukea paremmin tässä varhaisvaiheessa.

Televisiopelot 6-vuotiaana. Televisio näytti tuottavankin jo kuusivuotiaalle uusia pelon aiheita, sillä kaikki lapset yhtä lukuun ottamatta ilmaisivat televisio-ohjelmiin liittyviä pelkoja. Lasten oli näin entistä enemmän sisällytettävä uusia ilmiöitä kokemusmaailmaansa. Televisiosta saadut kokemukset elivät lasten elämässä usein sekä valveilla oltaessa, nukkumaanmenotilanteissa että unissa. Eräs poika selitti pelottomuutensa johtuvankin siitä, ettei katsellut pelottavia ohjelmia. Uutiset tai sota eivät nousseet vielä 6-vuotiaan puheissa esille. Lapset kertoivat pelottavina asioina sen sijaan konkreettisempia asioita, kuten tappelukuvat, ampuminen sekä pyssyt. Lapsille tarkoitetuista ohjelmista pelottaviksi mainittiin kahdesti Prisko, koska siinä tapellaan sekä Simpsonit, jossa oli mörköjä tai "lähtenyt nahka". Monen lapsen mielestä oli vaikea eritellä yksittäisiä pelottavia ohjelmia. Sen sijaan raa'at elokuvat, inhottavuudet, aikuisten elokuvat ja salapoliisiohjelmat pelottivat. Joidenkin poikien kertomuksista saattoi havaita, että videoita oli katseltu ahkerasti. Seuraava kertomus osoittaa monen 1990-luvun lopun lapsen parhaan "leikkikalun", videon vaikutusta pojan elämässä:

- Pelottaa pelottavat elokuvat, semmosia on trompokoppi, ei ku trombokoppi. Se on semmonen robotti, joka on puettu haarniskaan, eikä mee lasersätteelläkään, pelottaa ampuminen, lasersätteellä sujauttaminen ja sähköiskut. (poika, 6v.)

Erilaiset televisiosta tulevat vaikutteet mietityttivät lapsia jo pieninä. Koska ajattelu oli useimmalla lapsella 6-vuotiaana vielä hyvin konkreettista, aiheuttivat pelkoja erilaiset

rumat oliot ja naamarit, joita lapsi ei kyennyt yhdistämään todellisuuteen:

H: No, onkos muita ohjelmia, jotka pelottas? - On. H: No mikä? - Tarzan.
H: Tarzaniko pelottaa? Mikä siinä Tarzanissa on semmosta, joka pelottaa?
- Harmaa otus, joka nousi veestä. H: Niin, se oli siinä yhdessä ohjelmassa
se harmaa otus, joka nousi veestä. (tyttö, 6v.)

Tutkimukseni tulos vastaa Lahikaisen ym. (1995) saamia 5 - 6-vuotiaiden lasten tuloksia, joiden mukaan televisioipelot olivat suomalaislapsilla toiseksi yleisin pelko painajaisunien jälkeen. Tässäkin tutkimuksessa mainittiin lasten pelkäävän ohjelmia, joissa tapetaan, ammutaan tai on muuta väkivaltaa. Lasten oli vaikea usein nimetä, mikä erityinen ohjelma oli pelottava. Sen sijaan he puhuivat kauhukuvista tai elokuvista yleensä.

Lapsen maailma ja käsityskyky eivät ole vielä tarpeeksi kehittyneitä vastaanottamaan kaikkia television tuottamia vaikutuksia. Aikuisille tarkoitettut ohjelmat, elokuvat sekä monet lasten raamatut videoelokuvat, ovat liikaa 6 - vuotiaille lapsille, jotka eläytyvät vielä täysin elokuvan maailmaan. Heillä ei ole kehittynyt kyky arvioida sitä, mikä on todellista mikä kuviteltua. Aineistossani seuraava esimerkki kuvaa sitä kontekstia, jossa pelko on syntynyt:

H: Onko televisiossa jotaki semmosta pelottavaa, mitä sinä olisit nähnyt, semmosta josta et olisi yhtään tykännyt, ja joka sua on pelottanut? - No, Simpsonit. On aivan pelottavaa, ko yks kerta, ko oon kahtonut, ko yks ainakin joka oli mukana, niin siltä lähti koko nahka. H: Mitä se teidän äiti sanoo, ku sinä kahtot sitä Simpsonia? - Ei paljo mittään. H: Saatko sinä kahtoa sitä Simpsonia? - Saan. Se on navetasa. H: Niin äiti ei tiää ollenkaan, että sinä kahtot sitä? - Niin. Iskä aina tulee sillon, kun me kahtotaan sitä. H: No. Mitä se iskä sanoo? - Ei paljo mittään. H: Sanotko sinä sille iskälle, että sua vähän pelotti? Joo. H: No, mitä se sano? - Mee sohvan taakse piiloon. H: Niinkö se sano, että mee sohvan taakse piiloon? - Niin, tai peiton alle. H: Ootko sinä joskus mennyt? - Oon. H: Millon sinä oot mennyt peiton alle? - Sillon kun näky yks salapoliisiohjelma. H: Oliko se vähä aikuisten ohjelma se salapoliisiohjelma? - Joo, siinä oli yks ihan semmonen pöhölä, joka ryyppää kalijaa, niin se oli varastanu niitten koiran, niin ja kostoksi söi sen. H: Oliko ne vanhemmat sillonki navetasa? - Joo. (poika, 6v.)

Televisiopelot 8-vuotiaana. Lasten kehittyessä ja kasvaessa 6 -vuotiaista esikoululaisista 8 -vuotiaiksi koululaisiksi televisioipelot olivat hieman muuttaneet muotoaan. Kukaan ei maininnut pelottavana mitään lastenohjelmia. Sen sijaan aikuisille tarkoitettuja

ohjelmia lapset olivat katselleet enemmän kuin 6 -vuotiaina. Myös uutisista koettuja pelottavia asioita mainittiin nyt useammin. Mielikuvitusrikkaus näkyi edelleen 8 -vuotiaan lapsen ajattelussa. Koska ajattelu on vieläkin suhteellisen konkreettista, asioiden uskotaan tapahtuvan niin kuin ne televisiossa esitetään. Tästä esimerkkinä erään lapsen pelkoja:

H: Onko sinulla asioita, jotka pelottaa sinua hirveästi? - Semmonen, ko mää kerran kahtoin semmosta yhtä ohjelmaa, niin siinä ohjelmasa yks mies muuttu muurahaiseksi, niin mää hirviästi pelekäsin. Ja mää en saanu unta. H: Niin, jos vaikka sinäkin muuttuisit muurahaiseksi? - Niin. H: Oliko se lasten ohjelma vai aikuisten ohjelma? - Aikuisten ohjelma. (poika, 8v.)

Aikuisten elokuvat näyttävät antavan paljon pelon kokemuksia lapsille. Lapsilta kiellettyjä raakoja elokuvia katsotaan jonkin verran. Osa lapsista katseli niitä, vaikka ne tuntuivatkin pelottavilta. Kahden lapsen kuvaukset pelottavasta elokuvasta tuovat lapsen tietoisuuteen asioita, joita heidän ei vielä 8-vuotiaina tarvitsisi nähdä:

H: Tuleeko tv:stä pelottavia ohjelmia? - Varustamo. H: Mikä siinä on pelottavaa? - Ko yks mies aiko tappaa yhen naisen ja sitte tuo Trait Tronneri. H: Onko se joku lasten ohjelma? - Ei, se näkyy illalla, se näky eilen. H: Minkälainen ohjelma se on - No, ko yks nainen teki itsemurhan, yks mummu. H: Tuleeko se myöhään? - No, joskus puoli yheksältä, yheksältä. (tyttö, 8v.)

- James Bondia ja kaikennäkösiä. Siinä on pelottavaa se ko ne ampuu toisiaan ja kaikkia muuta. Ko ne kuolee ne ihmiset. Joskus mää kahton myöhäsiä ohjelmia, mutta en ussein. On näkyny pelottavia ohjelmia, mutta mää en vaan muista niitten nimiä. Siinä on tapahtunu semmosta ko on hirtetty ja sitte pujotettu vetehen, semmonen, en mää muista muuta. (poika, 8v.)

Vaikka osa lapsista sai katsella pelottavia ohjelmia melko paljon, tätä ei tapahtunut kaikkien lasten kohdalla. Muutamat lapset osasivat myös itse valikoida pois sellaiset ohjelmat, jotka pelottivat:

H: Katsotko paljon TV:tä? - No, joskus, ko näkyy jotaki hyviä ohjelmia, niin kyllä mää sitte. H: Näkyyko mitään pelottavaa ohjelmaa? - No, joskus ja niitä mää en halua kahtua. H: Ootko katsonut pelottavia ohjelmia, jotka sinua pelottaa? - No, ehkä joskus, pikkusen ja sitte mää

en enää halua ja kyllästyy aina. H: Mitä pahoja ohjelmia, jota et halua katsoa? - No, jotaki vaikka elokuvia, jos isä ja äiti kahtoo, mutta niitä mä en halua kahtua. (tyttö, 8v.)

Uutiset tuovat lapsen maailmaan todellisuuksia kaukaa muista maanosista. Kokemusmaailma kasvaa, mutta joitakin lapsia realistiset kuvaukset maailman köyhyydestä ja kaaoksesta hirvittää. Uutiset tuovat lasten sanavarastoon myös uusia ulottuvuuksia, kuten pakolaiset, ihmisenraadot, sodat jne., joita 6-vuotiaiden kuvauksissa ei vielä ilmennyt. Ajatusmaailman ja tiedonhalun laajentumista kuvaa myöskin se, että uutiset ovat alkaneet kiinnostaa monia lapsia. Erään pojan kuvaus uutisista koetusta pelottavista kokemuksista on seuraava:

- No, on mulla sitä pelottanu ko mä oon nähäny semmosia, jos näkkee vaikka ihmisenraatoja niin voi vaikka alakaa pelottaa. Niitä voi nähä jos kattoo vaikka uutisia, niin voi nähä. Niin sitte, mä oon kahtonu poliisitv:täkin joskus, niin sieläki on semmosia.

-Uutisissa on vielä se pelottavaa, ko niissä näytetään pakolaisia. Sielä näytettiin ja niitä luurankoja jottain. Se tuntu pahalta. Tuntu siltä, etten mä haluais asua tuola, jos mä oisin sielä. (poika 8v.)

Hirviöt, aikuisten elokuvat, joissa ammutaan ihmisiä kuoliaaksi, aseet, tappaminen, sota ja tappajahait tulivat 8-vuotiaiden lasten tietoisuuteen television välityksellä. Lapsia ne pelottivat. Vaikka osa lapsista jo 6-vuotiaana katseli aikuisten jännityselokuvia, erilaiset lastenohjelmat olivat kuitenkin etusijalla. 8-vuotiailla aikuisten jännityselokuvien, James Bondin ja uutisten katselu lisääntyi tuoden uusia pelkoulottuvuuksia. Osa lapsista katseli televisiota ja videoita 8-vuotiaana lähes rajoituksetta ja ilman aikuisen läsnäoloa. Osalle lapsista taas selitettiin esim. uutisten tapahtumia. Tämä auttoi selvästi erilaisten asioiden käsittelyä lapsen mielessä.

Lapset ovat keskenään erilaisia ja he kokevat maailmanyksilöllisesti. Osa lapsista eläytyy todellisiin tapahtumiin tunteella muutamien ollessa realistisempia. Osa lapsista havainnoi todellisuutta tarkasti ja pohtii pitkään maailman tilannetta kuten tutkimukseni ihmisraatoja ja luurankoja kuvannut poika. Toiset taas näkevät pienen pelottavan yksityiskohdan. Televisio on osa lapsen nykyistä elämää ja sen rinnalle ovat tulleet myös erilaiset tietokonepelit, joiden vaikutusta voidaan vasta arvailla. Televisio tuo uusia asioita lapsen tietoisuuteen ja näin kasvattaa lapsen realistista tietomäärää.

Televisio opettaa. Samalla se tuo lapsen maailmaan lisää uusia opittuja epärealistisia pelonaiheita kuten tappajahait, hirviöt, robotit, ihmisen muuttumisen muurahaiseksi jne, jotka ovat lisääntyvien jännityselokuvien ja kauhuelokuvien luomia mielikuvitusasioita. Näitä 6 - 8-vuotiaat lapset eivät vielä osaa erottaa todellisuudesta.

5.9 Sosiaaliset pelot

Lapsi elää elämäänsä kokonaisvaltaisesti. Hän on myös kiinteästi sidoksissa siihen yhteisöön, jossa elää. Lapselle tärkeimpiä henkilöitä ovat vanhemmat. Mitä pienempi lapsi on, sitä tärkeimpiä he ovat. Lasten varttuessa myös kaveripiirin merkitys alkaa kasvaa. Kouluiässä kaveripiirin osuus alkaa saada uusia, laajempia sosiaalistavia merkityksiä. Mukaan tulevat myös kiusaaminen, arvostelun pelko, hyväksytyksi tuleminen ja erilaisten sosiaalisten tilanteiden pelot. Lapsen kasvaessa koululaiseksi erilaisten vieraiden ihmisten, rosvojen ja ryöstäjien pelot liittyvät yhä enemmän ympäröivään yhteiskuntaan. Realistisemman ajattelun myötä lapset havainnoivat ympäristöään tehokkaammin ja samalla huomaavat sen todelliset uhat ja vaarat.

Sosiaaliset pelot liittyvät aina toisiin ihmisiin. Ne voivat olla pelkoja vanhempien käyttäytymisestä, toisten lasten kiusaamisen pelkoja, pelkoja yksinjäädästä. Ne voivat olla myös pelkoja suorittaa jokin asia muiden nähden, opettajan pelkoa tai olemista jossakin tilanteessa toisten ihmisten kanssa. Iän lisääntyessä lapsi suuntautuu kodin sijaan yhä enemmän ympäröivään maailmaan ja sen sosiaaliseen todellisuuteen. Tällöin lapsi joutuu kohtaamaan tuttujen ja turvallisten ihmisten sijaan erilaisia vieraita, pelottaviakin ihmisiä. Toskalan (1997) mukaan sosiaalisten pelkojen luonne on muuttunut 1990-luvulla kulttuurin muutosten myötä. Tämä johtuu siitä, että elinympäristö haastaa yhä enemmän ja aikaisemmassa vaiheessa sosiaaliseen suorittamiseen. Samalla koko yhteiskunta on muuttunut epämääräisemmäksi, levottomammaksi ja turvottomammaksi, jolloin lapsi kohtaa yhä useammin sosiaalisen todellisuuden raaempina ja vaativampana kuin aikaisemmin.

Läheisiin aikuisiin liittyvät pelot 6-vuotiaana. Läheisten aikuisten, vanhempien käyttäytyminen ei pelottanut lapsia kovasti, sillä ainoastaan yksi tyttö ilmoitti pelkäävänsä sitä paljon. Pojista suurin osa oli sitä mieltä, etteivät vanhemmat toimi niin,

että heitä täytyisi missään tilanteessa pelätä. Jonkin verran pelkääjiä olivat erityisesti tytöt:

- Tuo on varmaan särkeny jonku semmosen arvokkaan muiston, jonka se on saanu joltaki tai pappi taikka mummu ois kuollu, niin ne ois saanu sen muistoksi. Jos se oli joku semmonen vaikka enkeli. Niin pelottas vähä ko tuo ottaa tuota käjestä kiinni. (tyttö, 6v.)

Tytötkään eivät osanneet mainita juuri tilanteita, joissa vanhemmat olisivat pelottaneet. Tyypillisimpiä mainintoja olivat esimerkit, joissa isä vei lapsen kamariin, kun jotain pahempaa oli sattunut. Vain yhden lapsen mielestä hieman pelottavaa oli, kun jotain sattuu ja isä tukistaa tai vanhemmat riitelevät.

Läheisiin aikuisiin liittyvät pelot 8-vuotiaana. Vanhempiin liittyvät rangaistuksen pelot lisääntyivät hieman 8-vuotiaana. Pelot olivat liittyneinä usein vanhempien suuttumukseen sääntöjen rikkomuksista. Jälleen tytöt pelkäsivät vanhempien rangaistusta vääristä teoista enemmän kuin pojat. Verrattuna kuusivuotiaisiin, yhtä lukuun ottamatta, lapset ilmoittivat pelkäävänsä rankaisua jonkin verran, joskin paljon pelkääjiä oli ainoastaan kaksi. Vanhempien pelko liittyi aina johonkin lapsen tekoon, josta oli odotettavissa rangaistus:

- Oiskohan tuo isä ja se on vihanen sille? H: Mitähän tuo lapsi olis tehnyt? - Oisko se vaikka rikkonu jotaki, ko tuola on, onko tuo sen äiti vai.....oiskohan se äitin tavaroita rikkonu? Pelottas punanen tai musta. H: Kumpi ensin? - No, jos jotaki oikeen ilikiää tehny, niin ja sitte äiti ja isä ois kauhian vihasia, niin musta. H: Onko sulle käyny näin, että on pelottanu oikeen hirviästi? - No, ehkä joskus, ko mää oon joskus, silloin pinenä, ja mun siskoki oli vähän pienempi ja määki olin, niin mää kiusasin joskus mun siskua ja ja silloin äiti ja isä suuttu mulle. H: Sillonko pelotti aivan hirviästi? - Niin. (tyttö, 8v.)

Lapsia pelotti aina enemmän juuri se, että isä oli suuttunut. Suuttumuksen syyt liittyivät lapsen läheiseen elämänpiiriin ja sääntöihin, joista oli sovittu, ja jotka lapsi oli rikkonut. Tällaisia olivat esim. tilanteet, joissa lapsen oli käsketty pysytellä omalla pihalla, ja lapsi oli rikkonut sääntöä ja lähtenyt kaverin kanssa tai ollut kaverilla yötä eikä ollut muistanutkaan tulla ajoissa kotiin. Joskus myös silkka vahinko aiheutti vanhempien suuttumuksen.

Koulu toi lapselle uusia pelon kohteita uusine ympäristöineen ja kavereineen. Kuitenkaan erityisesti opettaja ei juurikaan pelottanut lapsia, sillä vain kahta tyttöä pelotti vähän, kun opettaja oli joutunut huutamaan läksyjen jäädessä joltakin lapselta tekemättä. Yleisimmät mielipiteet opettajasta olivat, että hän oli aina mukava tai ihan kiva eikä opettajaa osattu moittia mistään, kuten eräs lapsi asian ilmaisi.

Toisiin lapsiin liittyvät pelot 6-vuotiaana. Toisten lasten toimintaan liittyvät pelot olivat hiukan yleisempiä kuin läheisten aikuisten käyttäytymiseen liittyvät pelot. Kolmasosa lapsista kertoi pelkäävänsä jonkin verran kavereiden kiusaamista. Kiusaajana olivat joko oma isovelji tai suuremmat pojat, kuten erään tytön esimerkki osoittaa:

H: Onko sulla semmosia kavereita, jotka on sua kiusannu? - No, yks naapurin poika. H: Pelottaako sua, ko se kiusaa? - Pelottaa, ko se justiin niin sai uuden pyörän, niin ko mä olin menosa sukulaisille sinne, niin se sano, että mä oisin ajanu sun päälle. Niin nyt mä ruukaan mennä aina kävelyllä. (tyttö, 6v.)

Kiusaamista ei esiintynyt kuitenkaan runsaasti, sillä useimpien lasten mielestä heillä oli mukavia kavereita paljon, eikä pelottavia kiusaajia yhtään. Sekä tytöt että pojat raportoivat kiusaamista olevan suhteessa yhtä paljon. Huomioitavaa oli, että kiusaajat olivat aina poikia.

Toisiin lapsiin liittyvät pelot 8-vuotiaana. Lasten kokemukset kavereista liikkuiivat 8-vuotiaana hyvin paljon koulun asioissa. Vaikka kavereiden tekemisistä ja sanomisista moni kokikin tulleen murheelliseksi, lapset eivät olleet kokeneet juuri tulleen itse kiusatuksi koulussa. Ainoastaan yksi poika ilmoitti, että häntä on koulussa kiusattu ja se pelotti jonkin verran. Seuraavassa pojan kertomus asiasta:

H: Onko täällä koulussa ollut tämmöstä kiusaamista? - On joskus. H: Onko sua kiusattu? - On joskus. - Toiset aina joskus haukkuu ja kiusaa. H: Onko ne noita yläluokan lapsia vai oman luokan lapsia? - Yläluokan. H: Mitä ne on tehny, miten ne kiusaavat, muutako haukkuvat? - Ne tulee joskus kimppuun ja... H: Ketä siellä semmosia lapsia on? - En mä muista. H: Mutta ne on kuitenkin isompia? - Niin. (poika, 8v.)

Koulussa oli sen sijaan kyllä nähty lapsia, jotka kiusasivat muita. Tällaiset lapset

pelottivat yleisesti hiukan. Kaksi tyttöä pelkäsi kovasti itseensä kohdistuvaa kiusaamista, vaikka sitä ei ollut todellisuudessa sattunutkaan. Kiusaajina olivat yleensä pojat, joiden oli nähty vetävän pipoja toisten päästä tai haukkuvan muita. Vaikka tilanteet eivät kaikilta osin koskettaneetkaan itseä, jotakin lasta pelotti se, että heitä alettaisiin haukkua tai isommat pojat alkaisivat kiusata jostakin syystä. Haukkuminen näytti olevankin yleisempi lasten käyttämä tapa kiusata toisia kuin varsinainen lyöminen:

H: Onko semmosia lapsia, jotka ei oo mukavia? - On. H: Mitä ne silloin tekee? - No, en mä o oikeen tiiä, ne haukkuu. H: Haukkuu, miten? - Että mä oon pikku pätkä. H: Missä niitä semmosia lapsia on? - Koulussa. H: Pelottaako sinua? - Joo. H: Mikä siinä pelottaa? - En mä o tiiä, ei mua niin palijo pelota. (tyttö, 8v.)

H: Mikä sai sinut viimeksi pahalle mielelle tai surulliseksi? - Että mulla oli vähän selekäpuolelta likanen takki ja sitte toiset haukkuu siksi. H: Niinkö sinulta oli takki sotkeutunu? - Niin, selekäpuolelta. Mää en nähäny sitä yhtään ko mä ootin takkia, niin mä en nähäny yhtään. H: Entäs olenko nähnyt sellaisia lapsia, jotka eivät ole mukavia? - Oon. H: Mitä ne on tehneet silloin? - No, ne ei kahto etteensä, ne juoksee päälle ja moittii ihan tyhjästä. H: Töniikö ja pukkiiko ne? - No, ne jotkut juoksee päälle, niin ko ei ois nähänykään. H: Onko ne omanluokkalaisia vai isompia? - Isompia. H: Onko ne kiusannu sitte, että ne on tullu pukkiin? - Ei ne kiusannu oo, mutta ne on tullu pukkiin. Niin ja sitte ku ne pella jalakapalluaki, niin ne ei ollenkaan huomaa, ne ei ota toisia huomioon. Ne potkii toisten päähän ja yrittää vaan maalia saaha. H: Niin, ne ei aattele, että toinen on siinä alla? - Niin. (poika, 8v.)

Paitsi koulussa, kiusaamista lasten mielestä oli tapahtunut jonkin verran kotona, jossa kiusaajina olivat olleet isommat veljet. Erityisesti tytöt mainitsivat isoveljiensä kiusaavan huutamalla, säikyttelemällä tai lyömällä. Tapaukset vaikuttivat kuitenkin tavallisilta perheessä tapahtuvilta sisaruskiistoilta, joita jokaisessa perheessä yleensä tulee eteen jossakin vaiheessa lasten kasvua.

Hyväksytyksi tulemista kaivataan sekä kotona että kaveripiirissä. Erityisesti kouluikäiselle kaveripiirin merkitys on tärkeä. 8-vuotiaista koululaisista kukaan ei ollut kokenut itseään koulussa yksinäiseksi. Suurinta osaa lapsista kuitenkin pelotti jonkin verran, jos tällainen tilanne tulisi eteen. Kaiken kaikkiaan lapset olivat kuitenkin kokeneet saavansa kavereita ja tulevansa kaveripiirissä hyväksytyiksi.

Sosiaalisten tilanteiden pelot 8-vuotiaana. Sosiaalisten tilanteiden pelkoa pidetään ahdistuneisuushäiriöistä yleisimpänä. Se on huomattava ja jatkuva pelko yhtä tai useampaa sellaista sosiaalista tai suoritusilannetta kohtaan, jossa henkilö joutuu tekemisiin vieraiden ihmisten kanssa tai mahdollisesti toisen tarkkailun kohteeksi. Lapsi voi pelätä joutuvansa käyttäytymisensä takia nöyryytetyksi tai noloon tilanteeseen. Lapsi voi tällöin esim. vetäytyä muiden seurasta, hän pelkää vastata tunnilla tai pelkää pitää luokan edessä esitelmän. (DSM IV 1997, 118.)

Ihminen joutuu erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin koko elämänsä ajan. Yhteiskunnan monimutkaistuessa sosiaalisten tilanteiden merkitys kasvaa. Lapsella erilaiset sosiaaliset tilanteet korostuvat erityisesti koulussa, jossa erilaisia sosiaalisten tilanteiden pelkoja ovat koulussa esiintyminen, itsensä nolaaminen, huonommuuden paljastaminen, vastaaminen tunnilla ja väärin vastaaminen.

Omassa tutkimuksessani puolet lapsista ei pelännyt lainkaan luokan edessä esiintymistä. Tässä ryhmässä olivat mukana kaikki pojat. Loput lapsista pelkäsivät taululle menemistä jonkin verran. Pelkojen syynä oli yleisemmin se, että toiset nauraisivat jos ei osaa. Jotakin lasta pelotti myös, että tehtävä olisi liian vaikea tai epäonnistuisi, kuten seuraavassa esimerkissä:

- Oiskohan tuo poika taululla ja aikoo esittää jotakin yksin? No, on taululle aika hauska tehdä, mutta ehkä pikkusen vois pelottaa. Mutta jos joutuis vaikka jonku runon esittään ja sitä ei sitte muistaiskaan. Ehkä vois sitte tämänki verran (musta). H: Yleensäkö, kun menee taululle, niin pelottaa punasen verran? - Niin. Tai joskus ei yhtään. H: Mikä siinä pelottas, jos vaikka unohtas jotain? - No vaikka että opettaja suuttuu pikkusen. H: Suuttuuko se opettaja silti oikeasti? - No ei. H: Se vain pelottaa, että jos se vaikka suuttuu? - Niin. (tyttö, 8v.)

Yleisimmin lapset kuitenkin kokivat taululle menon positiivisena kokemuksena. Muut kouluun liittyvät tilanteet eivät pelottaneet ketään lasta kovasti. Lähes kaikki tytöt mainitsivat kuitenkin hiukan pelkäävänsä, mikäli jotkin kokeet olisivat vaikeat, eivätkä he osaisi mitään. Kolmasosaa huoletti myös, mikäli läksyt jäisivät tekemättä, jolloin voisi joutua jäämään pitkäksikin aikaa niitä kouluun tekemään tai opettaja suuttuisi. Vaikka tällaisia tilanteita ei juuri kenellekään ollut sattunutkaan, pelottivat ne hieman.

Yksittäisiä vähäisiä pelkoja oli vaikeista tehtävistä tai viitatessa väärin vastaamisesta ja näin toisten naurunalaiseksi joutumisesta. Kouluruokailu mainittiin kaksi kertaa. Mainitsijoina olivat tytöt, joita pelotti vähän erityisesti se, että syödessä tulee huono olo:

- No, joskus ko mä en tykkää jostakin ruuasta ja sitte tulee vähän huono olo, tai ei pysty syömään. Pelottaa ehkä vähän, jos tulee huono olo, että pittää yrittää syöjä kaikki. Mutta jos ei saata syöjä, niin sitte saa viejä pois. Voi käyvä kyssyyn opettajalta, että sanua, että jos tulee huono olo, niin se sannoo sitte, ettei tarte syyä. (tyttö, 8v.)

Lapset näyttivät kokonaisuudessaan viihtyvän koulussa, eikä suuria pelkoja ollut havaittavissa missään tilanteessa. Kun lasten sosiaalisia pelkoja on muutoin tutkittu koulussa, ne näyttivät lisääntyvän iän myötä. Tutkittaessa 7 - 12-vuotiaita lapsia, luokan edessä esiintymisen pelko väheni 9 - 10-vuotiailla, mutta kasvoi jälleen 11 - 12-vuotiailla koululaisilla. Esiintymistä luokan edessä pelkäsivät joka ryhmässä tytöt enemmän kuin pojat. (Lepola, Koponen, Leinonen, Joukoma, Isohanni & Hakola 1998, 66-67; Lahikainen ym. 1995, 184.) Omassa tutkimuksessani tytöt osoittivat myös enemmän pelkoja esiintymistä kohtaan kuin pojat, joskin pelot olivat vähäisiä.

Vieraiden ihmisten, rosvojen pelko 6-vuotiaana. Lahikaisen ym. (1991 ja 1995) tutkimusten mukaan 6-vuotiaat lapset toivat esille jonkin verran erilaisiin vieraisiin ihmisiin kohdistuvia pelkoja. Usein kyse oli uhkaavalla tai poikkeavalla tavalla käyttäytyvistä ihmisistä, kuten humalaisista, varkaista, ryöstäjistä tai raiskaajista. Heidän tutkimuksissaan vieraiden ihmisten tai roistojen pelko ei kuitenkaan noussut esille niin voimakkaana kuin omassa tutkimuksessani.

Tutkimukseni mukaan rosvot ja ryöstäjät pelottivat lapsia yhtä paljon kuin erilaiset eläimet, ukkonen, yksinolo, eksyminen tai pimeä sekä lähes yhtä paljon kuin aaveet. Rosvot ja ryöstäjät olivat näin lapsille hyvin pelottavia asioita. Pojat pelkäsivät rosvoja suhteessa hieman enemmän kuin tytöt. Muista vieraiden ihmisten peloista mainittiin kerran humalaiset, epämääräisesti käyttäytyvät sekä sellaiset aikuiset, jotka eivät pidä lapsista. Usein lapsen peloissa oli mukana aimo annos mielikuvitusta, kuten tytön kertomus osoittaa:

- Pelottaa, että tulee rosvoja sisälle ja vie äitin kultakellon ja sormukset. (tyttö, 6v.)

Rosvot yhdistettiin usein pyssyihin ja ampumiseen, jota oli ilmeisesti seurattu TV:n välityksellä. Rosvojen pelättiin tekevän lapsille pahaa, ampuvan ihmisiä tai tulevan sisälle varastamaan. Rosvot yhdistettiin myös pahoihin ihmisiin, joilla yleensä oli aseet sekä ruma ulkonäkö:

- Pelottaa kauhiasti. No, jos se yhtäkkiä niin vaan tulis jostaki nurkan takkaa ja mää oisin ihan yksin, niin mää säikähtäsin ainaki sitä.
(tyttö, 6v.)

Vieraiden ihmisten, rosvojen pelko 8-vuotiaana. Lasten kasvaessa ja kehittyessä 8-vuotiaiksi, rosvot ja ryöstäjät olivat kohonneet kaikkein pelottavimmaksi asiaksi erilaisten eläinpelkojen rinnalla. Erityisesti tytöt olivat alkaneet pelätä rosvoja paljon. Ne yhdistettiin edelleenkin pyssyihin, ampumiseen, ryöstelyyn, tappamiseen, varasteluun ja jopa raiskauksiin. Monen lapsen mielessä oli kuva siitä, miten rosvot voisivat tulla lapsen kotiin ja varastella tai ryöstää. Myös ihmisten ampuminen tuntui pelottavalta. Vaikka erään tytön mielestä omalla paikkakunnalla ei oletettukaan olevan kovinkaan paljon roistoja, osa lapsista oli saanut pelkoihin vaikutteita televisiosta. Omien elämäkokemusten lisääntyessä ulkomaailmalta tulevat erilaiset kuvaukset ryöstöistä ja murrosta jopa omaan läheiseen kauppaliikkeeseen aiheuttivat turvattomuutta.

Kuusivuotiaat lapset kertoivat pelkäävänsä rosvoja usein ruman ulkonäön, pyssyjen ja ampumisen vuoksi. Kahdeksanvuotiaat lapset pelkäsivät rosvoja osittain samasta syystä, joskin rosvojen oletettu ruma ulkonäkö ei enää puhuttanut lapsia. Heille oli näin kehittynyt laajempi kuva siitä, että rosvot voivatkin olla ketä hyvänsä ulkonäöstä riippumatta. Vaikka ihmisten ampuminen ja ryöstely miellettiinkin rosvojen pääasialliseksi toiminnaksi, jopa raiskaukset nousivat nyt esiin. Tämä kuvaa todellisuutta, jossa nykyajan lapset elävät. Sitä leimaavat väkivalta, turvattomuus ja arkirealismi, raaka naturalismi, johon lapset vedetään mukaan jo ennen kouluikää. Aikuisen todellisuus tuodaan nyt entistä aikaisemmin lasten tietoisuuteen, jossa mielikuvitus pääsee muokkaamaan sitä omaan muotoonsa. Näin ympäristö vaikuttaa haitallisesti myös normaaleihin kehityksellisiin pelkoihin. Seuraava kertomus kuvaa usean lapsen pelkoja, josta näkyy voimakkaana pelko siitä, että joku tulee kotiin ja tekee pahaa tai ryöstää:

H: Miten paljon sua rosvot pelottais? - Ko ei täällä varmaan oo niitä kovin paljo, niin punanen tai musta. H: Mikä niissä olis pelottavaa? - No, että ne vaikka tullee ryöstään. H: Mitä ne vois ryöstää? - Vaikka koruja tai rahhaa tai jotaki. Mun kaveriki on kertonu joskus, ko se on sanonu, että se on nähäny joskus pahhaa unta, että se on meillä vaikka kyläsä ja meille tullee sitte rosvoja. (tyttö, 8v.)

Rosvojen ja ryöstäjien pelkojen lisäksi eräät lapset mainitsivat pelkäävänsä puliukkoja, juoppoja, mustalaisia sekä punkkareita. Erään tytön käsitys puliukoista oli seuraava:

- Jos mää oisin vaikka tuo lapsi ja mää jäisin yksin, niin se mua pelottas. H: Mikä siinä pelottas? - Että joku tullee. H: Kuka? - Puliukko. H: Mikä niissä on pelottavaa? - Että ne voi ampua. H: Ootko sinä nähnyt koskaan puliukoilla pyssyjä? - En, mutta ne on maannu tien vieresä. H: Sekö on pelottavaa? - Joo. - H: Mikä siinä on pelottaa? - Että ne tullee päälle, voi tehä jotaki.... H: Ootko joutunu olemaan yksin? - Joo, sillonko mun kaveri lähti meiltä ja äiti ja isä oli töissä. H: Oliko sillon jo ilta? - Ei, päivä. H: Mikä siinä tilanteessa pelotti? - Että sinne tullee joku juoppo pimputtelleen. H: Onko teillä käynyt joskus niin? - Ei. (tyttö, 8v.)

Usein erilaisten vieraiden ihmisten pelko näytti olevan yhteydessä siihen, että lapsi oli yksin kotona. Tällöin turvattomuus lisääntyi ja mielikuvitus alkoi keksiä kaikenlaisia asioita siitä, kuinka joku voisi tulla ja tehdä pahaa. Myös televisiolla on oletettavasti suuri osuus pelkojen ruokkimiselle. Yleisen turvattomuuden ja levottomuuden lisääntyessä yhteiskunnassa rosvojen ja ryöstäjien pelon kasvu voi nyky-yhteiskunnassa säilyä yhä pidempään ja aiheuttaa entistä suurempia pelkoja kehittyvälle lapselle. Kehityksen rinnalle on tullut opittu todellisuus, joka ruokkii lapsen fantasiamaailmaa ja samalla pelkoja.

Möröt ja kummitukset erilaisina mielikuvitusolentoina pelottivat lapsia 6-vuotiaina eniten. Ne olivat liittyneinä usein yksinoloon ja pimeään. Myös rosvot ja ryöstäjät pelottivat lapsia kovasti ukkosen ja erilaisten eläinten, kuten hämähäkkien lisäksi. Lasten kasvaessa hämähäkkien pelko muuttui käärmeiden, suurien koirien ja karhujen pelkoon. Rosvot ja ryöstäjät nousivat pelottavimmiksi asioiksi ja erityisesti tytöt pelkäsivät eroa vanhemmista. Sen sijaan ukkosenpelko heikkeni. Pelot kasvoivat myös iän lisääntyessä ja ajattelukyvyn ja kokemusten karttuessa. Iän karttuessa myös vihaiset vanhemmat pelottivat lapsia enemmän, samoin lääkärisäkäynti. Poikien pelot näyttivät

kahdeksanvuotiaina juontavan juurensa erityisesti televisiosta, videoista ja tietokonepeleistä. Tyttöjen voimakkaimmat pelot liittyivät rosvoihin ja muihin vieraisiin ihmisiin, jotka voisivat tulla kotiin ja ryöstää tai tehdä muuten pahaa. Koulupelot eivät näytelleet suurtakaan osaa lasten elämässä 8-vuotiaina. Osa peloista oli selvästi opittuja osa liittyi lapsen kehitykseen. Suurimmaksi osaksi pelot olivat kuitenkin liittyneinä koko lapsen senhetkiseen elämänpiiriin.

Pelkojen konteksti sisältää aina kehityksen. Tämä näkyy omassa tutkimuksessani siinä tavassa, jolla samat lapset arvioivat omia pelkojaan ja kehitystään 6 - 8-vuotiaiksi myöhemmin 9-vuotiaina. Lasten mukaan osa peloista oli vähentynyt sen vuoksi, että lapsi koki kasvaneensa suuremmaksi ja näin voittaneensa kasvun myötä pelkonsa. Lapset kuvaavat myös selvästi miten ajattelukyky on kehittynyt ja ymmärrys asioista on lisääntynyt tiedon myötä ja näin pelot ovat päässeet joko vähenemään tai kasvamaan. Myös erilaiset kokemukset ja elämäntapahtumat ovat tuoneet pelkoihin oman lisänsä. Kun lapset arvioivat itse 9-vuotiaina syytä erityisesti läheisten aikuisten käyttäytymisen pelon lisääntymiseen 8-vuotiaana, syyt olivat paljolti seuraavanlaisia:

-Ko varmaanki niin pienempänä vanhemmat ei varmaan kovasti ko mää oon ollu vielä pieni, mutta sitte ko mää oon isompi, niin ne voi vähä olla ankarampiaki. (tyttö,9v.)

Seuraava esimerkki osoittaa, miten lapsen ajattelu on kehittynyt vuosien myötä ja lapsi on oppinut analysoimaan omia pelkojaan:

H: Sinulla oli ukkosenpelko vähentynyt, kun kasvoit 8-vuotiaaksi, mistä arvelet sen johtuneen? - Ko mää luulin, että jos mejän talo syttyy tulleen tai jottain tai minnuun iskee salama tai sitä ääntä mää varmaan pelekäsin. Ja sillenko mejän äiti ja isä, meni, mihin ne menikään, mun serkku, se tuli meille ammaks, niin sillon tuli ukkonen ja se oli kesä. Mää varmaan säikähin ko sillon tuli salamoita, että jos niihin iskee, mejän äitiin ja issään salama, ko ne ei ollu täälä meillä kotona. (tyttö 9v.)

Myös kokemukset toivat oman lisänsä pelkojen muuttumiselle iän myötä. Näin eräs lapsi arvioi kehitystä siitä, miksi lääkäripelot olivat lisääntyneet 8-vuotiaina:

H: Lääkäriin menon pelko lisääntynyt, pistäminen ruvennyt 8-vuotiaana pelottaan enemmän, mistähän se johtuu? - Jos mää menin äitin työpaikal-

le käymään, niin melekään aina mua pistettiin sormesta, niin se on ruvennu pelottaan. Vaikka mää oon pienenä hirveenä aina halunnu, niin siitä mua on ruvennu pelottaan se. (tyttö, 9v.)

Eron pelko vanhemmista, erityisesti tytöillä oli kasvanut voimakkaasti lapsen kehittyessä 6-vuotiaasta 8-vuotiaaksi. Syytä oman pelkonsa kasvuun iän myötä pohtii seuraavassa eräs tyttö:

H: Sinua ei oo pelottanut pienenä, kun isä ja äiti on lähteny, mutta sitte hirveästi 8-vuotiaana. - Kyllä se, jos vanhemmat lähtee pois, niin sitte pelottaa. H: Mitenkähän sinä et pienenä oo tämmöstä tilannetta pelännyt? - Ko mää en oo ehkä ymmärtäny sitä, että ne ei sitte tuukkaan takasi. H: Sinä oot nyt ruvennu paremmin ymmärtämään, että jos ne ei vaikka tuliskaan takasi?. -Niin. H: Ja olisko siinä semmonenkin, että pienempänä et ole joutunut olemaan niin paljon yksin? - Joo, aina ko mää tuun koulusta, niin mää oon yksin. H: Pelottaako? - Kyllä se vähäsen. (tyttö, 9v.)

Pelkojen syntymiseen vaikuttaa koko lapsen persoonallisuus, joka määrää yksilölle luonteenomaista käyttäytymistä ja ajattelua. Pohtiessaan pelkojensa kehitystä, lasten välillä oli myös yksilöllisiä eroja. Osa lapsista analysoi pelkojaan hyvin sujuvasti osataas ei osannut pohtia niitä juuri ollenkaan. Lasten iällä oli tähän myös tärkeä merkitys. Mitä vanhemmiksi lapset kasvoivat, sitä lyhytsanaisemmaksi osa lapsista tuli. Tämä oli nähtävissä erityisesti poikien kohdalla. 9-vuotiaana moni lapsi totesi pelkojensa muuttumisen kahdessa vuodessa johtuvan omasta kasvusta iän myötä. Kasvun myötä myös ymmärrys erilaisista asioista oli lisääntynyt. Samalla aikuisten vaatimukset olivat kasvaneeet.

6 LASTEN YKSILÖLLISIÄ PELKOPROFILEJA

Persoonallisuutta käytetään viittaamaan siihen, millä tavalla ihmiset eroavat toisistaan. Persoonallisuuden käsite viittaa sekä yksilöllisiin eroihin, mutta myöskin siihen, millä tavalla ihmiset ovat samanlaisia. (Pulkkinen 1995, 297.) Näin ihmisen tavassa olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa on sellaisia pysyviä yksilöllisiä eroja, joiden on tutkittu merkitsevällä tavalla heijastavan persoonallisuutta. Perustana tälle pidetään yksilöllisiä eroja kognitiivisessa rakenteessa, jotka johtavat ihmisen valitsemaan tilanteesta tiettyjä piirteitä ja reagoimaan niihin jokaiselle henkilölle ominaisella tavalla. Jokainen kohtaa maailman eri tavalla. Jokainen ihminen on erilainen kehityksellisesti prosessoidessaan tietoa ympäristöstään. Jokaisen omat kokemukset suuntautuvat yksilöllisesti sen mukaan mistä on kiinnostunut, mutta myös persoonallisuuden, motiivien ja kykyjen mukaan. Jokainen hankkii erilaista informaatiota samastakin ympäristöstä. Osittain nämä erot johtuvat siis yksilöllisistä eroista, jotka on saatu geenien mukana, mutta myös eroista kokemuksissa, johon on vaikuttanut koko siihenastinen kehityskulku. (Wallenius 1996, 40-41; Scarr 1988, 225-226.)

Jokainen lapsi on oma yksilönsä, hänellä on oma persoonallisuutensa. Hänellä on omat pelkonsa ja surunsa. Jokainen lapsi myös kokee tilanteet eri tavalla. Kokemiseen vaikuttaa koko hänen siihenastinen elämänsä, ympäristönsä, jossa hän elää, hänen itsensä saamat sekä muilta opitut kokemukset. Myös perimällä on oma osuutensa asiaan. Jotkut lapset reagoivat tilanteisiin voimakkaammin, toiset taas varovaisemmin. Pelot ovat yhteydessä kaikkeen tähän ja asioiden summa. Ne ovat syntyneet siinä kontekstissa, jossa lapsi elää.

Persoonallisuus, temperamentti ja niiden myötä yksilölliset erot lapsissa ja heidän peloissaan näkyivät selvästi tutkimuksessani. Tiettyjä yhtäläisyyksiä pelkojen kohteissa oli havaittavissa. Tulokset osoittivat selvästi, että joukosta löytyi hyvin pelokkaita lapsia, jotka ilmoittivat pelkäävänsä paljon lähes kaikkea. Pelot eivät näyttäneet juuri vähenevän iän myötä. Tällaisia lapsia löytyi erityisesti tytöistä. Joukosta erottui myöskin lapsi, joka ei ilmoittanut pelkäävänsä kovasti mitään 6-vuotiaana. Pelot eivät olleet juurikaan muuttuneet lapsen kohdalla hänen kasvaessa 8-vuotiaaksi. Kaikki lapset eivät

olleet kuitenkin yhtä innokkaita kertomaan peloistaan varsinkaan 8-vuotiaina, joten tämä saattoi osaltaan vaikuttaa siihen, ettei pelkoja löytynyt. Jokaisen lapsen senhetkiset elämäntapahtumat, oman elämän vaikeus, voivat aiheuttaa tilanteen, jossa lapsella saattaa olla suurempia murheita kannettavanaan. Niiden myötä lapsi on joutunut kasvamaan elämässään nopeammin kuin toiset lapset. Tällöin pienemmät pelkokysymykset saattavat jäädä taka-alalle lapsen mieltä painavien suurten ahdistavien asioiden rinnalla. Näin mahdollisesti hyvin ahdistuneen lapset pelot ovat toisenlaisia kuin tasapainoisella lapsella, joka juttelee vapautuneesti peloistaan. Myös pieni sanavarasto lapsella voi estää häntä ilmaisemasta pelkojaan. Kehon kieli, ilmeet ja eleet sekä koko muu olemus saattavat silti kertoa peloista. Tavoitteenani oli, että lasten yksilöllisyys huomioidaan ja siten annetaan rauha mahdollisesti ahdistuneelle lapselle.

Mukana oli myös erityisen mielikuvitusrikkaita lapsia, sekä tyttöjä että poikia, joilla omien sanojensa mukaan mielikuvitus teki tepposia luoden pelkoja. Joukossa oli myös hiljaisia lapsia, joilta oli vaikea saada tietoa. Puheliat lapset taas kertoilivat itse vapaasti asioitaan. Tutkimuksessa oli selvästi havaittavissa, että lapset eivät enää 8-vuotiaina kertoneet niin vapaasti omista asioistaan kuin 6-vuotiaina. Mielikuvitusriikkaat ja realistisemmin ajattelevat lapset muodostivat erilaisia pelkoja. Pelkojen määrä näytti myös lisääntyvän iän myötä. Osittain se näytti johtuvan lasten elämänpiirin laajentumisesta koulun alkamisen takia, mutta myös abstraktimman ajattelun lisääntymisen myötä.

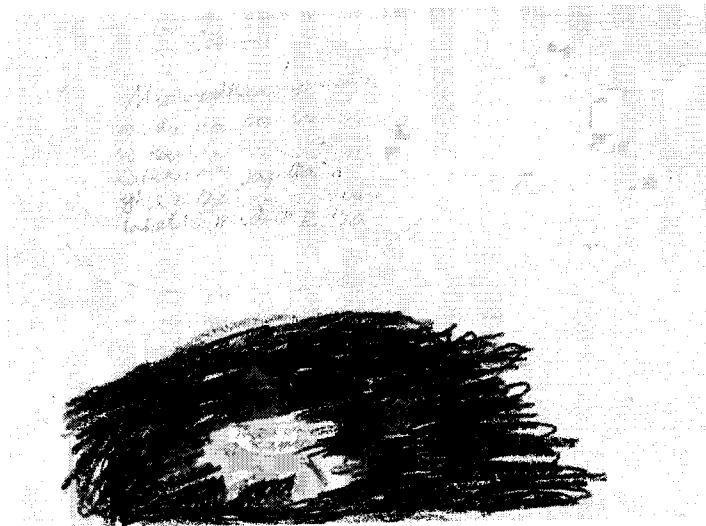
Seuraavaksi pyrin tutkimuksessani tyypittelemään lapsia. Tutkimusjoukosta erottui pitkän pohdinnan jälkeen kolme erilaista lapsityyppiä. Omaksi tyyppikseen muodostui paljon pelkoja omaava mielikuvitusrikas tyttö, jonka pelot eivät olleet muuttuneet paljon iän myötä. Tyttö edustaa samalla useampia lapsia, erityisesti tyttöjä, joiden kohdalla tilanne oli pysynyt lähes samanlaisena iän karttuessa. Toinen tapaukseni kuvaa "rosvopoikaa", jonka pelot olivat lisääntyneet kahdessa vuodessa. Poika edustaa pelkojen lisääntymisen osalta useimpia tutkimukseni lapsia. Samalla tapaus heijastaa poikien kokemusmaailmaa erilaisine rosvoineen, ryöstäjäineen ja erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa puolensa pitämisineen. Kolmas esimerkkitapaus tuo esille pelokkaan, nykyajan "televisio- ja videopojan", jonka pelot ovat aivan erityisiä muihin tutkimukseni lapsiin verrattuna.

6.1 Pelkojen paljoutta ja mielikuvitusta sekä vähäistä muutosta iän myötä

Paljon pelkoja omaava mielikuvitusrikas tyttö edustaa pelokasta lasta, erityisesti tyttöä, jolla oli paljon pelkoja. Pelon kohteet eivät myöskään muuttuneet paljon iän myötä. Vaikka pelot eivät juuri vähentyneetkään iän karttuessa, muuttivat jotkut pelot muotoaan. Tytön tapaus osoittaa selvästi sen, kuinka useat lapset katselivat 8-vuotiaana enemmän aikuisten elokuvia ja pelot lisääntyivät niiden myötä. Samalla 6-vuotiaana mielikuvitukselliset otukset ja lastenohjelmien aiheuttamat pelot saivat väistyä. Eläinpeloista 6-vuotiaana hämähäkit ja erilaiset otukset vaihtuivat 8-vuotiaana suuriin koiriin, käärmeisiin ja karhuihin. Tytön kertomus tuo esiin myös 6-vuotiaana pelottavimmat asiat, kummitukset, yksinolemisen ja pimeän. Lapsen kasvaessa 8-vuotiaaksi yksinolo liittyi yhä enemmän pelkoon siitä, että joku vieras ihminen tulisi kotiin ja tekisi tytölle pahaa. Samanlainen kehitys oli havaittavissa useimmilla 8-vuotiailla lapsilla:

H: Mitä olis semmosia asioita, jotka sinua pelottaa?- No, jos on ilta ja mää oon yksin kotona. H: Ootko sinä ollu yksin kotona, kun on ilta?
-Oon. H. Entäs, mikä muu asia sinua pelottaa?- Jos mää tuun illalla yksin kottiin, niin pimiä. (tyttö, 6v.)

Kun lapselta kysyttiin samaa asiaa kahden vuoden kuluttua, vastaus oli samantapainen, muutosta ei ollut juuri tapahtunut. Lisänä mukaan oli tullut traumaattinen, todellinen tapahtuma, jossa metsästä oli toisessa yhteydessä tullut naapurin koira ja syönyt perheen kalkkunan pihalta. Näin uhkaava eläin, koira, oli tullut kokemuksen kautta liitetyksi pimeään. Tytön 8-vuotiaana tekemä piirros ja siihen kirjoittama teksti sekä myöhempi haastattelunpätkä osoittavat, miten kokemus oli tuonut lapselle pelon suuriin koiriin:

1. Minä pelkään pimeää.
2. Siinä meidän naapurissa on iso koira. Se söi meidän kalkkunan. Ja pelkään yhtä metsää. Se on aivan lähellä meidän kotia.

H: Mitä sinä siinä mehtässä pelekäät? - Ko se on niin pimiä. H: Mitä siellä pimiässä mehtässä vois olla? - No, Rambo, se iso koira, ko se söi mejän kalakkunan. H: Mitä se iso koira sitte vois tehdä? - No purra.(8v.)

Kummitukset, möröt ja pimeä tulivat lapsen puheissa kuusivuotiaana hyvin usein esille. Ne liittyivät yleensä tilanteisiin, jolloin lapsi tunsu olevansa yksin, kuten nukkumaanmenoon tai vanhemmista erossa olemiseen. Vaikka nukkumaanmenotilanteessa sisar olikin samassa huoneessa, pimeä pelotti silti:

H: Tässä isä ja äiti lähtevät retkelle ja tuo pikkutyttö jää heille yksin vilkuttamaan, pelottaisiko sinua tämmönen yhtään? - Joo, pelottas hirveesti. H: Mikä siinä on pelottavaa?- Ko jäis yksin kotia. H: Ootko sinä ollut yksin kotona? - Oon. H: No, mikä siinä on pelottavaa? - Ko on pimiä. H: Ootko sinä pimiälläkin ollut yksin kotona? - Oon. H: Mikä siinä pimiässä pelottaa?- Että on mörköjä. (6v.)

Lapsen kasvaessa kahdeksanvuotiaaksi kummitusten pelot eivät tulleet enää niin voimakkaina esille. Tytön tapaus osoitti, kuinka kummitusten pelko alkoi lapsilla hiljalleen 8-vuotiaana vähentyä nostaen rosvojen pelon etusijalle. Mielikuvituselämä oli kuitenkin edelleen hyvin vilkasta ja aaveiden pelot olivat yhä tallella:

- Tuntuu pelottavalta ja haamu punaisen verran. H: Mikä pelottaa? Ko niillä on nuin nuo kulumakarvat ja suu auki. H: Mitä niissä on pelottavaa, kulumakarvat ja suu auki? Mitä ne vois tehdä niillä kulumakarvoilla ja suu auki? - Syyä. H: Pikkutytönkö kokonaan poskeensa? - Niin. (8v.)

Myös pimeän pelko oli säilynyt edelleen vahvana tytön kasvaessa ja kehittyessä kahdeksanvuotiaaksi. Pimeä ei loihtinut tytön mieleen enää kuitenkaan aaveita vaan erilaisia pelottavia eläimiä, jotka voisivat tehdä tytölle pahaa:

- Se tyttö on synkässä metsässä, pelottas punasen verran. Pelottas, ko se on niin synkkä. H: Synkkä, mitä se tarkoittaa?- Pimiä H: Entä muuta? Mikä pimiässä pelottas? -Että niistä puista tulee jotakin. H: Mitä? Ko, jos siinä on kolo, niin siitä voi yhtäkkiä tulla pöllö. H: Mitä ne vois tehdä? - Vaikka purasta, sieltä vois tulla lepakkoki, niin. (8v.)

Televisio oli tuonut myös omat vaikutteensa aran tytön kokemusmaailmaan. Kun mielikuvitus muokkasi television tuottamia ajatuksia, pelko oli valmis:

H: Onko sinulla jo oma huone? - Joo. H: Pelottaako siellä nukkua? - Ei.
 H: Pelottaako mennä yksin nukkuun sinne? - Joo, punasen verran, ko telekkarista näky semmonen, oliko se rapu, niin mua pelottaa, että se oli siinä telekkarin päällä, että se on mun sängyn alla. H: Mitä se rapu vois tehdä? - Purasta mun jalasta, saksasta niillä saksilla. (8v.)

Rosvot olivat monelle lapselle pelottavia asioita kuusivuotiaana. Yleensä ne yhdistettiin aseisiin ja ampumiseen. Rosvojen pelko oli tytölläkin suuri rumine ulkonäköineen ja pyssyineen. Lapsen kasvaessa 8-vuotiaaksi pelko oli säilynyt lähes samana. Rosvon pelottavan ulkonäön tilalle oli tullut lisäksi ajatus siitä, että rosvo tekisi jotakin:

- Pelottaa, että se mies ampuu, roisto niin. H: Että mies ampuu, ketä?
 - Jotakin toista miestä tai naista. Pelottaa mustan verran. H: Ootko sinä nähny rosvoja?- En, mutta tuo ilme ja tuo pyssy pelottaa. (8v.)

Yhteiskunnan todellisuus oli lyönyt leimansa myös pienen koululaisen arkeen. Erilaiset muut vieraat ihmiset, kuten puliukot ja juopot liittyivät 8-vuotiaan puheissa rosvojen ja pahojen ihmisten joukkoon. Pelot tulivat esiin silloin, kun lapsi tunsu olevansa yksin. Vanhempien lähtiessä ja lapsen jäädessä yksin, tyttö luotti siihen, että vanhemmat tulevat takaisin. Suurin huolenaihe vanhempien lähtiessä oli se, että joku voisi tulla kotiin ja tehdä jotain paha. Mielikuviutus teki näin tepposia luoden erilaisia pelkoja omasta vahingoittumisesta:

H: Ne on varmaan lähdössä reissuun ja poika jää tuonne vilikuttaan.
 - Pelottas mustan verran. Jos mää oisin vaikka tuo, niin ja mää jäisin yksin, niin se mua pelottas. H: Mikä siinä pelottas? - Että joku tulee.
 H: Kuka?- Puliukko. H: Mikä niissä on pelottavaa? - Että se voi ampuu.
 H: Ootko nähnyt koskaan puliukoilla pyssyjä?- En, mutta ne on maannu tienvieressä. H: Sekö on pelottavaa?- Joo, että ne tulee päälle ,voi tehdä jotakin. H: Ootko sinä joutunu olemaan yksin? - Joo, sillenko naapurin tyttö lähti ja äiti ja isä oli töisiä, niin ja naapurin tytön piti lähtä meiltä.
 H: Pelottiko sillon?- Joo. H: Oliko sillon jo ilta?- Ei, päivä, pelotti, että sinne tulee joku juoppo pimputtelleen. H: Onko teille käynyt joskus näin?- Ei. (8v.)

Monet lapsen pelot liittyivät paljolti pelkoon omasta vahingoittumisesta. Kuitenkaan itsensä loukkaaminen tai lääkäriissäkäynti eivät näyttäneet aiheuttavan tytöllä suuria pelkoja. Kuusivuotiaalle tytölle pelko yksin jäämisestä lääkäriin oli suurempi kuin varsinainen lääkäriin menon pelko:

H: Ootko sinä käynyt lääkärissä koskaan? - Oon. Kyllä mua pelottaa, jonku verran, että joutuu jäämään sinne yöksi. H: Lääkäriinkö, mitä siinä lääkärissä olis semmosta pelottavaa? - Jos se sanoo, että, että jäähä yksin. H: Niin, ettei saakaan tulla kotia, niin sekö pelottaa? - Niin. (6v.)

Lapsen kasvaessa kahdeksanvuotiaaksi oli erilaisten fyysisten vammojen ja loukkaantumisen peloissa tapahtunut huomattavaa kehitystä. Vaikka pelot olivat säilyneetkin saman suuruisina eli pelkoja oli edelleen jonkin verran, olivat ne muuttaneet muotoaan. Mukaan oli tullut selvä ajatus siitä, että fyysinen loukkaantuminen saattaisi aiheuttaa vakavampiakin vammoja ja jopa kuoleman:

- Pelottas jonku verran, jos verta tulis sormesta. Ko se puukolla on lyönyt, pelottaa, että se loppuu. H: Mitä sitten? - Ko ihminen voi kuolla tai tulla sairaaksi. (8v.)

- Joo se ois varmaan lääkärissä, pelottas punaisen verran. Ko mulla otettiin se korvakorunlukko korvan sisältä... tästä. H: Oliko se pelottava tilanne? - OLI. H: Mikä siinä pelotti? - No, että se jouvutaan leikkaan ja se leikattiin. H: Mikä leikkauksessa oli pelottava? - Että se korva lähtee irti. H: Koko korvako?-Joo. H: Onko muita sattunu tällöisiä tilanteita? - No, mulla on tullu henki ahtaalle. H: Oliko siinä jotain pelottavaa? - Pikkusen, että mulle tulee hirviä hiki ja mää pyörryn. (8v.)

Luonnonvoimat, erityisesti ukkonen, oli 6-vuotiaalle lapselle pelottava kokemus. Se pelotti lasta yhtä paljon kuin aaveet, pimeä ja yksin oleminen sekä jotkut eläimet. Ukkosen pelko väheni monen lapsen kohdalla kahdeksaan ikävuoteen mennessä. Tapauksen tytön kohdalla se oli säilynyt voimakkaana vielä 8-vuotiaankin, joskin pelko oli muuttunut ukkosen kovan äänen pelosta peloksi omasta vahingoittumisesta, jopa kuoleman pelkoon:

- Siinä mää pelekään hirviästi, että tuo salama iskee minuun. H: Mitä sinulle voisi tapahtua? - Mää joutusin sairaalaan, jos se kävis vaikka päähän. (8v.)

Luonnonilmiöistä pelottavia olivat myöskin tulipalot, jotka olivat tulleet pelkoina mukaan 8 -vuotiaan abstraktimman ja järkevemmän ajattelun myötä:

H: Mitä on muita semmosia asioita, joita sinä oikein paljon pelkäisit?
- Että mejän talo pallee, mulla aina illalla tulee semmonen mieleen, että

mää pakkaan. H: Pakkaat? - Niin, korriin tavaroita. H: Mistä sulle semmoinen pelko on tullut?- En mää tiä.(8v.)

Vaikka tapauksen tytön useimmat pelon kohteet olivatkin pysyneet samoina, jotkut pelot olivat muuttaneet muotoaan iän lisääntyessä. Paljon pelkoja omaava mielikuvitusrikas tyttö edustaa tyypillisimmillään lasta, erityisesti juuri tyttöä, jonka kuusivuotiaan suurimmat eläinpelonaiheet, hämähäkit ja television Tarzan-elokuvan otukset, olivat vaihtuneet kahdeksanvuotiaan koiriin ja käärmeisiin. Mielikuvitus oli mukana peloissa hyvin vilkkaana vielä kahdeksanvuotiaana, vaikka realistiset pelot olivat lisääntyneetkin. Pelko omasta vahingoittumisesta hiipi esiin:

- Se, ko se Rambo koira pelotti - H: Entäs muita? - Käärme. H: Mikä siinä on pelottavaa?- Että se purasee, se voi tappaa ihmisen. Pelottaa hirviästi. H: Ootko sinä nähnyt joskus käärmeitä? - Oon, täällä koululla on purkeissa. H: Voisko ne purkissa olevat käärmeet purasta?- Ei. H: Pelottaako sua siltikin ne käärmeet? - Joo. H: Onko vielä muita eläimiä? - Karhu. H: Mitä siinä on pelottavaa? - Että se syö minut. Ko me käytiin siellä mehtässä niin siellä oli karhun kaatama puu. H: Tuntuko se, että jos sieltä karhu vaikka tulis ja hyökkäis kimppuun?- Joo. (8v.)

Tyttö oli yksi tutkimuksen lapsista, joka katseli halukkaasti televisiota. Mielenkiintoista oli seurata, mitä asioita lapset televisiosta näkivät. Kun joku lapsi oli havainnoinut ampumisen tai väkivallan, tätä tyttöä pelotti televisiossa nähty mörkö. Tytön pelot liittyivät 6-vuotiaana erilaisiin lapsille tarkoitettuihin ohjelmiin kuten Simpsoniin, Tarzaniin tai Priskoon.

Lapset olivat 6-vuotiaana katselleet pääsääntöisesti lapsille tarkoitettuja ohjelmia. Sen sijaan 8-vuotiaana aikuisille tarkoitetut elokuvat ja ohjelmat lisääntyivät kovasti. Kaikki lapset eivät kuitenkaan saaneet tai halunneet katsella pelottavia ohjelmia televisiosta. Koska osa lapsista ei katsonut näitä, ei pelkojakaan päässyt syntymään. Tyttö oli tyypiesimerkki sellaisesta lapsesta, joka katseli jonkin verran aikuisille tarkoitettuja ohjelmia 8-vuotiaana. Tämä aiheutti myöskin erilaisia pelkoja, jotka olivat ihan toista luokkaa verrattuna kuusivuotiaan pelkoihin:

H: Tuleeko tv:stä pelottavia ohjelmia? - Varustamo. H: Mikä siinä on pelottavaa? - Ko yks mies aiko tappaa yhen naisen ja sitte tuo Trait Tronneri. H: Onko se joku lasten ohjelma?- Ei se näkyy illalla, se näky

eilen. H: Minkälainen ohjelma se on? - No, ko yks nainen teki itsemurhan, yks mummu. H: Tuleeko se myöhään?- No, joskus puoli yheksältä, yheksältä. H: Saatko katsoa myöhäisiä ohjelmia?- No, en tiä, yheksään tai puoli kymmeneen, tuota mepä otetaan nauhalle Bondi? H: Onko se Bondi pelottava? - No, joisaki kohti. (8v.)

Läheisiin aikuisiin, erityisesti omiin vanhempiin liittyviä pelkoja työllä oli jonkin verran sekä 6- että 8-vuotiaana. Kuusivuotiaana useimmat lapset elivät todellisuudessa, jossa mukavia kavereita oli paljon. Sosiaaliset tilanteet näyttivät hoituvan yleensä helposti ja vaivattomasti. Koulu toi paljon pelkoja omaavalla tytölle myös uuden todellisuuden, kaverit ja sosiaalisen ympäristön. Paineet erilaisista sosiaalisista tilanteista, vaikeista asioista, epäonnistumisen pelkojen voittamisesta ja selviytymisestä kasvoivat. Tämä vaati lapsilta myös enemmän sopeutuvuutta ja valmiutta selvittää sellaisiakin tilanteita, jossa toiset lapset eivät aina olleet mukavia:

H: Onko semmosia lapsia, jotka ei oo mukavia?- On. H: Mitä ne silloin tekee?- No, en mä okei tiä, ne haukkuu. H: Haukkuu, miten? - Että mä oon pikku pätkä. H: Missä niitä semmosia lapsia on?- Koulusa.(8v.)

Tyttöä pelotti koulussa myös opettajan moite toisille lapsille. Vaikka opettaja ei yleisesti pelottanut lapsia lainkaan, tyttö oli kokenut toisten lasten moitteet hieman pelottavina, vaikka ne eivät kohdistuneetkaan lapseen itseensä. On asioita, joihin lasten on totuttava ja jotka ovat osa sosiaalista todellisuutta. Opettajien on kuitenkin tärkeä huomioida luokassa se, että arat ja usein tunnolliset lapset voivat kokea opettajan toiselle oppilaalle osoittamat asianmukaisetkin nuhteet itseensä kohdistuviksi. Tällöin paras keino hoitaa asia olisi jutella henkilökohtaisesti vain sen lapsen kanssa, joka ohjausta kulloinkin tarvitsee. Seuraavassa tytön kertomus sosiaalisesta tilanteesta luokassa:

H: Onko opettaja mukava?- On. H: Mitä opettaja tekee, kun ei ole mukava?- No, se huutaa. H: Tuutko surulliseksi tai pelottaako sinua se huuto? - Pelottaa. H: Mistä asioista se huutaa? - Jos mennee kokkeissa tai testauksissa eelle, että tekkee niitä etteenpäin. Ei se mulle huua. H: Pelottaako sinua siltikin vaikka se ei sulle huua? - Joo, vähä. (8v.)

Koulussa lapset joutuvat myös yhä enemmän erilaisen sosiaalisen arvioinnin kohteeksi. Tällöin vaikeat asiat ja epäonnistumisen pelko tulivat jonkin verran esiin. Kokeissa epäonnistuminen pelotti vain vähän. Pieni pelko toisten lasten naurusta taululle

mennessä, mikäli ei osaisikaan tehtävää, esiintyi joissakin tapauksissa. Pienet koululaiset saattoivat kokea myös viattomankin arvioinnin itseään loukkaavana ja samalla hieman pelottavana kokemuksena:

H: Onko sulla mitään huolia täällä koulussa? - Ei, paitsi yksi. H: No?
 - Ko ne yläasteiset pojat sano, että kahtokaa, tuolla on buutsit, ko mulla oli ne koulusa ruokalasa. H: Mikä siinä tuntu pahalle? - En mää muista, mutta mää sanoin opettajalle. H: Mitä opettaja sanoi? - Että ei saa sanua, en mää muista, että mitä. H: Pelottiko sinua? - Joo. H: Mikä?- En mää tiiä. H: Mietipä! - Että ne rupiaa haukkuun vielä enemmän, jos mää sanon opettajalle, mutta mää sannoin siltiki. (8v.)

Tapauksen tytöllä oli pelkoja paljon ja ne olivat yleensä suuria. Pelkojen määrä ei myöskään muuttunut iän myötä paljon. Vaikka pelon kohteet olivatkin pääsääntöisesti samat 6-vuotiaana ja 8-vuotiaana myös kehitystä oli tapahtunut. Tytön kohdalla on selvästi havaittavissa vahvana 8-vuotiaalle lapselle ominainen uusi itsensä vahingoittamisenpelko ja kuolemanpelko, joka tulee usein esille. Arvioidessaan 9-vuotiaana pelkojensa kehitystä kuusivuotiaasta kahdeksanvuotiaaksi muutokseen on vaikuttanut kuviteltujen mielikuvituspelkojen muuttuminen kasvun myötä järkevyydeksi:

- No, mulla on silloin ollu hirviästi mielikuvitusta ja nyt mää oon kasvanu. (tyttö,9v.)

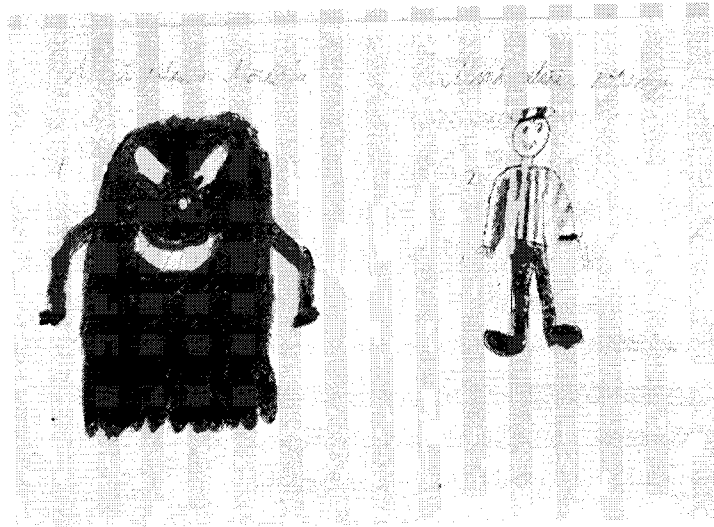
6.2 Rosvoja, pahoja ihmisiä ja aaveita sekä pelkojen lisääntymistä iän myötä

“Rosvopojan” tapaus osoittaa selvästi sen, kuinka rosvoja pelätään paljon erityisesti 8-vuotiaana. Poika on myös esimerkki tyypillisimmillään lapsesta, jolla rosvojen ja kummitusten pelko oli voimakasta jo 6 vuotiaana. Rosvot yhdistettiin pahoihin tekoihin ja niiden pelättiin tulevan kotiin ryöstelemään. Tapauksen pojan rosvon pelot liittyivät pyssyihin, ampumiseen ja kuolemaan. Osittain vaikutteita oli tullut television välityksellä. Useimmilla lapsilla pelot lisääntyivät iän karttuessa. Lisääntymistä tapahtui erityisesti itsensä loukkaamisen, fyysisen vaaran ja lääkärissä käynnin kohdalla. Myös vanhempien arvostelun ja vihaisuuden pelko kasvoi. Pojan tapaus on tyyppiesimerkki niistä lapsista, joilla pelot lisääntyivät erityisesti näiltä osin. Lisääntymistä oli havaittavissa sekä tytöillä että pojilla. Pojan tapauksessa myös ukkosenpelko oli vähentynyt, kuten se oli vähentynyt puolella tutkimuksen lapsista.

Rosvot ja aaveet täyttivät pojan mielen peloilla jo 6-vuotiaana. Vaikka poika ei osannutkaan selittää, mikä niissä pelotti, ne valtasivat pojan mielikuvituksen pelkoja synnyttäen. Kummitukset tulivat mieleen yleensä yöllä ja nukkumaan mentäessä, vaikka nukkumistilanne olikin turvallinen toisten sisarusten kanssa:

H: Onko sulla semmosia asioita, jotka oikeen pelottaa? - On mulla, KUMMITUKSET. Tuo musta viiva. H: Katsopa, mikä tässä on? - Rosvo. - Miten paljo tämä sua pelottaa?- Musta viiva. H: Kumpi sua enemmän pelottaa rosvo vai kummitus? - Kummitus. (6v).

Rosvojen ja kummitusten pelko oli säilynyt voimakkaana vielä 8-vuotiaanakin. Vaikka poika jo osittain tiedosti, ettei kummituksia oikeasti ole olemassa, ne tuntuivat silti todellisilta. Rosvot yhdistettiin ampumiseen ja pahoihin tekoihin mutta myös kuolemaan. Osa peloista oli selvästi peräisin televisiosta nähdyistä elokuvista. Seuraavassa 8-vuotiaan "rosvopojan" piirros ja siihen kirjoitettu teksti siitä, mikä pelotti poikaa kaikkein eniten:

1. Minä pelkään mörköjä
2. Minä pelkään rosvoja

H: Miten paljon möröt ja rosvot sinua pelottais? - Aivan kauhiasti. H: Mikä näissä sinua pelottaa? - Ko se pelottellee tuosa. H: Tuntuuko sinusta vielä, että niitä vois olla niitä kummituksia? - Ei. H: Entäs rosvot, miten paljon sinua nämä pelottais?- Aivan kauheasti, ko sillä on tuo pyssy. H: Mitä se sillä pyssyllä vois tehdä? - Ampua ihmisiä. H: Ootko koskaan nähnyt tämmösiä rosvoja? - En. H: Et tykkää tuommosista pyssyistä, kerroit, että jos niissä TV- elokuvissakin oli pyssyjä, sua nekin pelottaa? -Joo. (8v.)

Pelot yksinäisyydestä ja hylätyksi tulemisesta ovat osa nyky-yhteiskuntaa. Separatiope-

lot eli pelot vanhemmista eroamisesta ja yksinjäädästä kasvoivat tutkimuksessani iän myötä. Vaikka pelot olivatkin voimakkaampia tytöillä, myös pojat pelkäsivät yksinjäädästä. Osittain pelkoihin liittyi varhaiskehityksen luoma mekanismi välttää ihmiselle mahdollisesti vaarallisia eläimiä, käärmeitä, sisiliskoja, kettuja, karhuja sekä pöllöjä. Vielä voimakkaampina ne tulivat esiin 8-vuotiaana, jolloin yksinoloon saattoi liittyä myös kuolemanpelkoa sekä yhteiskunnan muuttumisen myötä erilaisten pahojen ihmisten pelkoa. Tapauksen pojalla pelko oli kasvanut iän myötä suuremmaksi:

- Pelottas punaisen verran. H: Jos olisit tuo poika ja juoksisit tuolla mehtässä, mikä sinua siinä pelottas? - Joku tulis vastaan ja sitte tappas. H: Mikä siellä vois tulla vastaan?- Karhu tai susi. (8v.)

6 -vuotiaan pelottomuus vanhempien lähtiessä oli muuttunut 8-vuotiaan pelokkuudeksi siitä, etteivät he tule takaisin tai joku vieras ihminen tulee sillä aikaa kotiin ja tekee jotain pahaa. Pahat ihmiset pelottivat poikaa myös nukkumaanmenotilanteessa 8-vuotiaana kummitusten sijaan:

- Pelottas punasen verran, ettei ne tuu takasi. H: Ootko joutunu tämmöseen tilanteeseen, että äiti ja isä on välillä lähteny ja sinä oot välillä yksin? - Oon. H: Miltä sinusta on tuntunu? - Joskus pahalta ja joskus hyvältä, mun pikkoveliki on kotona. H: Miksi joskus on tuntunu pahalta? - Joku tulee ja sitte joku vieras tulee ja sitte tulee....(8v.)

H: Pelottaako sinua yksin nukkuminen? - Ei, ko mulla on nalle aina vieresä. H: Entä jos nalle ei oliskaan aina siinä sinun vieresä. niin mitä sitten? - Sitte mää en saa aina unta, aina kun mulla pannaan ovi kiinni, niin mää pelekään, että tulee joku sisähän ikkunasta ja..... H: Tekeekö jotaki? - Niin. (8v.)

Erilaisten fyysisten vaarojen pelko näytti lapsilla usein liittyvän kuolemanpelkoon tai pelkoon omasta loukkaantumisesta. Monelle lapselle pelot olivat syntyneet kokemuksen kautta. Mitä enemmän kokemuksia karttui, sitä enemmän pelkoja myös syntyi. Tapauksen pojan kohdalla erityisesti lääkäriissä käynnin pelko oli lisääntynyt iän myötä, kuten se oli lisääntynyt 40%:lla lapsista. Käynti yhdistettiin usein kivun tunteeseen, jota lääkäriissä käynti usein aiheutti:

H: Tuolla pojalla on haava sormessa, onko sulle käyny tällä lailla?- On. H: Mikä siinä on semmosta, mistä sinä et tykkää? - Pelottaa vähä, ko

käy niin kipiää. H: Tuossa pojalle on tullut haava ohtaan ja se on lääkäriässä, pelottaisko sinua jos olisit tuo poika? - Musta. H: Ootko joutunut käymään lääkäriässä?- En, mutta on mua pienenä leikattu. (8v.)

Vaikka pojan pelot joiltakin osin olivatkin pysyneet samoina, erilaisten luonnonilmiöiden kuten ukkosen pelko vähentyi. Samaa tapahtui useilla tutkimuksen lapsilla ajattelukyvyyn kehittyessä ja ymmärryksen lisääntyessä iän myötä. Kuusivuotiaan suurena pelkona oli ukkonen, jolloin salamet iskivät maahan ja puut kaatuivat. Pelkoon oli liittynenä myös tapaus, jolloin salamet olivat todellisuudessakin iskeneet lähelle. Kun kokemukset myöhemmin iän karttuessa unohtuivat, myös pelot katosivat.

Kuusivuotiaana poika omasi pojille tyypillisiä eläinpelkoja hämähäkkejä, käärmeitä ja leijonia kohtaan. Tapauksen pojan käärmeiden pelko oli kehittynyt omien kokemusten myötä, sillä kodin laiturilla oli nähty käärmeitä. Käärmeiden pelko oli säilynyt myös 8-vuotiaaksi, joskin pelon syyt olivat vaihtuneet 6-vuotiaan kokemusten unohduttua.

H: Pelekäätkö mitään eläimiä?- Käärmeitä ja sisiliskoja ja en taija muuta pelätäkään. Miten paljon niitä käärmeitä pelkää? - Musta. H: Onko teilläpäin niitä käärmeitä?- Ei oo. H: Ootko nähnyt koskaan oikeaa, elävää käärmettä?- En. H: No, mistä sinä oikeen oot ruvennu pelekäämään niitä käärmeitä? - Ko se ehkä hyökkää kimppuun ja sitte purasee. H: Onko mitään pikkueläimiä, mitä pelekäisit? - Ampiaisia, että ne pistää. (8v.)

Tutkimuksen muiden kuusivuotiaiden lasten tapaan poika katseli televisiosta vain lastenohjelmia. Lastenohjelmista useimmin pelottavana mainittu Simpson tuli pelotti:

H: Ruukaatko sinä televisiota kovasti katsoa? - Joo. H: Onko televisiossa jotaki semmosta pelottavaa, mitä sinä olisit nähny, semmosta josta et olisi yhtään tykänny, ja joka sua on pelottanu? - No, Simpsonit. On aivan pelottavaa, ko yks kerta, ko oon kahtonu, ko yks ainakin joka oli mukana, niin siltä lähti koko nahka. (6v.)

Lastenohjelmat olivat vaihtuneet 8-vuotiaana pelottaviin aikuisten elokuvaan. Poika kuului niihin lapsiin, jotka katselivat paljon televisiota ja joita aikuisten ohjelmat kiinnostivat, vaikka ne pelottivatkin. Television välityksellä jälleen ampuminen, kuolema ja hirttäminen välittyivät pojan ajatuksiin, jossa ne saivat pelkoja aikaan:

H: Onko tv:stä näkynyt mitään pelottavia ohjelmia? - On , James Bondia ja kaikkennäköisiä. Siinä on pelottavaa se ko ne ampuu toisiaan ja kaikkia muuta. Ko ne kuolee ne ihmiset. Joskus mää kahton myöhäsiä ohjelmia, mutta en usein. On näkynyt pelottavia ohjelmia, mutta mää en vaan muista niitten nimiä. Siinä on tapahtunu semmosta ko on hirtetty ja sitte pujotettu vetehen, semmonen, en mää muista muuta. H: Mikä siinä on tuntunu pahalta? - Ko se oli aivan jäykkänä ja sen kurkusa oli naru. H: Semmonen kuoleminenko sinua pelottaa? Niin. (8v.)

Televisio toi vaikutteita myös pojan uniin, jossa väkivaltaviihteen vaikutukset näkyivät selvinä kuten monella muullakin lapsella:

H: Ootko nähnyt pahoja unia koskaan? - Oon. H: Minkälaisia sinä olet nähnyt? - Semmosta, ko mää lähin kylälle polokeen ja sitte kaks miestä oli sillalla kummallaki puolella ja sitte niillä oli köyvet käjesä ja sitte ne niin heitti sen mun ympärille ja sitte panivat riekkuun siitä sillan reunasta kiinni ja olin niin ko alapuolella. H: Ja sua pelotti kauheasti? - Joo. H: Ootko nähny muunlaisia pahoja unia? - En oo, ko joskus aina ko mää katon televisiota. (8v.)

Tapauksen pojalla lisääntyi myös vihaisiin vanhempiin erityisesti isään liittyvä pelko jonkin verran kahdessa vuodessa. Vaikka poika ei osannutkaan selittää pelon syytä, lisääntyneet kokemukset ja vaatimukset näyttivät vaikuttavan pelkojen lisääntymiseen.

Kouluun menoon ei kenelläkään lapsista näyttänyt liittyvät 6-vuotiaina pelkoja, ei myöskään tapauksen pojalle. Kaverit olivat myös mukavia ennen kouluikää. Koulun myötä pojan elämässä tapahtui kuitenkin uusia muutoksia. Vaikka koulussa kaverit tuntuivatkin yleensä mukavilta, sosiaalinen paine, arviointi ja päteminen kasvoivat selvästi. Pojan oli totuttava laajempaan todellisuuteen elämässä, johon kuului yhtenä osana haukkumisen sietäminen jopa joissakin tilanteissa puoliensa pitäminen nyrkein:

H: Tykkäätkö olla koulussa? - Joo. H: Onko täällä koulussa ollut tämmöstä kiusaamista? - On joskus. H: Onko sua kiusattu? - On joskus, toiset aina joskus haukkuu ja kiusaa. H: Onko ne noita yläluokan lapsia vai oman luokan lapsia? - Yläluokan. H: Pelottaako sinua? -Vähä. H: Miten ne kiusaavat, muutako haukkuvat? - Ne tulee joskus kimppuun ja..

Kiusaamista oli myös sattunut kotona, jossa kylään tullut suurempi poika oli käynyt kimppuun, mikä pelotti. Pojalle, kuten yleensä kaikille lapsille toisten lasten hylkää-

mäksi joutuminen tuntui pelottavalta kokemukselta. Vaikka todellista tilannetta, jossa muut lapset eivät ottaisi leikkiin mukaan ei ollut tapahtunut, tuntui se pelottavalta.

Rosvot ja niiden myötä erilaiset pahat ihmiset, jotka voisivat tulla kotiin pojan ollessa yksin tai nukkumaanmenotilanteessa tulisivat ikkunasta sisään tuntuivat usein painavan pojan mieltä. Myös aaveet pelottivat kovasti. Pelkoihin oli tullut paljon vaikutteita television välityksellä 8-vuotiaana. Koulussa poikien maailma tuntui olevan kovempaa kuin tyttöillä. Pojan tapaus osoittaa sitä taistelua, jota pojat usein käyvät toistensa kanssa osoittaakseen olevansa toistensa veroisia. Kilpailua käydään työistä poiketen usein nyrkein tyttöjen käydessä sitä enimmäkseen sanallisesti. Se havainnollistaa myös niitä tapoja, joita koulumaailmassa käytetään kilpailussa paremmuudesta ja kavereista, kilpailussa yksinäisyyttä vastaan ja kilpailussa omasta paikasta sosiaalisessa yhteisössä.

Arvioidessaan 9-vuotiaana kahden vuoden aikana tapahtunutta kehitystään poika kertoi erityisesti vihaisten vanhempien pelon kasvun kahdeksanvuotiaana johtuvan siitä, että suurempana vaatimukset kasvavat:

H: Sinulla on lisääntynyt 8-vuotiaana pelko siitä, kun isä ja äiti on vihasia, mistäkähän se vois johtua? - Mää oon ollu vähä ilikiästi. H: Onkohan teillä sattunu semmosia tilanteita? - On meillä monta. H: Mitenkähän sinä et pienenä pelänny semmosia tilanteita? - Mua ei komennettu. H: Muistatko sinä, ettei sua komennettu? - Muistan. H: Ja nyt on ruvettu komentaan enemmän? Niin. H: Johtuuko se siitä, että vaatimukset vähän kasvavat, kun kasvaa isommaksi?.....(poika, 9v.)

6.3 Pelkojen paljoutta television, videoiden ja tietokoneen maailmasta

Lapset elävät nykyisin todellisuudessa, jota leimaavat media ja uusi teknologia. Televisio tuo uusia vaikutteita ympäri maapalloa nykyisin lähes jokaiseen kotiin. Osa lapsista katselikin televisiota ja videoita ahkerasti. Poika on tyypillinen uuden ajan sukupolven "mediamaan kasvatti." "Televisio- ja videopojan" erityiskertomus osoittaa, miten mielikuvitusrikkaus yhdistyy nykyajan television, videoiden ja tietokoneiden omaan maailmaan. "Televisio- ja videopojan" kertomus osoittaa selvästi myös sen kehityksen, mitä joidenkin lasten kohdalla on tapahtunut enemmän kahden vuoden aikana lapsen kasvaessa 6-vuotiaasta esikoululaisesta 8-vuotiaaksi koululaiseksi. Vaikka

mielikuvituselämä on edelleen hyvin vilkasta, rohkeus on lisääntynyt, ja hyvin pelottavien asioiden tilalle on tullut suuri annos realistisuutta. Poika huomaa usein, etteivät omat kuvitellut mielikuvitusasiat kuten aaveet voi olla todellisuudessa totta, vaikka ne vielä hieman pelottavatkin. Iän myötä poika on myös yhä enemmän huolestunut erilaisista maailman ongelmista sekä näyttäisi olevan herkkä maailman uutisille ja medialle. Tätä osoittaa sanavarastoon maailmalta median välityksellä tulleet erilaiset ilmaukset, kuten pakolaiset, raiskaukset ja luurangot. Nämä tuottivat uusia pelkoja ja kuluttivat kovasti pojan voimavaroja. Yleinen pelokkuus leimaa mielikuvitusrikkaan, lahjakkaan pojan elämää kuten seuraavat esimerkit osoittavat:

H: Mistä sinä tulet surulliseksi? - En mää oikeen tiiä. Ko ei oo oikeen itkettänytkään. - Ei mua itketä muuta ko silloin ko pelottaa, liikaa. H: Mikä sua pelottaa liikaa? - Semmoset, jotka niin tulee mieleen, niin ko mielikuvitus tekkee. H: Mitä sulle vois mielikuvitus tehdä asioita? - Se mielikuvitus tekkee kaikkia. Niitä on niin paljo ettei ossaa sanua. (6v.)

Lasten elämä on nyky-yhteiskunnassa muuttunut myös yhä moniulotteisemmaksi. Kehityksellisiin mielikuvituspelkoihin sekoittuu tietotekniikan tuomat uudet ulottuvuudet. Vaikka mielikuvitukselliset kummituspelot vielä pelottivatkin kovasti, kalpenivat ne erilaisten tietokonepelien ja televisiosta tulvivien pelkojen rinnalla. Pojan piirros osoittaa, että lapsen ajattelu ei ole kypsä kohtaamaan kaikkia uusia vaikutteita:

- Joku olio on ajanu ihmisen johonki tyrmään tai umpikujaan ja aiko sen kääntää ja tipauttaa johonki kuolemanrakkoon tai sitte jonneki ikuiseen kuoppaan tai sitte jotaki tehdä sille.

H: Jotakiko paha tehdä sille? - Niin. H: Pelottiko sinua, että se lapsi kuolee? - Ei se nyt välttämättä kuole, jos se ossaa jotenki päästä pois. H: Mistä sulle on tullut tuommosia asioita mieleen? En mää ossaa sanua, mää vaan keksein, että mää pelekään tuommosta. (8v.)

Pojan maailmankuvaan videot ja televisio sekä tietokonepelit vaikuttivat näin vahvasti. Lastenohjelmien lisäksi poika tuntui katselevan jo 6-vuotiaana erilaisia videofilmejä, jotka muokkasivat pojan ajatusmaailmaa:

- Pelottaa pelottavat elokuvat. H: Mitä niissä vois tapahtua? Mää en tykkää siitä, semmosia on trompokoppi, ei ku trombokoppi, se on semmonen robotti, joka on puettu haarniskaan, eikä mee lasersätteelläkään. Ko siinä pelottaa ampuminen, lasersätteellä sujauttaminen ja sähköiskut. (6v.)

Filmi oli jäänyt pojan kokemusmaailmaan niin vahvasti, että kun poika 8-vuotiaana muisteli samaa filmiä, tuntui se edelleen pelottavalta. Poika oli edelleen hyvin vahvasti koukussa erilaisiin videoiden ja television tuottamiin vaikutteisiin, jotka loivat pojan mieleen erilaisia todellisuuksia. Aikuiselle ne ovat konkreettisia asioita, mutta lapsen mielessä pelottavia mielikuvia, joissa vilisivät hirviöt ja muurahaiseksi muuttuminen:

H: Minä muistan, sinä pienenä pelekäsit semmosta trompokoppia, näkkykökään sitä semmosta enää?- Se oli semmonen videofilmi. Siinä oli semmonen poliisi ja robotti. Siinä ammuttiin laasereita ja näky verta joskus..... ja sitte mua vielä pelottaa sekin asia ko mää kattoin ko yksi poika pelas ja sillä oli semmonen peli ja siinä oli semmonen kauhia ääni. H: Niin siinä pelissäkö sua rupesi se ääni pelottaa?- Joo ja sitte siinä pelisä salama iski johonki majakkaan ja sielä oli joku lintumies ja sinne tuli kauheita hirviöitä sinne majakkaan. (8v.)

H: Onko sinulla asioita, jotka pelottaa sinua hirveästi? - Semmonen, ko mää kerran kahtoin semmosta yhtä ohjelmaa, niin siinä ohjelmasa yks mies muuttu muurahaiseksi, niin mää hirviästi pelekäsin. Ja mää en saanu unta. H: Niin, jos vaikka sinäkin muuttuisit muurahaiseksi? - Niin. H: Oliko se lasten ohjelma vai aikuisten ohjelma? - Aikuisten ohjelma. Ja vielä mää heräsin illalla ja sitte mää tuln vähä äitin ja isin viereen istuun ja sitte mää en saanu unta, sitte joskus kahentoista maissa, niin sitte mää sain vasta nukuttua. Ja sitte, no, mää kerran kahtoin semmosta yhtä ohjelmaa, josa ei ollu mittään pelekäämistä mutta sitte se ohjelma mietitytti sen jäläkeen. Niin ja sitte mää keksein, siinä oli semmosia kaikkia hirviöitä ja semmosia, mää keksein siitä.....(8v.)

Poika reagoi hyvin herkästi myös erilaisiin maailman tapahtumiin ja oli niistä kiinnostunut havainnoiden samalla erilaisia maailman ongelmia myös uutisista tehokkaammin kuin muut lapset. Näin uutiset vaikuttivat herkästi reagoivaan poikaan

joskus voimakkaasti:

- No, on mulla sitä pelottanu ko mä oon nähäny semmosia, jos näkkee vaikka ihmisenraatoja niin voi vaikka alakaa pelottaa. Niitä voi nähä jos kattoo vaikka uutisia, niin voi nähä. Niin sitte, mä oon kahtonu Poliisitytökin joskus, niin sieläki on semmosia. Uutisissa on vielä se pelottavaa, ko niissä näytetään, pakolaisia. Sielä näytettiin ja niitä luurankoja jottain. Se tuntu pahalta. Tuntu siltä, etten mä haluais asua tuola, jos mä oisin sielä. (8v.)

Televisio, videot ja tietokone olivat vaikuttaneet iän myötä pojan mieleen syvästi. Esimerkiksi 6-vuotiaan pojan konkreettinen eläinpelko siitä, että lehmä söisi hanskan pojan kädestä, oli muuttunut 8-vuotiaana tietokoneen, videoiden ja television vaikutuksesta erilaisiin mielikuvitusmaailman otuksiin. Tätä havainnollistaa seuraava kuvaus:

H: Millaisia eläimiä sinä pelkää? - No, on mulla tommoset, tuollaset meresä assuu semmosia.... H: Mitä sinä siellä meressä kuvittelit, että oli, oliko se haikala vai mikä se oli? - No, sielä vois vaikka olla joku portti toiseen ulottuvuuteen, jos sinne vaikka sukeltais ja happi loppuis. Sitte vahingossa menis ulottuvuusportille, ja ei pääsis siitä läpi ja sitte tulis semmoselle hirviöitten maailmaan. H: Niin, sekö ois pelottavaa? - Niin, mutta ei semmosta voi ollakaan.... En mä dinosauruksia oikeen pelekää ollenkaan, vaikka niistä on hirviän kauon. (8v.)

Nykyinen postmoderni yhteiskunta on tuonut tullessaan ilmiöitä, jotka ovat usein uusia maatalousvaltaisessa kulttuurissa kasvaneille lapsille. Lasten on sopeuduttava uusiin ilmiöihin kuten raiskauksiin, huumeisiin ja lisääntyvään juoppouteen. Useinkaan lapset eivät vielä 6-vuotiaana juurikaan havainnoi niitä, mutta ajattelukyvyyn kehittyessä ne tulevat yhä useamman lapsen tietoisuuteen. Vaikka ne useimmin ovatkin enemmän kaupunkimaisen yhteiskunnan ilmiöitä, ihmisten suurempi liikkuvuus ja erilaiset viestimet tuovat niitä yhä enemmän myös maaseudulla elävien lasten tietouteen:

H: Tuutko sinä surulliseksi tai pelottaako sua mikään opettajassa?- Siinä, jos on opettaja ei oo semmonen, semmonen, jos opettaja ois vaikka juoppo, niin silloin en haluais oppia siltä mitään. H: Pelottako sua ne juopot? - Joo, ihan ne voi vaikka sanua, otakko. Multa on kerran kysytty, että otakko karkkia. Semmonen vieras ihminen. Mä sannaoin, että ei, mä silloin, jos sillä on vaikka huume-karkkeja tai jotaki semmosta. (8v.)

Jo 6-vuotiaana rosvot pelottivat lasta myös erityisen runsaasti. Koska ne näyttivät havainnoinnin perusteella pelottavan poikaa liian paljon, ne täytyi sivuuttaa. 8-vuotiaaksi kehittyessään rosvojen pelko oli vähentynyt ja mielikuvituksen tilalle olivat tulleet televisiosta saadut uudet kokemukset, jotka panivat lapsen kamppailemaan aikuisten maailmasta peräisin olevien rasitteiden kimpussa. Tappaminen ja raiskaukset olivat selvästi peräisin myös median tuomista vaikutteista:

H: Miten paljon sua rosvot pelottais? - Punasen verran. H: Mikä niissä pelottais? - No, ko ne ryöstelee ihmisiä ja sitte ne voi tappa ihän hyvin tai raiskata. (8v.)

Verrattuna 6-vuotiaan pojan ukkosen pelkoon, vieraan ihmisen tulo kotiin huonolla säällä ja tappaminen sekä sen myötä oma haavoittumisen pelko ilmeni nyt ukkosen pelon yhteydessä. Varsinaisesti ukkonen ei enää 8-vuotiaana pelottanut.

Nykyisin lapsilta vaaditaan entistä enemmän. Heistä kasvatetaan yhä varhaisemmassa vaiheessa pikku aikuisia. Heitä jätetään yleensä myös yksin erilaisiin tilanteisiin, joista heidän täytyy selvitä omin voimin. Tällaisia tilanteita voivat olla yksin nukkuminen, yksin oleminen kotona koulun jälkeen jne. Vaikka tällaiset tilanteet ovatkin omalta osaltaan samalla lasta kasvattavia, liian aikaisin yksin jääminen pelottaa. Lapsen täytyisi olla tarpeeksi kehittynyt kohtaamaan yksin olemisensä. Kun lapsi oppii kontrolloimaan itseään ja kokemaan turvallisuutta, yksin oleminenkaan ei tunnu enää niin pelottavalta. Poika oli selvästi kasvanut kohtaamaan pelkojaan ja kehittänyt itselleen sopivia keinoja voittaa niitä. Tällaisia olivat mukavien asioiden ajattelu ikävien sijasta sekä nukkumaan meno silloin, kun vanhemmat olivat vielä valveilla. Seuraava esimerkki tuo esille pienen pojan pelkoja yksin olemisesta pimeässä ja osoittaa sen, mitä ajattelun kehittyminen myöhemmin on vaikuttanut:

H: Pelottaako sua joskus, kun sinä nukut yksin? - Pelotti mua silloin ku mää alusa ja joskus silloin ku mää olin ollu jo huoneesa, silloin ko se ei ollu vielä mun kamari, sielä pani joskus puusuksien ääni, vaikka sielä ei ollu ko pesukone tai jotaki rätisi sielä toisessa huoneessa. Mää luulin, että se tulee sieltä sängyn alta. H: Silloin sua pelotti? - Niin mää olin pienempi. H: Tuntuuko sinusta enää samalta?- Ei. (8v.)

Usealla lapsella fyysiseen vaaraa ja itsensä loukkaamiseen liittyi enemmän pelkoja 8-vuotiaana kuin aikaisemmin 6 vuoden iässä. Niin myös tapauksen pojalla. Vähäiset pelot itsensä loukkaamisesta 6-vuotiaana olivat kasvaneet suuriksi peloiksi 8-vuotiaana. Runsaampien kokemusten ja iän karttumisen myötä myös lääkärisä käynnin pelot olivat lisääntyneet. Karttuneet kokemukset näkyivät myös lapsen puheissa. Poika osasi soveltaa todelliseen elämään jo sellaisia aikuisilta kuultuja asioita kuten hoitovirhe:

- Se on lääkärisä. Niin ja pelottaa, ko laittaa tikit tähän, niin vähäsen. Punasen verran. Niin, että miten ne tikit pistää sielä ja jos tulee virhe tai jos ois hirviän vakavaa. H: Onko sulle käynny näin? - On käynny, ko mää ajjoin patteriin ja mulle tuli justiin tähän samahan kohti ko tälle pojallekki. Niin tuli jotenki mää en vaan tuntenu sitä ollenkaan, mää en pelekää ennää sitä niin hirviästi. H: Niin, tiedät, että ne auttaa aina? - Joo. (8v.)

Kuolemanpelko oli myös voimakasta tapauksen pojalla 8 - vuotiaana:

H: Siinä on poika lyöny sormeensa, miten paljon pelottas? - Musta. H: Mikä tässä pelottas? - Vaikka, että jos veri vuotaa ihan kuiviin. H: Ja kuolee sitte? - Niin. H: Sua se kuolema pelottaa? - Niin. H: Ootko sinä ajatellu sitä kuolema- asiaa?- Joskus mää ajattelen sitä kuolema-asiaa ja joskus se rupiaa itkettäänki se. H: Ajatteletko vähän liikaa sitä asiaa? - Joo. H: Pelottaako siinä se, että sinä ite kuolet vai isä ja äiti kuolee vai mikä siinä pelottaa? - No vähä pelottaa, että kuolee ihte, mutta joskus sitä ei ennää pelekää kuolemaa. Kaikkihan kuolee joskus. (8v.)

Sosiaalisissa tilanteissa lapsilta vaaditaan nykyisin yhä enemmän. Vaatimuksia tulee sekä kotoa että koulusta. Vaatimukset näyttävät kasvavan myös iän myötä, sillä läheisiin aikuisiin liittyvät pelot lisääntyivät iän myötä puolella lapsista. Vaikka ne eivät olleetkaan suuria verrattuna joihinkin muihin pelkoihin, lisääntymistä oli kuitenkin tapahtunut kahdessa vuodessa. Tapauksen poika on yksi heistä:

-Isä ja äiti on suuttunu pojalle? H: Niin mitähän siinä olis sat-tunu? - Se ois voinu vaikka hajottaa vaikka telekkarin, tiputtaa sen alas. H: Onko sulle käynny niin, että isä ja äiti olis suuttunu? - On, pelottas jonku verran. H: Mitä oot tehny sillon, kun iskä ja äiti on suuttunu? - No, se että mää nostin pienimmäisen sylliin ja kävelin vähän matkaa ja sitte mää kompastuin ja sitte mää kaajuin sen kans ja sitte ne suuttu, että ko mää kaasin sen..... (8v.)

Sosiaalisten vaatimusten kasvava paine näkyi myös koulussa. Ennen kouluikää harva lapsi kertoi pelottavista kokemuksista kavereiden kanssa. Vaikka kouluiässäkään kavereiden pelot eivät olleet suuria, lasten oli totuttava uuteen ympäristöön ja sen tuomiin haasteisiin. Kaikki haasteet eivät aina olleet miellyttäviä ja lasten oli yhä lisääntyvässä määrin totuttava pitämään puoliaan suuremmassa lapsijoukossa ja tottumaan pilkkaan ja kavereiden loukkauksiin:

H: Oletko nähnyt sellaisia lapsia, jotka eivät ole mukavia? - Oon. H: Mitä ne on tehneet silloin? - No, ne ei kahto etteensä, ne juoksee päälle ja moittii ihan tyhjästä. H: Töniikö ja pukkiiko ne? - No, ne jotkut juoksee päälle, niin ko ei ois nähänykään. H: Onko ne omanluokkalaisia vai isompia? - Isompia. - Ei ne kiusannu oo, mutta ne on tullu pukkiin. Niin ja sitte ku ne pella jalakapalluaki, niin ne ei ollenkaan huomaa, ne ei ota toisia huomioon. Ne potkii toisten päähän ja yrittää vaan maalia saaha. (8v.)

Vaikka kaikki tilanteet eivät luokkaan pelkoja, saattavat ne aiheuttaa pahaa mieltä ja pidemmällä tähtäimellä herkemmissä lapsessa erilaisia oireita. Seuraava esimerkki on todennäköisesti tyypillinen kuvaus koulun todellisesta arjesta, jossa hiemankin poikkeava asia aiheuttaa pilkantekoa ja pahoittaa loukatun mielen:

H: Mikä sai sinut viimeksi pahalle mielelle tai surulliseksi? - Että mulla oli vähän selekäpuolelta likanen takki ja sitte toiset haukku siksi. H: Niinkö sinulta oli takki sotkeutunu? - Niin, selekäpuolelta. Mää en nähäny sitä yhtään ko mää otin takkia, niin mää en nähäny yhtään. (8v.)

Televisio, videot ja erilaiset tietokonepelit olivat jo 6-vuotiaasta lähtien osa pojan maailmaa. Iän lisääntyessä erilaiset aikuisten elokuvat ja videot saivat yhä pojan mielikuvituksen liikkeelle, ja pelkoja syntyi lisää. Vaikka lapsi osittain tiesikin, etteivät kaikki televisiosta nähdyt asiat olleet totta, ne pelottivat silti. Arvioidessaan 9-vuotiaana omia pelkojaan 6- ja 8-vuotiaana poika osasi arvioida hyvin sen, miten hän pienempänä ei osannut ajatella kaikkia asioita niin tarkasti eikä sen vuoksi pelännyt esim. lääkärissä. Poika osasi myös hyvin arvioida, minkä tähden vihaisten vanhempien pelko oli kasvanut pojan kehittyessä kuusi vuotiaasta kahdeksanvuotiaaksi:

- Pienenä mää varmaan aattelin, etten se oon minä, ko äiti ja isä pittää huolta. Sitte vähä isompana aatteli, että ne vois tehdä jotaki, lyyä. H: Onko sulle käyny niin? - Ei.

Lapset ovat erilaisia. Kullakin lapsella on oma elämänkertansa ja kokemuksensa sekä oma persoonallisuutensa sekä temperamenttinsa, joka muodostaa persoonallisuuden ytimen. Sen on sanottu kuvaavan ihmisen yksilöllisyyttä ja olevan suhteellisen pysyvä ominaisuus. Useat tutkijat ovat sitä mieltä, että temperamentti olisi yksilön biologinen, synnynnäinen ominaisuus. Pulkkisen (1995) mukaan tutkimuksilla on saatu myös vahvistusta toisenlaiselle käsitykselle, jonka mukaan temperamentti ei olisi ainoastaan perinnöllisesti määräytynyt vaan myös kypsymisen ja varhaisten kokemusten määräämä. Tämän näkemyksen mukaan voidaan selittää se, miksi samanlaiset kokemukset eivät vaikuta samalla tavalla kaikkiin lapsiin. Perimältään aroista lapsista joku saattaa pelätä jotain asiaa tietyssä tilanteessa, koska hänellä on siitä aikaisempia kokemuksia. Koska toisella lapsella ei ole näitä kokemuksia, ei hän näe asiaa pelottavana. (Lyytinen, Eklund, Laakso 1995, 52-54.)

Tutkimukseni lapsityypeillä oli kaikilla suhteellisen paljon pelkoja. Kuitenkin oli selvästi havaittavissa ero lasten välillä. Eroja oli myös mielikuvitusrikkaan, paljon pelkoja omaavan tytön ja "rosvopojan" sekä "televisio- ja videopojan" kesken. Tapauksen tytöllä oli paljon pelkoja, eikä pelkojen kohteet olleet muuttuneet paljon iän myötä. "Rosvopojan" tapaus taas toi esille poikien omaa maailmaa, joka on jo pienestä pitäen pikkumiehininen sisältäen pyssyjä, ampumista, rosvoja ja tappamisen pelkoja." Televisio- ja videopojan" tapaus toi esille koskettavalla tavalla maailmaa tarkasti havainnoivan television, videoiden sekä tietokoneiden lumouksessa olevan pikkupojan.

Tapaukset kuvastavat omalta osaltaan kehityksellisiä pelkoja kuten aaveita, kummituksia, pimeän pelkoja mutta tuovat samalla esiin nykyisen yksinäisyyden ongelman, joka yleensä alkaa kouluiässä sekä nykyisen suomalaisen yhteiskunnan vaatimuksen tulla liian pian isoksi. Samalla tapaukset tuovat esiin yhteiskunnan ongelmia, joita ovat lisääntyneet raiskaukset, väkivalta, juoppous, sota, nälänhätä luurankoineen ja rikollisuus. Tapauksen lapset elävät maalla, jossa ongelmat ovat yleensä pienempiä. Erilaisia suuren maailman ilmiöitä tuli kuitenkin lasten tietoutteen sekä ympäristöstä että median välityksellä. Vaikka tapausten lapset olivatkin kehittäneet itselleen hyviä selviytymiskeinoja voittaa pelkojaan, kaikilla lapsilla ei ole yhtä hyvät mahdollisuudet siihen. Kehityksellisten pelkojen rinnalle tulevat entistä vaikuttavimpina viestinten tuomat ilmiöt, joita aikuiset pitävät tavallisina asioina eivätkä osaa suojata lapsiaan riittävästi.

7 YHTEENVETO

Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia 6 - 8-vuotiaiden lasten pelkoja, niiden mahdollista muuttumista iän myötä sekä elämäntilanteiden ja muiden sosiaalisten elämäntapahtumien muuttuessa. Tarkoitukseni oli selvittää, millaisia pelkoja lapsilla oli ja olivatko pelot muuttuneet lapsen kasvaessa 6-vuotiaasta esikoululaisesta 8-vuotiaaksi koululaiseksi sekä oliko sukupuolella merkitystä pelkojen määrään ja laatuun. Tutkimus oli tarkoitus suorittaa lasten omaa näkökulmaa ja ajatuksia kunnioittaen. Pelkojen tutkimus on tärkeää, sillä maailma muuttuu koko ajan luoden samalla lapsille uusia pelkoja. Spencen (1998) mukaan on myös todisteita siitä, että lapsuuden pelkosairaudet eivät olekaan ohimeneviä monille lapsille ja sen vuoksi ne jäävät huonosti hoidettuina jatkumaan nuoruuteen ja aikuisuuteen. Siksi on tärkeä puuttua asiaan ajoissa. Ymmärtämällä lapsen pelkoja voidaan lasta auttaa paremmin voittamaan pelkonsa.

Pelot ovat osa jokaisen lapsen kasvua ja kehitystä. Lapselle ne ovat myös todellisia. Lähes kaikilla lapsilla on jonkinasteisia pelkoja, joiden kanssa heidän täytyy tulla toimeen. Pelot ovat usein sidoksissa myös lapsen ikään. Pienemmät lapset pelkäävät kovia ääniä, hylätyksi tulemista, eroa vanhemmista. Neljännen vuoden tienoilla erilaiset eläinpelot ovat tavallisia, samoin kuin mielikuvituksen tuottamien otusten, mörköjen, kummitusten, pimeän ja yksinäisyyden pelko. Eron pelko on yleisimpiä 5-vuotiaiden pelkoja. Lähestyttäessä kouluikää lapsi pelkää tutkimusten mukaan ukkosta, pimeää ja kummituksia. Myös yksin oleminen 6-vuotiaana tuntuu pelottavalta.

Koulu tuo lapselle uuden sosiaalisen ympäristön ja samalla myös uusia pelkoja. Koulussa voimakkaimpia pelkoja ovat epäonnistumisen pelko ja opettajan pelko. Vaikka koulu tuokin uusia pelkoja, pimeän, yksin olemisen ja itsensä loukkaamisen pelko ei silti vielä 7 - 8-vuotiaana katoa. Kuolemanpelko laajenee pelkoon omasta kuolemasta. Myös kummitusten ja murtovarkaiden pelko säilyy.

Pelot liittyvät lapsen elämänvaiheisiin ja elämäntilanteisiin sekä kehitykseen. Osaan peloista näyttäisi olevan ainakin osittain synnynnäinen taipumus. Osa peloista on selvästi opittuja kokemuksista tai lähiympäristöstä. Lapsen persoonallisuus ja temperamentti

vaikuttavat yksilöllisten erojen myötä pelkoihin. Pelon kohteet muuttuvat iän myötä. Osa peloista säilyy läpi elämän, osa poistuu kasvun kuluessa. Pelon kohteet voivat myös muuttaa muotoaan.

Omassa tutkimuksessani yleisimmiksi lasten ilmaiseviksi peloiksi osoittautuivat 6-vuotiailla erilaiset mielikuvitusolennot kuten möröt ja kummitukset. Pelottavimpia asioita lapselle olivat myös rosvot, ukkonen, yksinolo, eksyminen ja pimeä sekä erilaiset eläinpelot. Eläimistä pelottavimpia olivat 6-vuotiaana hämähäkit. Lasten kasvaessa 8-vuotiaiksi rosvot ja ryöstäjät sekä erilaiset eläinpelot nousivat ykkössijalle. Rosvojen pelättiin tulevan lapsen kotiin ryöstelemään tai tekemään muuta pahaa jopa tappamaan. Ampuminen ja erilaiset televisiosta saadut vaikutteet yhdistettiin ryöstäjiin. Eläimistä pelottavimpia olivat tyttöjen mielestä suuret koirat, jotka näyttelivät hampaitaan. Painavina eläiminä ne voisivat myös kaataa lapsen. Pojat pelkäsivät eniten käärmeitä. Pelkoon yhdistyi samalla osittain itsensä vahingoittumisen pelko, sillä käärmeiden pelättiin purevan, ja pureman aiheuttavan jopa kuoleman.

Vaikka rosvot, ryöstäjät, koirat ja käärmeet pelottivatkin lapsia eniten 8-vuotiaana, mörköjen ja kummitusten pelko ei ollut kuitenkaan kovasti laantunut, sillä puolet lapsista pelkäsi edelleen kummituksia paljon. Tyttöillä oli korostunut 8-vuotiaana myös pelko vanhemmista eroon joutumisesta ja yksin jäämisestä. Eniten tyttöjä 8-vuotiaana pelotti se, että vanhempien lähtiessä ja lapsen ollessa yksin, joku voisi tulla kotiin. Vieras ihminen voisi olla esim. rosvo, puliukko tai mustalainen. Tulokset vastasivat suurelta osin Robinsonin ym. (1988) saamia tuloksia sekä 6 - että 8 - vuotiaiden lasten osalta. Omassa tutkimuksessani ei kuitenkaan noussut esille muita mielikuvitusolentoja kummitusten lisäksi. Robinsonin ym. tutkimusten mukaan 6-vuotiailla lapsilla oli suuria pelkoja myös noidista, hirviöistä sekä jättiläisistä. Omassa tutkimuksessani ei myöskään pimeän pelko noussut enää niin voimakkaana esille 8-vuotiaana kuin Robinsonin ym. tutkimuksessa. Sen sijaan ero vanhemmista, jota Robinsonin ym. tutkimuksessa ei enää mainittu 8-vuotiaana, nousee omassa tutkimuksessani esille voimakkaasti erityisesti tytöillä. Pojilla taas nykyinen suomalainen yhteiskunta on tuonut pelkoihin mukaan television ja videot, joita Robinson III ym. ei mainitse.

Kautta linjan tutkimuksissa on havaittu, että tytöt ilmaisevat enemmän pelkoja kuin

pojat.(esim. King ym. 1989, Stevenson-Hinde & Shouldice 1995, 1028; Barrios & O`Dell 1998, 256; Spence 1998, 565). Omassa tutkimuksessani tulokset olivat samansuuntaisia. Lasten ollessa 6-vuotiaita erot pelkojen määrässä eivät olleet kovinkaan suuret. Tytöt ilmaisivat kuitenkin hieman enemmän pelkoja kuin pojat. Sen sijaan 8-vuotiaina tytöt ilmaisivat selvästi enemmän pelkoja kuin pojat. Tytöt raportoivat myös kummassakin iässä suurempia eläinpelkoja kuin pojat.

Kummitukset pelottivat 6-vuotiaina lapsia paljon sukupuolesta riippumatta. Useimmista lapsista tuntui, että kummituksia oli oikeasti olemassa ja ne voisivat tulla yöllä ja siepata kiinni. Mielikuvituselämän ollessa vilkasta pimeä loi myös kuvitelmia erilaisista pelottavista hahmoista kiiluvine silmineen. Kummitukset olivat yleensä aina liittyneinä pimeään. Vaikka kummitusten pelot olivat tyypillisiä lapsille sukupuolesta riippumatta 6-vuotiaina, yksinolo, eksyminen ja pimeä, ukkonen ja erilaiset eläinpelot korostuivat erityisesti tytöillä. Pojat pelkäsivät 6-vuotiaina kummitusten lisäksi rosvoja. Rosvojen pelko oli pojilla jopa hiukan suurempaa kuin tytöillä. Huomioitavaa on, että lasten ollessa 6-vuotiaita nukkumaanmenoon tai lääkärissä käyntiin ei juuri ilmennyt suuria pelkoja.

Lasten kehittyessä ja kasvaessa kahdeksanvuotiaiksi koululaisiksi tytöt pelkäsivät paljon rosvoja ja ryöstäjiä sekä yksin jäämistä. Yksinjäämisen pelko oli erityisesti tyttöjen pelko ja usein syynä oli se, että lapset jätettiin 8-vuotiaina enemmän yksin kuin 6-vuotiaina. Mielikuvituselämä oli kuitenkin edelleen vilkasta ja näin lapsi alkoi yksin ollessaan pelätä erilaisia ääniä, rosvoja jne. Poikien suurimmat pelot sen sijaan 8-vuotiaina olivat peräisin erilaisista televisio-ohjelmista ja videokuvista.

Tuloksissa oli selvästi havaittavissa, että lapset katselivat paljon enemmän aikuisten ohjelmia 8-vuotiaina kuin 6-vuotiaina. Tämän myötä myös pelot lisääntyivät. Vaikka kaikki lapset eivät halunneetkaan katsoa aikuisille tarkoitettuja elokuvia ja ohjelmia, moni niitä kuitenkin katseli, vaikka ne pelottivatkin. 6-vuotiaiden katsomat lastenohjelmat ja pelottavat Simpsonit ja Tarzan-elokuvat olivat näin vaihtuneet 8-vuotiaiden katsomiin Varustamoon, James Bondiin, Poliisi-tv:hen sekä Tappajahaihin. Myös uutiset muokkasivat lapsen maailmaa 8-vuotiaana tuoden mieleen todellisuuksia kaukaa muista maanosista. Näin lapset saivat uusia pelkoja kuten ihmisraadot, kuoleman,

raiskaukset, pakolaiset ja sodan. Tietokoneiden ja videoiden mielikuvituksellinen maailma vietti erityisesti poikia. Niiden välityksellä mieleen jäivät itämään pelot kuolemanraosta, hirviöistä ja erilaisista mielikuvituksellisista olioista, joita lapsen oli vaikea määritellä.

Tutkimuksessani pelot olivat lisääntyneet sekä tytöillä että pojilla lapsen kasvaessa 8-vuotiaiksi. Kuvitellut pelot vähenivät hieman realistisempien pelkojen korvatta niitä jonkin verran. Tulokset ovat samoja, joita on saatu useissa tutkimuksissa. (esim. Stevenson-Hinde & Shouldice 1995, 1036; Muris ym. 1996, 265.) Omassa tutkimuksessani ukkosenpelon ja eksymisen pelon olivat syrjäyttäneet pelot vihaisista vanhemmista, vanhemmista erossa oleminen sekä lääkäripelko. Vaikka kaikissa peloissa kasvu ei ollutkaan valtaisa, muutosta oli silti tapahtunut. Vihaisten vanhempien lisääntynyt pelko liittyi usein vanhempien suuttumukseen sääntöjen rikkomuksista. Lasten 9-vuotiaana esittämän arvion mukaan, vaatimukset kasvoivat iän lisääntyessä ja samalla vanhemmat muuttuivat ankarammiksi. Lääkäriiskäynnin lisääntyneet pelot liittyivät hyvin usein karttuneisiin kokemuksiin ja pelkoon omasta loukkaantumisesta jopa kuolemasta.

6-vuotiaana lapset eivät puhuneet varsinaisesti sodasta tai kuolemasta. Sen sijaan puhuttiin ampumisesta, pyssyistä ja surullisuudesta, jos joku kuolee. Lasten kasvaessa 8-vuotiaiksi kuolemanpelko nousi joidenkin lasten kohdalla voimakkaana esille. Paitsi kokemukseen itsensä loukkaamisesta ja lääkäriiskäynnistä, kuolemanpelko oli liittynään usein myös ukkoseen ja erilaisiin eläimiin kuten käärmeisiin ja karhuihin.

Toverisuhteiden merkitys lapselle kasvoi koulun myötä. Mieluisaa oli havaita, että lapset olivat saaneet hyviä uusia kavereita koulussa. Kenelläkään ei ollut myöskään kouluun liittyviä erityisen suuria pelkoja. Havaittavissa kuitenkin oli, että koulu uutena sosiaalisena ympäristönä toi lapselle monia haasteita ja vaatimuksia. Lapsen oli kestettävä enemmän pilkkaa, haukkumista ja pelkoja, että jäisi joskus yksin tai toiset nauraisivat. Vaikka usein näin ei onneksi ollut käynytäkään, joillakin lapsilla nämä asiat vaivasivat joskus mieltä.

Tämän tutkimuksen haastattelussa käy hyvin ilmi 6-vuotiaiden lasten mielikuvitusmaail-

man rikkaus ja moninaisuus. Tulokset osoittavat myös, kuinka 6-vuotiaiden lasten pelot ovat luonteeltaan suhteellisen konkreettisia. Toisaalta heillä esiintyy runsaasti mielikuvituspelkoja. Abstraktisempia, tulevaisuuteen suuntautuneita pelkoja ei lapsilla juurikaan esiinny, niin kuin 8-vuotiaana. Tämä heijastaa 6-vuotiaan lapsen kognitiivista kehitystasoa, jolle on ominaista taipumus konkreettiseen ajattelutapaan.

Lasten kehittyessä 8-vuotiaiksi ajattelu oli selvästi usean lapsen kohdalla kehittynyt huomasti eteenpäin. Osa mielikuvituksellisista peloista oli muuttunut realistisemmiksi. Mielikuvitukselliset myrkkykäärmeiden, kuristuskäärmeiden ja krokotiilien sekä leijonien pelot olivat muuttuneet tavallisten käärmeiden peloksi, villikoirien pelot tavallisten suurten koirien peloksi. Ukkosen pahan äänen pelko oli muuttunut peloksi omasta loukkaantumisesta tai kodin tuhoutumisesta. Tulipalot olivat tulleet myös 8-vuotiaan ajatuksiin pelkona siitä, että ne hävittäisivät kodin. Rosvojen ampumisen ja ruman ilmeen pelon sijaan oli 8-vuotiaana tullut pelko jopa tappamisesta tai raiskauksista. Vaikka 8-vuotiaan ajatteluun onkin tullut suuri määrä realistisuutta, mielikuvituselämä on kuitenkin hyvin vilkasta. Lapsi uskoo vielä, että kaikki televisiossa esitettävät asiat saattavat olla totta. Tämä asettaa vanhemmille ja muille kasvattajille suuren vastuun siitä, millaisia kokemuksia lapsi saa ympäristöstään.

Lapset ovat yksilöitä, kukin omia persoonallisuuksiaan. Osalla lapsista on paljon pelkoja, toisilla taas vähemmän. Stevenson-Hinden & Shouldicen (1995) tutkimuksen mukaan 4.5 - 7-vuotiaiden lasten korkeat pelkopistemäärät nuorempina pysyivät sellaisina myös vanhempina. Omassa tutkimuksessani oli havaittavissa myös tulos, jonka mukaan lapsilla, jotka pelkäsivät paljon 6-vuotiaana, pelkäsivät yleensä paljon myös 8-vuotiaana. Osalla lapsista kehitystä oli tapahtunut toiseenkin suuntaan, eli joitain pelkoja oli poistunut, suurimmaksi osaksi pelon määrä oli kuitenkin lisääntynyt iän myötä.

8 POHDINTA

Tutkimus toi laajasti esille lapsen maailman. Maailma on todella erilainen kuin aikuinen sen usein ajattelee. Omalla kohdallani ainakin kävi näin. Rikkaan ja laajan lapsilta saadun aineiston avulla sain paljon vastauksia asettamiini kysymyksiin. Vasta nyt alan ymmärtää lapsen todellista maailmaa, jossa myös erilaiset pelot ovat esillä juuri sellaisessa muodossa kuin lapset ne näkevät. Tutkimustulosten kautta opin näkemään sellaisia asioita, kuten televisio-ohjelmien, videoiden ja tietokoneiden vaikutuksia lasten pelkoihin, joita en olisi osannut kuvitella. Samalla opin näkemään lasta sellaisena kuin hän todellisuudessa on, en sellaisena, jona aikuiset lapsen yleensä näkevät omasta näkökulmastaan. Tulokset osoittivat todeksi sen väitteen, että lapsella on oma kokonainen maailmansa rikkauksineen ja kokemuksineen, joista monet aikuiset eivät tiedä paljonkaan. Vain lapsi voi myös määritellä sen, mitä hänen pelkonsa on, ei kukaan muu.

Vaikka lasten pelot olivat paljon samoja kuin aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, erityisesti videoiden ja tietokoneiden sekä television merkitys nousi tutkimuksessani esille voimakkaasti. Huomioimalla niitä ohjelmia, joita lapset katsovat tai pelaavat tietokoneilla, voidaan monen lapsen pelkoja välttää. Tutkimus toi vahvasti esille myös lasten pelon yksinjämisestä, joka tuli esille sekä 6 - että 8-vuotiaana. Tutkimuksestani on havaittavissa suomalaisen yhteiskunnan lapsen "lainsuojattomuus" erityisesti kouluiässä. Lapset saavat olla liian usein yksin, koska vanhemmillä on kiire töissä. Samalla kun ylpeilemme itsenäisistä koululaisistamme, lapsemme saavat tuntikausia katsella videoita koulupäivän päätteeksi.

Tutkijoiden mukaan lasten saama malli, negatiivinen informaatio sekä lapsen kulloisenkin tila vaikuttavat siihen, miksi joillakin lapsilla on enemmän pelkoja kuin toisilla. Mitkään kokemukset eivät vaikuta jokaiseen lapseen samalla tavalla. Tämä asettaakin haasteita aikuisille lasten pelkojen kohtaamiseen. Ymmärtämällä ja tiedostamalla lasten erilaisia pelkoja ja samalla erilaisia lapsia aikuiset voivat auttaa lasta.

Tutkimukseni antaa selvän kuvan monen lapsen peloista. Kun aikuinen todella tietää, mitä lapsi pelkää, herää useimmilla vanhemmillä ja kasvattajilla halu auttaa lasta.

Tiedostaessaan lasten pelkoja, vanhemmilta löytyy keinoja puuttua niihin. Pelkästään jo kuuntelemalla ja keskustelemalla voidaan monen lapsen huolia ja murheita lievittää. Tiedostaessaan myös sen, miltä lapsen yksinäisyys tuntuu suurimmalla osalla vanhemmista on tarve järjestää enemmän aikaa lapselleen. Kun television vaaroista puhutaan aikuisten kielellä, tieto ei mene perille. Tilanne on aivan toinen, kun jokaisen vanhemman oman lapsen todelliset pelot tuodaan esille lapsen omalla kielellä.

Paljon pelkoja omaavaa, mielikuvitusrikasta pikkutyttöä voidaan auttaa luomalla turvallisuutta ja lohtua. Tytölle, kuten monelle muulle pelokkaalle lapselle, läheisten ihmisten toiminta on tärkeää, jotta lapsi voisi voittaa pelkonsa. Kun vanhemmat ja muut kasvattajat tiedostavat lapsen yksilölliset pelot, tukevat lapsen itsenäisyyttä, rohkaisevat ja valmentavat lasta mahdollisissa pelkoa aiheuttavissa tilanteissa sekä ottavat todesta lapsen pelot, lapsi voi voittaa pelkojaan turvallisesti. Eräs keino "rosvopojan" sekä "televisio- ja videopojan" pelkoihin on rajoittaa televisio-ohjelmien ja videoiden katselua sekä tietokonepelien pelaamista. Samalla vanhemmat voivat katsella lapsen kanssa uutisia yhdessä, selittäen lapselle, mitä erilaiset asiat tarkoittavat. Jo yhdessä oleminen luo turvallisuutta.

Crosser (1995b, 16) on sitä mieltä, että olemalla tietoinen sekä lapsen normaalista kehityksestä että yksilöllisistä peloista, antamalla esikuvia toimivista strategioista ja yhdistämällä selviytymisstrategioiden tietoa opetussuunnitelmiin voivat lapsen vanhemmat ja kasvattajat sekä opettajat auttaa lasta selviytymään peloistaan. Kun lapsen luottamuksen saanut opettaja käyttää aikaansa kuuntelemiseen ja lapsen kanssa rennosti keskustelemiseen, hän voi saada arvaamatonta tietoa niistä peloista, joita lapsi kantaa. Lasta voi myös valmistaa ennakkoon pelottavien tapahtumien varalle. Jos tiedetään, että lapsi pelkää jotain asiaa kovasti, voivat vanhemmat kysellä ja kertoa jo etukäteen asioista, joita tulee tapahtumaan. Lapselle voidaan tarjota valinnanvapaus pelottavassa tilanteessa joko toimia tai vain katsella. Tärkeintä on, että kasvattaja toimii rauhallisesti ja asiallisesti. Myös lapsen puheiden ja tekojen arvostaminen on tärkeää, sillä lapsen itseluottamus on yhteydessä pelkoihin. (Crosser 1995b, 18-19).

Lapsi jäljittelee vanhempien ja opettajan käyttäytymistä. Pelottavan ongelman kohdassa aikuisen täytyisi osata tällöin toimia oikein. Eräs tapa koulussa käsitellä lasten

pelkoja onkin yhdistää erilaisia pelkostrategioita opetussuunnitelmaan. Tällaisia teemoja voisivat olla hirviöt, yö ja pimeä, hyönteiset, varjot, luut ja luurangot, naamiot, merieläimet, koirat, jne. Tutkimalla yöllisiä olentoja, suunnittelemalla oppitunteja ihmisistä, jotka ovat yöllä töissä, lukemalla kertomuksia pimeästä ja havainnoimalla maapallon elämää pimeällä ovat keinoja, joilla pimeänpelkoa voitaisiin läpikäydä ja samalla auttaa esim. tutkimuksen lasten pimeän pelkoa. Kun löydetään tosiasiat, voidaan pelkoja lievittää. Myös leikki lapsen kanssa on tärkeää. Leikin avulla lapsi voi tutustua hammaslääkəriin tai sairaalaan tai kohdata jopa vihaisen koiran. Lasten kirjallisuudesta voidaan myös valita lasta pelottavia asioita. (Robinson III ym. 1991, 194; Crosser 1995b, 18-19.)

Kasvattajien täytyisi myös muistaa, ettei pelkoa käytettäisi kurinpidossa, lasten peloille ei naurettaisi ja niitä ei leimattaisi kuvitelluiksi. Samalla lasten kommunikointia tulisi rohkaista. Se on yksi keino auttaa lapsia löytämään erilaisia strategioita voittaa "hirviönsä" elämässään. Näin tuottamalla palasia itsekontrolliin, turvallisuuteen ja itsearvostukseen, voimme auttaa lapsia myös saamaan tärkeitä ihmissuhdetaitoja olla yhteydessä toisten kanssa sekä hankkimaan ystäviä ja turvallisuutta elämäänsä. Sen myötä lapset saavuttavat turvallisuudentunteen siitä, etteivät ole yksin elämän vaatimuksissa. (Robinson III ym. 1991, 195.)

Tutkimukseni menetelmänä käytetty lasten teemahaastattelu toi onnistuneesti esiin lapsen maailmaa lasten omin sanoin. Menetelmän lisänä käytetty projektiivinen kuva-aineisto tuki sopivalla tavalla haastattelua. Mikäli projektiivista kuvamateriaalia ei olisi ollut, erityisesti 6-vuotiaiden haastattelusta olisi tullut lapselle liian raskas ja pitkä. Piirroksista erityisesti kuva 11, luokan edessä esiintyminen tai taululle meno oli monelle lapselle epäselvä. Osalle lapsista myös kuva 8, lääkärissä käynti, ei antanut tarpeeksi selkeää kuvaa, mitä lapselle tapahtui. Kuvien selvyteen ja yksinkertaisuuteen onkin syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Tutkimukseni muodostui kolmesta eri osasta. Lapset tuottivat tutkimushaastattelujen aikana runsaasti materiaalia, mikä lisäsi huomattavasti työmäärää. Haastattelujen suorittaminen kolmessa eri osassa, laajana kokonaisuutena, kolmen eri vuoden aikana oli vaikuttamassa siihen, että tulososa on runsas. Vaikka materiaalia oli paljon,

käyttämäni menetelmä oli ainoa, joka sopi erityisesti 6-vuotiaille lapsille, sillä usealla lapsella ei ollut vielä kirjoitustaitoa. Menetelmänä haastattelu antaa usein myös laajemman kuvan tutkittavasta kuin kyselykaavakkeet. Tutkimukseni aitoutta ja luotettavuutta lisäsin se, että lapset itse puhuivat aidosti ja rehellisesti peloistaan. Lisää luotettavuutta tutkimukseeni olisi tuonut 8-vuotiaille lapsille suoritettun piirrostehtävän toteuttaminen myös 6-vuotiailla lapsilla.

Vaikeutena tutkimuksessani oli pelkojen luokittelu selvärajaisiin luokkiin. Monissa peloissa yhdistyi paljon erilaisia pelkoja. Lisäksi useat tutkijat ovat eri mieltä siitä, mistä pelot ovat peräisin. Vaikeutena oli myös erityisesti tyypittely. Vaikka tutkimuksestani kohosi heti litterointivaiheessa esiin erityinen tyyppi ”televisio- ja videopoika”, muiden koko aineistoa hyvin kuvaavien tyyppien etsiminen tuotti vaikeuksia. Tutkimukseni aikana havaitsin myös, että tutkija on itse todella kontekstualisoitu siihen ympäristöön, jossa elää. Vaikka pyrin haastattelemaan lapsia ilman ennako-oletuksia, aikaisempien tutkimusten ja kirjallisuuden tuottamat tulokset olivat joskus vaikuttamassa siihen, miten kysymyksiä esitin. Koska lasten haastattelussa on tutkijan oltava tiiviisti mukana keskustelussa lasten kanssa, havaitsin myös, että spontaanisti saattoi johdatella lapsia liikaa. Vaikeutena tutkimuksessani oli myös tuoda esille sitä, missä määrin jonkin verran pelkoja (punainen viiva) aiheuttavia asioita oli raportoitava suhteessa suuriin pelkoihin.

Maailma muuttuu koko ajan yhä monimutkaisemmaksi ja hallitsemattommaksi. Väkivaltaisuus, turvattomuus, yksinäisyys ja avuttomuus lisääntyvät. Monet pelot heijastavat myös sitä yhteiskuntaa jossa elämme. Tutkimukseni antoi tietoa siitä, mitä maaseudun lapset pelkäävät tänä päivänä. Tutkimukseni tulokset heijastavat perinteisten kehityksellisten ja synnynnäisten pelkojen lisäksi niitä muutoksia, jotka ovat arkipäivää usein myös jo maaseuduilla. Tällaisia ovat yleistynyt median vaikutus lapsen elämässä, pienen koululaisen turvattomuus vanhempien ollessa työssä ja monen lapsen tullessa yksin kotiin. Tutkimukseni antaa kuvan siitä, miten lapsen elämä muuttuu tutusta ja turvallisesta kotiympäristöstä koulun uuteen ja outoon maailmaan. Lapsen elämä lienee kuitenkin tämän päivän maaseudun suurimmassakin koulussa vielä suhteellisen turvallista ja pelotonta verrattuna suuriin kaupunkikouluihin. Tutkimukseni on tärkeänä viestinä vanhemmille, muille kasvattajille ja opettajille siitä, miten lapset kokevat

omassa maailmassaan erilaiset pelkoa tuottavat tilanteet.

Kun lapsen todelliseen maailmaan pääsee sisälle, saa arvaamatonta tietoa siitä, miten he kokevat maailman. Se on sellaista tietoa, jota ei vielä ole pystytty kovinkaan paljon löytämään. Tutkimukseni toi omalta osaltaan lisää ymmärrystä lasten peloista. Aikuisten olisi tärkeä huomata, kuinka monet televisio-ohjelmat, videofilmit, yksinäisyys, tietokonepelit, pimeä, rosvot jne. pelottavat lapsia.

Nykyajan “mediakasvattien” on entistä vaikeampi elää turvattua elämää Suomessa. Ongelmien on ennustettu lisääntyvän jo pienillä lapsilla. Sen vuoksi katson tutkimukseni tuottavan tällä hetkellä yhteiskunnallisesti hyvin tärkeää tietoutta. Kaikkien lasten kasvattajien olisi tärkeää kiinnittää huomiota lasten turvattomuuteen, etsiä sen syytä lapsia kuuntelemalla ja pyrkiä auttamaan lasta jo varhaisessa vaiheessa, jotta suuremmilta ongelmilta vältyttäisiin. Koska maailma muuttuu yhä raaemmaksi, kovemmaksi ja hallitsemattommaksi, aikuisten olisi nyt syytä entistä vakavammin ryhtyä pohtimaan sitä, miten tämänsuuntainen muutos saattaa vaikuttaa lapsen elämään. Tutkimukseni suorittamisen aikaan tietokoneet tekivät vasta tuloaan useimpaan kotiin, joten erilaisten tietokonepelien ja muiden sähköisten viestimien suurempia vaikutuksia lasten elämään ei näy tutkimuksessani. Tulosteni pohjalta median vaikutus on kasvamassa, joten erilaisten tietokonepelien lisääntymisen myötä niiden seuraukset saattavat olla lapsen kannalta huonoja.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielekästä seurata erityisesti tietokoneiden osuutta lasten elämässä. Olisi havainnoitava sitä, millaisia pelkoja tietokoneet luovat ja miten paljon lapset käyttävät aikaansa tietokoneiden ääressä. Toinen keskeinen jatkotutkimuksen aihe olisi, miten vanhemmat, kasvattajat sekä koulut suurena kasvatusympäristönä voisivat yhdessä vastata lisääntyvään turvattomuuteen, pelkojen lisääntymiseen ja pahoinvointiin, jota on havaittavissa jo pienillä lapsilla. Kun asiaan kiinnitetään huomiota kaikilla sektoreilla, sekä huomioidaan lapsi ja hänen tunteensa järjen korostamisen sijaan, voidaan ainakin yrittää kehittää lapsen elämää paremmaksi ja turvallisemmaksi. Ymmärtämällä lapsen pelkoja voidaan lasta myös auttaa. Tuomalla tutkimuksen kautta tietoa lapsen peloista aikuiset voivat toivon mukaan paremmin ymmärtää ja auttaa lasta.

LÄHTEET

- Ahonen, S. 1996. Fenomenologinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen E., & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä. 114-160.
- Aittola, T., Erämies, T., Jauhiainen, J., Joki, H., Lainpelto, V., Partanen, R. & Tikkanen, J. 1995. Koulua käydään tulevaisuutta varten, vapaa-ajasta nautitaan nyt. Nuorisotutkimus 13, 3, 33-44.
- Alanen, L. & Bardy M. 1990. Lapsuuden aika ja lapsen paikka. Sosiaalhallituksen julkaisuja 12.
- Arajärvi, T. & Varilo, E. 1991. Lastenpsykiatria tänään. Tampere: Weilin+Göös.
- Barrios, B. A. & S. L. O'Dell, 1998. Teoksessa E. J. Mash & R. A. Barkley (toim.) Treatment on Childhood Disorders. New York: Guilford, 249-337.
- Bauman, Z. 1992. Intimations of Postmodernity. London and New York: Routledge.
- Bauman, Z. 1993. Postmodern Ethics. Offord: Blackwell.
- Bondy, A., Sheslow, D. & Garcia, L. T. 1985. An investigation of children`s fears and their mothers` fears. Journal of Psychopatology and Behavioral Assessment, 1, 1-12.
- Bowlby, J. 1978b. Attachment and loss; vol 2. Separation, anxiety and anger. Harmondsworth.
- Crosser, S. 1994. When Young Children Are Afraid. Day Care & Early Education, 22, 1, 7-11.
- Crosser, S. 1995a. Childhood Fears Part I. What Children Are Afraid of and Why. Early Childhood News, 7, 5, 13-15.
- Crosser, S. 1995b. Childhood Fears Part II. Helping Children Cope. Early Childhood News, 7, 6, 15-16, 18-19.
- Derevensky, J. & Coleman, E. B. 1989. Gifted Children's Fears. Gifted Child Quarterly, 33, 2, 65-68.
- DSM-IV, Diagnostiset kriteerit. 1997. Suomen psykiatriyhdistys American Psychiatric Associationin luvalla. Espoo: Orion.
- Dunderfelt, T. 1992. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.
- Elkind, D. 1974. Lapset ja nuoret. Jyväskylä: Gummerus.

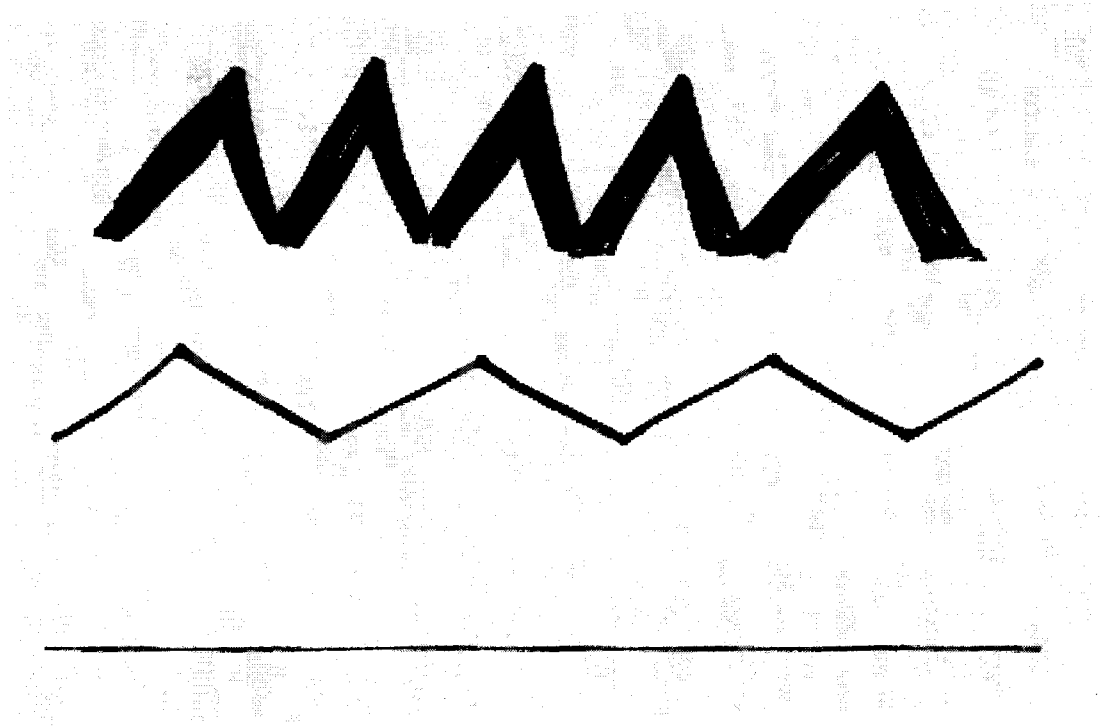
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 104-185.
- Flaaten, H. 1994. Kuningasvuosi-aforismi. Teoksessa M. Sevåg Vestly & J. Pajukangas (toim.) Kuningasvuosi. Jyväskylä: Atena, 149-151.
- Hietaniemi, H. 1988. Lapsen pelot vaativat aikuisen aikaa. *Kotilääkäri* 92, 5.
- Himma, K. 1998. Lainsuojattomat lapset. Asiantuntijana mm. L. Pulkkinen. *Suomen Kuvalehti* 82, 36, 26-29.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1997. Johdatus kasvatustieteeseen. Porvoo: WSOY.
- Hämäläinen, J. 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen käsityötaitoon. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Tilastot ja selvitykset 2.
- King, N. J., Ollendick, T. H. & Gullone, E. 1990. School-Related Fears of Children and Adolescents. *Australian Journal of Education*, 34, 1, 99-112.
- King, N. J., Ollier, K., Iacuone, R., Schuster, S., Bays, K., Gullone, E. & Ollendick, T. H. 1989. Fears of children and adolescents. A cross-sectional Australian study using the Revised Fear Survey Schedule for Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30, 5, 775-784.
- Karila, I. 1997. Lapsi eri ikäkausina: Lapsen kuudes ikävuosi. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Kirmanen, T. 1994. 5 - 6-vuotiaiden lasten pelot ja pelon hallinta. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Lisensiaattityö.
- Klemettilä, S. 1993. Moni lapsi kätkee pelkonsa. Asiantuntijana Tytti Solantaus. *Hyvä Terveys* 8, 7, 20-22.
- Korkiakangas, M. 1993. Lapsuus kehityspsykologisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa A-L. Lämsä & L. Syrjälä (toim.) Miten tavoittaa maailma lapsen kokemana. Lapsitutkimusseminaarin alustuksia ja tutkimussuunnitelmia. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 54, 1-23.
- Lahikainen, A. R., Hyvärinen, P. & Palander, R. 1991. Lasten ilmaisemat turvattomuuden ja pelon aiheet. Teoksessa P. Niemelä (toim.) Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot eri ikävaiheissa. Osa 1. Kuopio: Kuopion yliopisto, 171-176.

- Lahikainen, A. R., Kraav, I., Kirmanen, T. & Maijala, L. 1995. Lasten turvattomuus Suomessa ja Virossa. 5 - 12-vuotiaiden lasten huolten ja pelkojen vertaileva tutkimus. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 25.
- Lahikainen, A. R. & Strandell, H. 1988. Lapsen kasvuedot Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Lahti, P. 1993. Mitä kauhutarinat kertovat. *Mielenterveys* 32, 4, 20-22.
- Lautela, R. 1994. Kysymys vuodesta - vuosien kysymys. Teoksessa M. Sevåg Vestly & J. Pajukangas (toim.) *Kuningasvuosi*. Jyväskylä: Atena, 9-19.
- Lentz, K. 1985. Fears and Worries of Young Children As Expressed in a Contextual Play Setting. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 26, 6, 981-87.
- Lepola, U., Koponen, H., Leinonen, E., Joukoma, M., Isohanni, M. & Hakola, P. 1998. *Psykiatria*. Porvoo: WSOY.
- Lyytinen, H., Eklund, K. & Laakso, M. L. 1995. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhokangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissään*. Porvoo: WSOY, 297-310.
- Mc Gurk, H. 1982. *Lapsen sosiaalinen kehitys*. Espoo: Weilin+ Göös.
- Montessori, M. 1984. *Lapsen salaisuus*. Porvoo: WSOY.
- Munter, H. 1993. Kvalitatiivisen lähestymistavan lähtökohtia kehityspsykologiassa. *Psykologia* 28, 4, 240-246.
- Muris, P., Steerneman, P., Merckelbach, H. & Meesters, C. 1996. The Role of Parental Fearfulness and Modeling in Children's Fear. *Behaviour Research and Therapy*, 34, 3, 265-268.
- Mussen, P. H. 1976. *Lapsen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: Gummerus.
- Portimojärvi, T. 1998. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. *Pikkuväki* 30, 2, 4-6.
- Powell, G. 1995. Helping Children Cope with Fear and Stress. *Research and Evaluation Division. NHS Journal*, 14, 1, 29-31, 33-34.
- Pulkkinen, L. 1995. Persoonallisuuden kehitys lapsuudesta aikuisuuteen. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhokangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissään*. Porvoo: WSOY, 297-310.
- Pulkkinen, L. 1996. Näkökulmia tulevaisuuden tutkimustarpeisiin. Teoksessa P. Lyytinen & H. Lyytinen (toim.) *Lapsi ja tutkimus*. Jyväskylä: Atena, 57-62.

- Pulkkinen, L. 1997. Keskilapsuus - unohdettu kehitysvaihe? Teoksessa R. Wilenius (toim.) Lasten työaika - harrastusaika. Seminaariraportti. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 4-13.
- Robinson, E. H. III, Robinson, S. L. & Whetsell, M. V. 1988. A Study of Children's Fears. *Journal of Humanistic Education and Development*, 27, 2, 84-95.
- Robinson, E. H. III, Rotter, J. C., Fey, M. A. & Robinson S. L. 1991, Children's Fears: Toward a Preventive Model. *School Counselor*, 38, 3, 187-202.
- Rödström, M. 1992. Lapsen kehitys 7-12 vuotta. Keuruu: Otava.
- Sanavio, E. 1988. The Fears of Italian Children and Adolescents. Teoksessa D. H. Saklofske and S. B. G. Eysenck. (toim.) *Individual Differences in Children and Adolescents*. London: Hodder and Stoughton.
- Sandström, C. I. 1976. Lapsi ja nuorisopsykologia. Keuruu: Otava.
- Scarr, S. 1988. How genotypes and environments combine: Development and individual differences. Teoksessa N. Bolger ym. (toim.) *Persons in context: Developmental processes*. Cambridge: Cambridge University Press, 217-243.
- Serafino, E. P. 1986. *The Fears of Childhood*. New York: Human Sciences Press.
- Sevåg Vestly, M. 1994. Onko varhainen koulunaloitus hyväksi lapselle? Teoksessa M. Sevåg Vestly & J. Pajukangas (toim.) *Kuningasvuosi*. Jyväskylä: Atena, 20-34.
- Sihvola, S. 1994. Lapsen terveys ja lapsiperheiden hyvinvointi: Sosiaalipediatriinen tutkimus suomalaisesta lapsesta. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Spence, S. H. 1998. A Measure of Anxiety Symptoms among Children. *Behaviour Research and Therapy*, 36, 5, 545-566.
- Stevenson-Hinde, J. & Shouldice, A. 1995. 4.5 to 7 Years: Fearful Behaviour, Fears and Worries. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 6, 1027-1038.
- Taipale, V. 1996. Lapsitutkimusohjelma - mietteitä seurantaryhmän näkökulmasta. Teoksessa P. Lyytinen & H. Lyytinen (toim.) *Lapsi ja tutkimus*. Jyväskylä: Atena, 19-26.
- Takala, A. & Takala, M. 1971. *Lapsuuden psykologia*. Porvoo: WSOY.
- Takala, A. ja Takala, M. 1988. *Psykologinen kehitys lapsuusiässä*. Porvoo: WSOY.
- Tikalsky, F. D. & Wallace S. D. 1988. Culture and the Structure of Children's Fears. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 19, 4, 481-492
- Toskala, A. 1982. *Pelot*. Porvoo: WSOY.

- Toskala, A. 1997. Pelot ja niiden voittaminen. Porvoo: WSOY.
- Wallenius, M. 1996. Arkiympäristön tuki hyvinvoinnin lähteenä. Tampereen yliopisto.
Acta Universitatis Tampereensis A 530.
- Wilenius, R. 1997. Johdatus aiheeseen "Miten käy lasten iltapäivisin?" Teoksessa R. Wilenius (toim.) Lasten työaika - harrastusaika. Seminaariraportti. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 1-3.
- Wolman, B. B. 1979. Lapsen pelot. Keuruu: Otava.

Liite 1: Lapsille esitetyt pelon määrää ilmaisevat viivat

Liite 2: Teemahaastattelukysymykset

Haastattelun kysymykset muodostavat vain haastattelun rungon. Tarpeen mukaan esitän lisäkysymyksiä, jotta saan tarvittavaa tietoa: Esim, mikä asiassa oli pelottavaa? Miksi se oli pelottavaa? Mitä muuta pelkää? Jne.

1. Aloitetaanpa sinun perheestäsi. Keitä sinun perheeseen kuuluu?

(Onko muita...jne? Sinulla on siis tällainen perhe.)

2. Onko sinulla muita tärkeitä ihmisiä, esim. kivoja kavereita?

3. Olet ihan reipas ja iloinen lapsi. Muistelepa kuitenkin, mikä sai sinut viimeksi pahalle mielelle tai surulliseksi? Kaikkihan me joskus olemme surullisia ja kaikkia joskus itkettää. (Etkö koskaan ole pahalla mielellä?)

4. Nyt kysyisin sinulta sellaisia asioita, jotka pelottavat sinua. Kaikki aikuiset ja lapset pitävät joitakin asioita pelottavina. Aikuiset eivät vain aina tiedä, mitä lapset pelkäävät ja siksi minäkin nyt tässä niitä kyselen. Näytä kuinka paljon sinä pelkää. (ks. Liite 1.) Kyselen vielä lisää pelottavia asioita.

5. Pelkäätkö sinä jotain eläimiä? Mitä? Kuinka paljon, näytä? (Kysellään pelkääkö lapsi jotain suuria vai pieniä eläimiä. Oletko koskaan nähnyt niitä eläimiä? Miksi sinä pelkää niitä eläimiä? Pelkääkö äiti tai isäkin niitä eläimiä? Mitä vanhemmat tekevät, kun näkevät, että sinä pelkää?)

6. Tykkäätkö katsella TV:tä? Onko siellä näkynyt mitään pelottavia ohjelmia? Näytä kuinka pelottava ohjelma on ollut. Miksi ohjelma pelotti? Onko TV:ssä näkynyt muuta pelottavaa? Saatko sinä katsella ohjelmaa, vaikka sinua pelottaisikin? Mitä vanhemmat tekevät, kun huomaavat, että sinua pelottaa? Tietävätkö he, että sinua pelottaa katsella, kerrotko heille?

(jatkuu)

7. Sinullahan oli mukavia kavereita. Onko sinulla ollut tai oletko nähnyt lapsia, jotka eivät ole mukavia? Mitä he ovat silloin tehneet? Pelottiko sinua? Näytä miten paljon. Kerroitko vanhemmille, että sinua pelotti? Mitä he tekivät?

8. Onko sinulla oma huone? Nukutko sinä jo omassa huoneessa? Onko siellä kiva nukkua? Nukutko yksin? Pelottaako? Pelottaisiko sinua mennä yksin nukkumaan? Näytä kuinka paljon. Mikä yksin nukkumisessa pelottaa?

9. Oletko nähnyt koskaan pahoja unia? Millaisia? Mikä unessa oli pelottavaa? Näytä kuinka pelottavaa. Kerroitko äidille ja isälle, että näit pahoja unia? Mitä he tekivät?

LAPSILLE 8-VUOTIAINA ESITETTÄVÄT LISÄKYSYMYKSET:

10. Tykkäätkö sinä olla koulussa? Jos ei pidä, niin miksei? Mikä siellä on inhottavaa, tai vaikeaa? Mikä siellä on kaikkein mukavinta? Huolettaako sinua koulussa jokin asia? Pelottaako sinua koulussa jokin asia? Onko sinun mielestäsi koulussa jokin hyvin vaikeaa?

11. Onko teillä koulussa jo kokeita? Ovatko kokeet vaikeita? Pelottaako sinua kokeet? Mikä niissä pelottaa? Tuleeko teille vielä kotitehtäviä? Ovatko ne sinun mielestäsi mukavia vai vaikeita? Pelottaako tehtävissä joku asia? Mikä niissä pelottaa? Mikä sinusta on mukavin kouluaine?

12. Onko teillä mukava luokka? Entä opettaja? Mitä opettaja tekee silloin, jos ei ole mukava? Tuletko sinä surulliseksi tai pelottaako sinua?

13. Te käytte kouluruokailussa yläasteen puolella. Onko siellä maistuvaa ruokaa? Tekeekö ruokailussa sinut jokin asia surulliseksi tai pelottaako sinua siellä jokin asia?

14. Miten opettaja kysyy teiltä tunnilla? Pitääkö teidän viitata tai jotain muuta? Onko siinä jotain pelottavaa? Mikä siinä on pelottavaa?

Liite 3: Projektiivisen testin kuviin liittyvät haastattelukysymykset

Katselepa tätä kuvaa: Tässä tapahtuu seuraavaa.... Kuvat esitetään lapselle yksitellen.

- Kuva 1: Kummitukset: Mitä näet tässä kuvassa? Oletko koskaan kuullut tällaisista? Miltä sinusta tuntuu, kun kuulet jonkun puhuvan näistä? Kuinka paljon sinua pelottaa, näytä?
- Lopuksi: Tiedäthän, ettei tällaisia ole kuin sadussa, ei oikeasti.
- Kuva 2: Ruumiillinen loukkaantuminen: Tämä poika on tehnyt itselleen haavan, loukannut itsensä. Miltähän pojasta tuntuu? Pelottaakohan poikaa, miten paljon, näytä? Oletko sinä koskaan loukannut itseäsi? Pelottiko silloin?
- Kuva 3: Vieraat ihmiset (pahat ihmiset, ryöstäjät): Mitä tässä näet? Oletko koskaan nähnyt tällaisia? Pelottiko? Kuinka paljon, näytä? Mikä tällaisissa on pelottavaa?
- Kuva 4: Yksin oleminen, eksyminen, pimeä: Miltähän tässä tapahtuu? Tämä lapsi on jäänyt yksin pimeään metsään ja eksynyt. Miltähän tytöstä tuntui? Pelottiko häntä ja kuinka paljon, näytä? Mikä häntä pelotti?
- Kuva 5: Läheisten aikuisten käytös, rangaistuksen uhka, toruminen: Mitä tässä tapahtuu? Lapsen äiti ja isä ovat vihaisia lapselle ja toruvat lasta kovasti. Miltähän lapsesta tuntuu? Pelottaako häntä ja kuinka paljon?
- Kuva 6: Hylätyksi tuleminen, läheisistä eroon joutuminen: Pojan äiti ja isä ovat lähdössä matkalle. Poika vilkuttaa heille. Miltä pojasta tuntuu? Pelottaako häntä, mikä? Näytä kuinka paljon.
- Kuva 7: Luonnonvoimat: Miltähän tässä kuvassa on? Tässä kuvassa on kova ukonilma ja salamoit. Oletko koskaan nähnyt tällaista? Miltä sinusta tuntuu? Kuinka paljon pelotti, näytä?
- Kuva 8: Neuvolassa tai lääkärissä käynti: Mitäs tämä kuva esittää? Pikkupoika on käymässä lääkärissä, hän on varmaan loukannut itsensä. Miltähän pojasta tuntuu? Miltä sinusta lääkärissä tai neuvolassa tuntuu? Oletko joskus pelännyt niissä? Kuinka paljon, näytä. Jokaisen kysymyksen kohdalla kysytään myös aina vanhempien suhtautumista kuhunkin pelkoon sekä selvitetään mahdollisesti pelkoa tuottavaa asiaa lapselle.

(jatkuu)

LAPSILLE 8-VUOTIAINA ESITETTÄVÄT KUVIEN LISÄKYSYMYKSET:

- Kuva 9: Koulussa kiusaaminen: Mitä tässä kuvassa sinun mielestäsi tapahtuu? Tässä kuvassa poikaa kiusataan. Miltähän pojasta tuntuu? Kiusataanko sinua koulussa? Pelottaako sinua, että joku kiusaa? Näytä kuinka paljon. Miten sinua kiusataan?
- Kuva 10: Yksinoleminen, kaverin puute: Tässä kuvassa pojalla ei ole koulussa ketään kaveria. Miltähän pojasta tuntuu? Onko sinulle käynyt tällä tavalla? Miltä sinusta tuntui, pelottiko sinua? Kuinka paljon?
- Kuva 11: Koulussa esiintyminen: Mitä tässä kuvassa tapahtuu? Tässä kuvassa oppilas joutuu esittämään jotain yksin luokan edessä tai menemään taululle. Oletko sinä joutunut esiintymään yksin tai menemään taululle? Pelottaisiko sinua tällainen tilanne? Miten paljon? Mikä siinä on pelottavaa?

Kuvien jälkeen lapsen kanssa keskustellaan haastattelun kulusta. Tilanteeseen pyritään liittämään myönteisiä ja positiivisia asioita.

Suuret kiitokset reippaasta vastaamisesta. Vastailit erittäin hienosti. Jännittikö sinua tulla tähän haastatteluun? Pelottiko sinua täällä jokin asia. Jäikö sinun mieltäsi painamaan jokin asia? Mikä sinusta on kaikkein ihaninta maailmassa? Mitä piirsit piirroksesi?

Liite 3: Projektiivisen testin kuvat

kuva 1

kuva 2

kuva 3

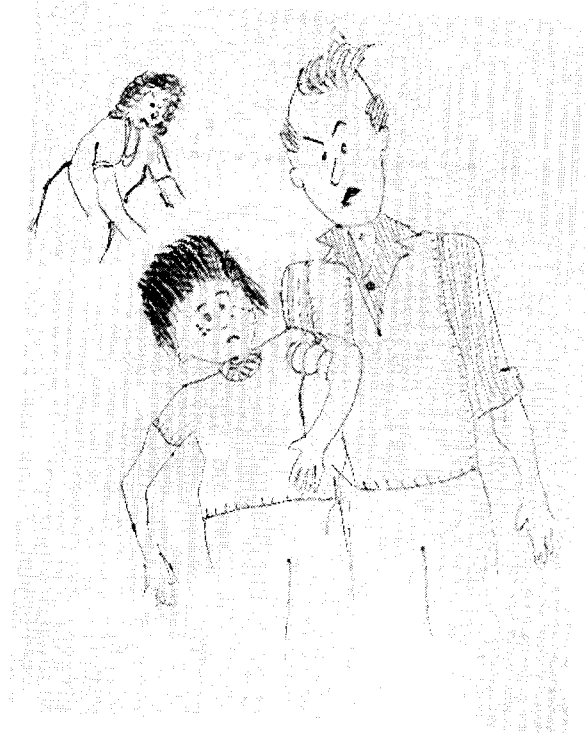

(jatkuu)

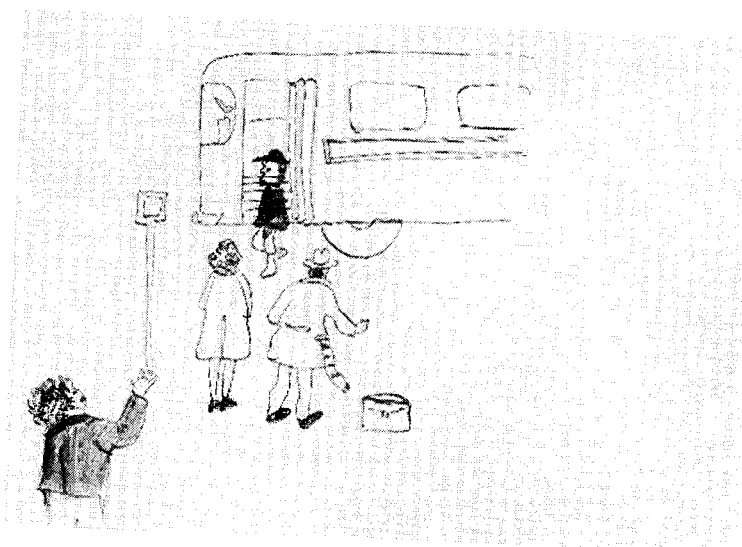
kuva 4

kuva 5

kuva 6

(jatkuu)

kuva 7

kuva 8

(jatkuu)

Liite 4: Kirje lasten vanhemmille

ARVOISAT VANHEMMAT / LASTEN HUOLTAJAT

Suoritan tällä hetkellä Jyväskylän yliopiston mukaisia kasvatustieteen opintoja. Suoritus edellyttää tutkimustyön tekemistä. Tarkoitukseni on tehdä tutkimustyö, jonka aiheena on 6-vuotiaiden lasten pelot. Pelothan ovat osa lapsen normaalia kehitystä. Eri ikäkausina pelot vain muuttavat muotoaan, toiset katoavat ja toisia tulee tilalle.

Tutkimukseni on tarkoitus tehdä haastattelemalla lapsianne. Haastattelutilanne olisi tarkoitus toteuttaa esikoulussa tai lasten päivähoitopaikassa. Lasten haastattelu tapahtuu toukokuun aikana. Lapsille esitetään pelkoja, huolia ja murheita käsitteleviä kysymyksiä (mm. eläimet, TV-ohjelmat, kavereiden kiusaaminen, nukkumiseen liittyvät pelot jne.). Lisäksi heille esitetään kahdeksan kuvaa, jotka esittävät lapsen tavallisimpia pelkoja. Lapsi saa kertoa kuvista. Pysin siihen, että haastattelu olisi miellyttävä lapsellenne, sekä hänelle jäisi positiivinen kuva haastattelusta.

Korostan, että kaikkea haastatteluissa saatua aineistoa käsittelen nimettömänä ja erityisellä luottamuksella.

Olenkin ottanut teihin puhelimitse yhteyttä ja pyytänyt tutkimusluvan. Mikäli haluatte vielä kysyä tai antaa palautetta oheisesta suunnitelmastani olen mielelläni käytettävissä. Voitte ottaa yhteyttä tarvittaessa vaikka puhelimitse.

Kiittäen jo etukäteen yhteistyöstä!

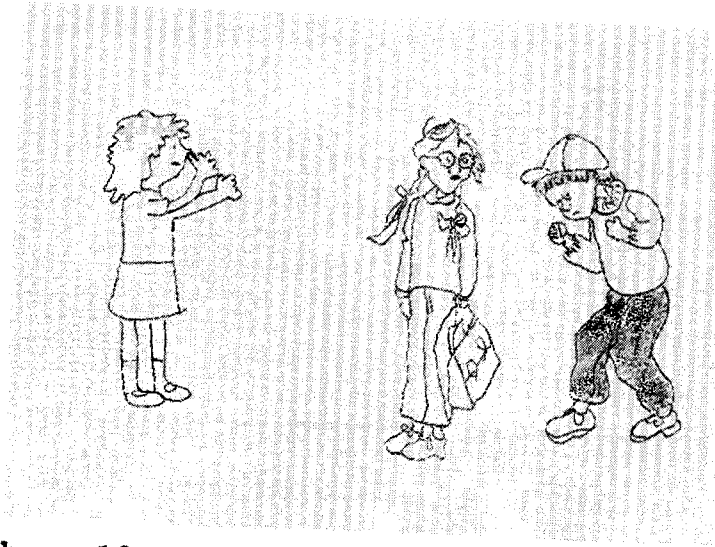
Aulikki Järviluoma

Kanavatie 2

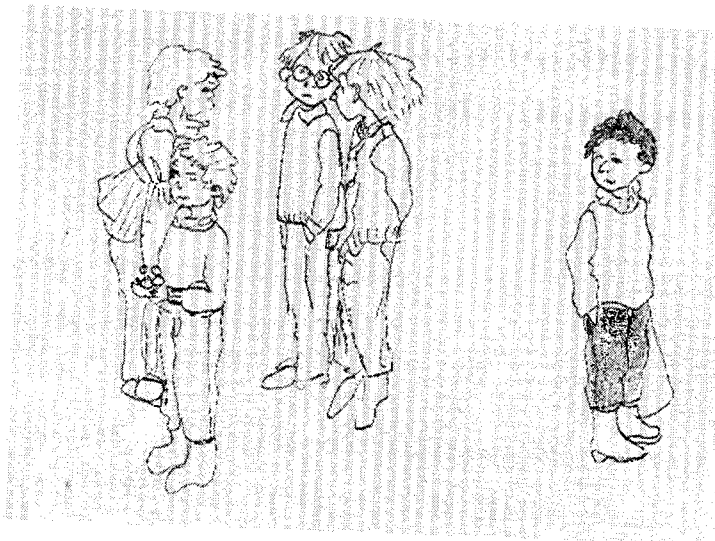
85200 Alavieska

puh. 431038/koti

kuva 9

kuva 10

kuva 11

